

IZMIR DEMOCRACY UNIVERSITY

**SOCIAL
SCIENCES JOURNAL**

IDUSoS

E-ISSN: 2651-5458

Year: 2024

Volume:7, Issue:1

İzmir Demokrasi Üniversitesi Adına Sahibi

Prof. Dr. Bedriye TUNÇSİPER

İzmir Demokrasi Üniversitesi Rektörü

Editör - Editör Yardımcıları

Prof. Dr. Meltem İNCE YENİLMEZ – İzmir Demokrasi Üniversitesi

Doç. Dr. Emre ÜNLÜ - İzmir Demokrasi Üniversitesi

Doç. Dr. Hülya YÜKSEL - İzmir Demokrasi Üniversitesi

Alan Editörleri

Prof. Dr. Pınar AYTEKİN - İzmir Demokrasi Üniversitesi

Doç. Dr. Dilara SÜLÜN - İzmir Demokrasi Üniversitesi

Doç. Dr. Eylül KABAKÇI GÜNAY - İzmir Demokrasi Üniversitesi

Doç. Dr. Kadir DEMİR – İzmir Demokrasi Üniversitesi

Doç. Dr. Serdar YAY – İzmir Demokrasi Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet GÖRGEN - İzmir Demokrasi Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Işıl KELLEVEZİR – İzmir Demokrasi Üniversitesi

Mizanpaj Editörü

Arş. Gör. Kadir AKGÜNDÜZ – İzmir Demokrasi Üniversitesi

Yayın Kurulu Sekreterleri

Arş. Gör. Çağla ODUNCULAR – İzmir Demokrasi Üniversitesi

Arş. Gör. Fatma DAHİN – İzmir Demokrasi Üniversitesi

"IDUSOS" dergisi elektronik ortamda kör hakemlik sistemi ile yayın yapan, Türkçe ve İngilizce çalışmalara yer veren akademik ve hakemli bir dergidir. Haziran ve Aralık ayları olmak üzere yılda iki kez Ulakbim Dergipark sistemi üzerinden yayınlanmaktadır. Dergide yayınlanan çalışmaların içerikleriyle ilgili tüm sorumluluk yazara/yazarlara aittir.

Makale gönderim adresi: <https://dergipark.org.tr/pub/idusos>

"IDUSOS" is an open-access, double blind peer-reviewed, international online academic research journal published biannually (in June and December). The Journal publishes articles in Turkish and English.

For Manuscript Submission: <https://dergipark.org.tr/pub/idusos>

İÇİNDEKİLER

CONTENTS

1. İçindekiler/Contents

i

Ferdağ AKIN

Prof. Dr. M. Çağlar ÖZDEMİR

ÇOCUK İŞÇİLİĞİ İLE MÜCADELEDE SOSYAL KORUMANIN ROLÜ

THE ROLE OF SOCIAL PROTECTION IN THE FIGHT AGAINST CHILD LABOUR

1

Doç. Dr. Kadir GÖKOĞLAN

BİLGİ KAYNAKLARININ DENETİM MESLEĞİ VE DENETÇİLER HAKKINDAKİ BASMAKALIP DÜŞÜNCELER ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

THE EFFECT OF INFORMATION RESOURCES ON STEREOTYPES ABOUT THE AUDITING PROFESSION AND AUDITORS

35

Assoc. Prof. Gülgün ÇİĞDEM

THE FORCED EQUILIBRIUM: GROWTH, INFLATION, AND INVESTMENT: EMPIRICAL EVIDENCE FROM TURKIYE

56

Öğr. Gör. Atilla AYDIN

TÜRKİYE EKONOMİSİNDE ENFLASYON ORANI VE KİŞİ BAŞINA GELİRİN İŞGÜCÜNE KATILMA ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: SVAR ANALİZİ

THE EFFECTS OF INFLATION RATE AND PER CAPITA INCOME ON LABOR FORCE PARTICIPATION IN TÜRKİYE: SVAR ANALYSIS

75

Doç. Dr. Ayşe GÖKÇEN KAPUSUZ

Grace Marsime Emmanuelle MILANDOU

KONFORMİZM ve İŞTEN AYRILMA NİYETİ İLİŞKİSİ: İŞE ADANMIŞLIĞIN ARACI ROLÜ

RELATIONSHIP BETWEEN CONFORMISM AND INTENTION TO QUIT: MEDIATOR ROLE OF WORK ENGAGEMENT

96

ÇOCUK İŞÇİLİĞİ İLE MÜCADELEDE SOSYAL KORUMANIN ROLÜ

*Ferdağ AKIN

** M. Çağlar ÖZDEMİR

ÖZET

Çocuk haklarının temel ihlallerinden biri olan çocuk işçiliği, ulusal ve uluslararası alanda çözüm aranan kritik bir işgücü piyasası sorunudur. Ailenin maddi imkanlarının yetersiz olması çocukları çalışmaya iten temel nedenlerden biridir. Ailelere yapılan doğrudan yardım ve sosyal koruma programları, çocuk işçiliğinin azalmasına ve çocukların okullaşma oranlarının artmasına yardımcı olmaktadır. Nitel yöntem (metod) ve durum çalışması yaklaşımı (metodolojisi) ile hazırlanan çalışmada 2018-2023 döneminde çocuk işçiliğiyle mücadelede iki boyutlu inceleme yapılmıştır. İlk aşama sosyal koruma programı uygulayan ülkelerin ILO bölge sınıflandırması çerçevesinde incelenmesidir. Avrupa Birliği sosyal koruma programı da bu kısımda ülkelere ek olarak incelenmiştir. Çalışmanın aşama Türkiye’de çocuk işçiliği ile mücadelede yürütülen sosyal koruma uygulamalarını içermektedir.

İnceleme sonucunda çocuk işçiliği ile mücadelede uluslararası alanda yürütülen sosyal koruma uygulamalarında çocuk ve aileyi korumaya yönelik nakdi yardımların öne geçtiği görülmektedir. Bunun yanında eğitim ve gıda yardımı, boş zaman ödeneği, ücretsiz kreş yardımı gibi uygulamalara da rastlanmıştır. Avrupa Birliği genel uygulamasında çocuk yoksulluğunu ve sosyal dışlanmayı önlemek ve mücadele etmek için Avrupa Çocuk Garanti’sinin varlığı da öne çıkmaktadır. Türkiye’de konu kapsamında birçok kurumun yürüttüğü uygulamalara rastlanmıştır. Şartlı nakit transferi programı öne çıkan uygulamalar arasındadır. Sonuç olarak halen çocuk işçiliği ile mücadelede uygulanan en etkili programın sosyal korunma kapsamını genişletmek olduğu anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Çocuk İşçiliği, Sosyal Koruma, Mücadele

JEL Sınıflandırması: J01, J13

* Sakarya Üniversitesi, S.B.E., Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri A.B.D. Doktora Öğrencisi, Sakarya/ Türkiye, E-mail: ferdagakin@gmail.com

** Sakarya Üniversitesi, S.B.F., Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Öğretim Üyesi, Sakarya/ Türkiye, E-mail: cozdemir@sakarya.edu.tr

Makale Gönderim Tarihi (Manuscript Submit Date): 25.04.2024, Kabul Tarihi (Accepted Date): 30.06.2024,

Basım Tarihi (Published Date): 01.07.2024

THE ROLE OF SOCIAL PROTECTION IN THE FIGHT AGAINST CHILD LABOUR

ABSTRACT

Child labour, one of the fundamental violations of children's rights, is a critical labour market problem for which solutions are sought nationally and internationally. Insufficient financial means by the family is one of the main reasons that push children to work. Direct assistance to families and social protection programs helps reduce child labour and increase children's schooling rates. In the study prepared using the qualitative method and case study approach (methodology), a two-dimensional analysis was made in the fight against child labour in 2018-2023. The first stage is to examine the countries implementing social protection programs within the framework of the ILO regional classification. The European Union social protection program is also examined in addition to the countries in this section. The study phase includes social protection practices in Turkiye's fight against child labour.

As a result of the analysis, it is seen that cash aid to protect children and families comes to the fore in social protection practices carried out internationally in the fight against child labour. In addition, practices such as education and food aid, leisure allowance, and free nursery aid were also encountered. The European Child Guarantee also stands out in the general practice of the European Union to prevent and combat child poverty and social exclusion. In Turkiye, practices carried out by many institutions within the scope of this subject have been observed. Conditional cash transfer programs are among the prominent applications. As a result, it is understood that the most effective program currently implemented in the fight against child labour is to expand the scope of social protection.

Key Words: Child, Child Labour, Social Protection, Struggle

JEL Classification: J01, J13

GİRİŞ

Uluslararası ve ulusal düzeyde çocuk işçiliği sosyo-ekonomik olarak önemli bir sorundur ve genel olarak hane halkının maddi imkansızlıklarından kaynaklanır. Maddi imkansızlıklar çocukların ağır, tehlikeli ve kötü koşullarda çalıştırılmasına, bedensel, zihinsel ve ruhsal gelişimlerinin olumsuz etkilenmesine, nitelikli eğitim alamamalarına ve öz becerilerini geliştirememelerine neden olmaktadır. Ucuz işgücü olarak görülen çocuklar yaşları itibariyle çalışma çağı dışında kaldıklarından doğal olarak kayıt dışı istihdam edilmektedir. Genellikle küçük işletmelerde, tarım işlerinde ve ev hizmetlerinde çalıştırılan çocuklar, ailelerin sürdürülebilir gelir yapısının olmayışı ve yetersiz denetim nedeniyle bu fasit döngüden kurtulamamaktadır.

Sosyal koruma programları çocukların sağlığını koruma ve eğitimlerine yatırım yapmaya yardımcı olan önemli bir politika bileşenidir. Sosyal koruma, ailelerin ve çocukların sosyal ve ekonomik sorunlarını çözmeye imkân tanıyıp yetişkin bireylerin iş bulmasına ve dolayısıyla çocukların korunup sağlık ve eğitimlerine yatırım yapılmasına yardımcı olur (ILO-UNICEF, 2022:17-18). Sosyal koruma programları işgücü piyasalarının verimliliğini artırmayı, maruz kalınan risklerin azaltılıp gelir kaybına karşı koruma sağlamayı ve yoksulluğu azaltıp çocuk işçiliğini ortadan kaldırmayı amaçlar (Yüceol, 2022:41-53).

Pandemi, savaş, doğal afetler gibi tehdidin yaygınlaştığı dönemlerde sosyal korumanın önemi daha da artar (Kul Parlak ve Uludağ Güler, 2022:50-66). Ülkelerin gelir gruplarına göre sosyal koruma kapsam oranı farklılaşır (Erol, 2021:27-35). Son yıllarda yapılan tespitlere göre yüksek gelirli (gelişmiş) ülkelerdeki çocukların %86,8'i (neredeyse 10 çocuktan 9'u) sosyal koruma kapsamında yer alırken düşük gelirli (gelişmekte olan) ülkelerdeki çocukların sadece %8,5'i bu kapsamdadır (Kalaycı ve Karadeniz, 2023:207-223).

2021 Mayıs itibariyle Covid19 pandemisinin etkisiyle, özellikle Afrika, Amerika, Avrupa ve Orta Asya bölgesinde yer alan ülkeler öncelikli olmak üzere toplam 209 ülkede 1698 sosyal koruma planı devreye sokulmuştur. Söz konusu planlarda yeni programlar veya yardımların (%51,9), sosyal koruma programı düzenlemelerinin (%21,6), sosyal harcama düzenlemelerinin (%13) ve yönetimde iyileştirmelerin (%7,5) öne çıktığı görülmektedir. Sosyal korumanın sağlanmasında kaydedilen ilerlemelere rağmen kapsamın evrensellik ve ödeneklerin yeterliliği bakımından yetersiz kaldığı söylenebilir. Örneğin Afrika nüfusunun yalnızca %17'si en az bir sosyal koruma hakkından yararlanmasına karşın Avrupa ve Orta Asya'da %83, Amerika

bölgesinde %66, Asya-Pasifik'te %43 korumanın olduğu görülmektedir. Azaltım önlemleri alınmazsa, 2020'de 160 milyon olan çocuk işçi sayısının, 2022 sonunda 168.9 milyona ulaşması, sosyal koruma kapsamının artırılması durumunda 144.9 milyona düşmesi beklenmektedir (ILO-UNICEF, 2022).

Türkiye'de de çocuk çalıştırılmasının engellenmesine yönelik farklı düzeylerde çalışmalar bulunmaktadır. Transfer programları, kamu istihdam programları, genel sağlık koruması, engelli insanlar için sosyal koruma, yaşlılıkta gelir güvencesi ve işsizlik koruması programları söz konusu çalışmalar kapsamındadır. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığınca yürütülen programların etki analizlerine ilişkin bir çalışmada kentsel alanda çocuk işçiliğindeki gerilemenin %3,04; kırsal alandaki gerilemenin %1,51 seviyesinde olduğu tespit edilmiştir (Aykaç ve Murat, 2018:93-117).

Çalışma; dünyada ve Türkiye'de çocuklara yönelik yürütülen sosyal koruma programlarının çerçevesini çizmektedir. İki ana başlıkta yapılandırılmıştır. İlk ana başlık kavram ve kapsamı, ikinci ana başlık sosyal koruma programlarını içermektedir. İlk başlık altında ilgili kavramlar yanında çocuk işçiliğinin nedenleri ve boyutlarına da yer verilmiştir. İkinci ana başlık altında dünyada ve Türkiye'de yürütülen sosyal koruma programları detaylandırılmıştır. Dünyada çocuk işçiliği ile mücadelede kullanılan sosyal koruma programları ILO bölge sınıflandırılması kapsamında beş bölgede yer alan ve verisine ulaşılabilen 38 ülke uygulamasını içermektedir. Türkiye'de çocuk işçiliği ile mücadeleye yönelik çalışmalar farklı kurumlar tarafından yürütülen sosyal koruma programlarını içermektedir.

Danışmanın, doktora öğrencisini akademik makale yayınlaması için cesaretlendirmesi amacıyla iki yazarlı hazırlanan bu çalışmada nitel yöntem (metod) kullanılmıştır. Makale, durum çalışması yaklaşımı (metodolojisi) ile hazırlanmıştır. Durum çalışmaları farklı düzeylerde tanımlanabilir ve yürütülebilir. Bu çalışmada takip edilen yaklaşım, sınırlı bir sistemin nasıl işlediği ve çalıştığı hakkında çoklu veriden yararlanılarak (literatür, istatistik ve uygulamaya ilişkin raporlar gibi yazılı kaynaklar) sistematik bilgi toplanması ve o sistemin hakkında derinlemesine inceleme yapılmasıdır (Creswell, 2007). Bu sayede hem çocuk işçiliği ile mücadelede sağlanan sosyal koruma uygulamaları ortaya konulmuş hem de gelecekte ne tür çalışmaların yapılabileceği konusunda farkındalık oluşturulmuştur (Davey, 2009).

1. KAVRAM ve KAPSAM

Birleşmiş Milletler (BM) çocuğa uygulanabilecek olan özel kanunlara göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insanı çocuk kabul eder (BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme md.1). 102 No’lu Sosyal Güvenlik (Asgari Standartlar) Sözleşmesi’nin 1. maddesinde çocuk; mevzuatla tayin edilen şekle göre, tahsil mecburiyetinin sona erdiği yaşın altında veya 15 yaşını doldurmamış kişidir. 182 No’lu En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi’nin 2. maddesine göre, *Bu Sözleşmenin amaçları bakımından “çocuk” terimi 18 yaşın altındaki herkese uygulanır*” hükmü doğrultusunda 18 yaşın altında kalan kişiler çocuk olarak kabul edilmiştir.

Türk Dil Kurumu’na göre *çocuk*; “Bebeklik çağı ile ergenlik çağı arasındaki gelişme döneminde bulunan insandır.” Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çocuk İşçiliği ve Eğitim Öğretmen El Kitabında çocukluk; Türk Dil Kurumu tanımına benzer olarak bebeklik ve ergenlik arasında yer alan dönem olarak tanımlanmıştır.

Merkezi tanımlamalardan hareketle çocuk; *“kimli veya kimsesiz, varlıklı veya varlıksız, suçlu veya suçsuz, beden veya ruh yahut düşünce yönünden arızası olması veya olmaması gibi kişisel özellikleri ve nitelikleri göz önünde bulundurulmaksızın sağ ve tam doğduğu andan reşit olduğu ana kadarki devrede bulunan (insan yavrusu) gerçek kişi”* olarak tanımlanabilir (Narmanlıoğlu, 2000:673).

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) *çocuk işçiyi* “15 yaşın altında aile bütçesine katkıda bulunmak ya da yaşamını kazanmak amacıyla çalışanlar” olarak tanımlar. 138 sayılı İstihdamda Asgari Yaşa İlişkin Sözleşmede de aynı prensiple çocuk işçiliği için yaş sınırı 15 olarak belirlenmiştir.

Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin 4. maddesinde 14 yaşını bitirmiş, 15 yaşını doldurmamış ve ilköğretimini tamamlamış kişi çocuk işçi olarak tanımlanır. Bu kapsamda çocuk işçi, belirli bir ücret karşılığında işverene bağımlı olarak çalışan belli yaş kıstası altında olan kişi olarak tanımlanabilir.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından *sosyal koruma*; ölüm, yaşlılık, iş kazası, geçici iş görmezlik, doğum, hastalık gibi çeşitli riskler sonucunda bireylerin gelirlerinde azalma meydana gelmesi veya önemli ölçüde azalan gelirinin neden olduğu ekonomik ve sosyal sorunlar karşısında, kişileri korumak için toplum tarafından oluşturulan kamu önlemlerinin

tümü olarak tanımlamaktadır. 102 sayılı Sosyal Güvenlik Sözleşmesi'ne göre sosyal koruma, çalışanları sosyal risklerden korumayı amaçlayan sosyal güvenlik politikalarını kapsar. Bu anlamda sosyal güvenliğe dahil edilmesi gereken iş kazası ve meslek hastalıkları, hastalık, analık, sakatlık, yaşlılık, ölüm, aile ve işsizlik riskleri sosyal korumanın çerçevesini oluşturur.

2021 Uluslararası Çalışma Konferansı'nda hükümetler, işverenler ve işçiler tarafından kabul edilen tanımda "evrensel sosyal korumanın, herkesin yaşam döngüsü boyunca kapsamlı, yeterli ve sürdürülebilir korumaya erişebilmesi için ulusal düzeyde uygun sosyal koruma sistemlerini aşamalı olarak inşa ederek ve sürdürerek, insanın sosyal güvenlik hakkını gerçekleştirmeye yönelik eylem ve önlemleri gerektirdiği" kabul edilmiştir (ILO, UNICEF, 2022:22).

Genel olarak sosyal koruma, kişilerin insan onuruna uygun hayat sürdürebilmelerine ilişkin, gelir güvencesizliğini ortadan kaldırmak, yaşam koşullarını geliştirmek amacıyla kamusal alanda, kişilerin hak ve eşitliği temelinde, gelirin yeniden dağıtımını vasıtasıyla sağlanan gelir desteği ve hizmetlerin tümünü ifade etmektedir (Kapar, 104). Sosyal koruma, işgücü piyasasına müdahale edilmek suretiyle, insanın çalışma ve hayat koşullarının tümüyle işgücü piyasanın işleyişine terk edilmemesini amaçlamaktadır (Çelik, 184-185).

1.1.Çocuk İşçiliğinin Nedenleri

Çocukların çalışma hayatına katılmalarının önlenmesine yönelik olarak kabul edilen sözleşme ve yasalar fiziksel ve zihinsel gelişim döneminde olan bireylerin gelişimlerini sağlamaya yardımcı olan aile, okul, oyun gibi ortamlarda bulunmalarını sağlamayı, çalışma hayatında ve ağır şartlarda çalışmalarını önlemeyi amaçlamaktadır (Çelik, 2019:8).

Sanayi Devrimi ile birlikte çocuklar fabrikalarda ağır çalışma şartlarında çalışmaya başlamışlardır. İngiltere'de çocukların çalışma şartlarına yönelik hazırlanan bir raporda imalatta 5-9 yaş aralığındaki çocukların çalıştığı, yemek yeme süresi ve molalar hariç günde 14-16 saat çalıştıkları, sanayici ve ustabaşların çocuklara kötü davrandıkları belirtilmiştir (Engels, 1997:246).

Sanayi Devrimi ile çocukların çalışma hayatına erken yaşta girmiş olmaları, uzun saatler ve kötü çalışma şartlarında çalışmak zorunda kalmaları, çalışma ortamlarının sağlıksız oluşu ve iş güvenliğinin sağlanmaması sorunları görülmeye başlanmıştır. Sanayi devriminde çocuk işçiler tarafından yerine getirilen makinelere dayalı üretim, işverenlerin çocuk işçileri ucuz emek gücü olarak görmesine ve yetişkin çalışanlar yerine tercih etmesine yol açmıştır (Thompson,2015; Uzun, 2000:205).

Çocuk işçiliğinin birçok nedeni bulunur.

Parasal ve Çok Boyutlu Yoksulluk: ailelerin yoksunluk ve genel olarak yoksulluk riskleri çocuk işçiliğini tetiklemektedir (ILO, UNICEF, 2022:17).

Kayıt dışılık: Daha düşük ve düzensiz gelire, güvensiz çalışma koşullarına ve iş güvencesizliğine yol açmaktadır. Küçük işletmelerde veya kayıt dışı olarak çalışan çocuklar, sosyal güvenceden ve sağlıklı çalışma koşullarından yoksun, iş kazası ve meslek hastalığı riski altında çalışmaktadır (ILO, UNICEF 2022:17).

Yetişkin Aile Bireylerinin İşsizliği: Çocuk işçiliği nedenlerinin başında gelmektedir. Ülkenin ekonomik koşulları ve bireylerin eğitim, bilgi ve beceri eksiklikleri nedenleri ile yetişkin aile bireyleri istihdam edilme imkânı bulamamaktadır. Çocukların çalışma hayatında yer alması işverenlerin yetişkin işgücüne olan talebini azaltmaktadır (ÇSGB, 2017:15).

Geleneksel Bakış: Süregelen aile geleneğinde genç yaşta sorumluluk bilincini kazandırılması ve aileye maddi olarak destek sağlaması için çocukların çalıştırılması anlayışı güdülmektedir. Söz konusu bakış açısının değiştirilmesi çocuk işçiliğini önlemede önem taşımaktadır (ÇSGB, 2017:15).

Mevzuatın Eksiklikleri ve Etkin Uygulanamaması: Çocukların büyük ölçüde istihdam edildikleri 50 ve daha az işçi çalıştıran tarım ve orman işlerinin yapıldığı işyerleri veya işletmelerinde, ev hizmetlerinde ve 507 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar Kanunu'nun 2. maddesinin tarifine uygun olarak üç kişinin çalıştığı işyerleri İş Kanunu'nun kapsamı dışındadır. 50 ve daha az işçi çalıştıran tarım ve orman işlerinin yapıldığı işyerleri veya işletmelerin denetlenmemesi çocuk işçiliğiyle mücadelede eksiklik oluşturmaktadır. Mevzuatın etkin uygulanamaması, iş kanunu kapsamında olan işyerlerinin denetiminin çocuk işçiliği özelinde yapılmaması, denetim yapan kurum ve kişilerin çocuk işçiliğine olan duyarlılığı ve farkındalık düzeylerinin yeterli olmaması da çocuk işçiliği ile mücadelede önemli bir eksiklik oluşturmaktadır (ÇSGB, 2017:15).

Sosyal Korumanın Yetersizliği: Sosyal koruma, ek düzenli gelir kaynağı ve sağlık hizmetlerine erişim sağlayarak ekonomik veya sağlık şokları karşısında hane halklarına tazminat ödeyerek, ailelerin önlem veya başa çıkma stratejisi olarak çocuk işçiliğine başvurma ihtiyacını etkili bir şekilde azaltabilmektedir (ILO, 2022:17).

Çocukların Okula Gitmemesi: Eğitim veya çocukların okula gitmemesi çocuk işçiliğiyle bağlantılıdır. Çocuk işçiliğini azaltmak için ailelerin çocuklarını okula gönderebilecek maddi güce sahip olması ve hane halkının okula yönelik algılanan getirisinin çocuk işçiliğiyle ilişkili getirilerden daha yüksek olması önemlidir (ILO, 2022:17).

Çocuk İşgücüne Olan Talep: Çocuk emeğinin ucuz olması, çocukların kanunlar hakkında bilgi sahibi olmaması ve kolay yönetilebilir olmaları, sosyal güvencelerinin olmaması, kolay işten çıkarılabilir olmaları nedeniyle işverenler tarafından talep edilmektedir (Gül, Öztürk, 2020:138).

1.2.Çocuk İşçiliğinin Büyüklüğü

ILO 2020 küresel verilerine göre dünyada 63 milyon kız, 97 milyon erkek olmak üzere toplam 160 milyon çocuk işçi bulunduğu tahmin edilmektedir. Bu büyüklüğe göre her 10 çocuktan birinin çalıştırıldığı anlaşılmaktadır. 79 milyon çocuğun sağlıklarını ve gelişimlerini etkileyen tehlikeli işlerde çalıştırıldığı görülmektedir (UNICEF: Child Labour: Global estimates 2020a).

Çocuk işçiliğinin en yoğun olduğu bölge %86,6 ile Alt Sahra Afrika'dır. Bu bölgedeki çocuk işçiliğinin %38,6'sı tehlikeli ve sağlıksız işlerde oluşmuştur. Çocuk işçiliğinin en yoğun olduğu ikinci bölge Asya ve Pasifik'tir. Bölgede %48,7 çocuk işçiliği bulunur ve çalışan çocukların %22,2'si tehlikeli ve sağlıksız işlerde çalışmaktadır. Avrupa ve Orta Asya bölgesinde çocuk işçiliği %8,3 ile Latin Amerika ve Karayipler (%8,2) bölgesine yakındır. Avrupa ve Orta Asya'da çalışan çocukların %7,9'u tehlikeli ve sağlıksız işlerde çalışırken Latin Amerika ve Karayipler'de bu oran %5,5 seviyesindedir.

Dünya genelindeki çocukların %9,6'sı düzenli olarak çalışmakta ve okula devam etmemektedir. Bu nüfusun %11,2'sini erkekler, %7,8'ini kızlar oluşturur. Genel olarak çalıştırılan erkek çocuklar kız çocuklarından fazladır. 5-11 yaş arasında çalıştırılan toplam %9,7'lik çocuk nüfusunun %10,9'unu erkekler, %8,4'ünü kızlar oluşturur. 12-14 yaş arasında çalıştırılan toplam %9,3'lük çocuk nüfusunun %11'ini erkekler, %7,5'ini kızlar oluşturur. 15-17 yaş arasında çalıştırılan toplam %9,5'lik çocuk nüfusunun ise %12,2'sini erkekler, %6,6'sını kızlar oluşturur. Okula devam etmeyip çalışan çocuklar arasında en yoğun olanlar %53,2 ile 15-17 yaş grubudur. 12-14 yaş grubunda olup hiç okula devam etmeyenler %35,2; 5-11 yaş grubunda olup hiç okula devam etmeyenler ise %27,7 seviyesindedir. Genel olarak hesaplandığında 5-17 yaş grubunda olup çalışan çocukların %35'i hiç okula devam etmemektedir (UNICEF: Child Labour: Global estimates 2020).

Dünya genelinde en fazla çocuk çalıştırılan sektör tarımdır. Hizmetler, sanayi ve ev işçiliği de belirgin büyüklüğe sahiptir. 5-17 yaş arasında çalışan çocukların %70'i tarımda çalıştırılırken %15,2'si hizmetler, %10,3'ü sanayi ve %4,5'i ev hizmetlerinde çalıştırılmaktadır (UNICEF: Child Labour: Global estimates 2020a).

ILO Türkiye'de Çocuk İşçiliğini Engelleme Programı (2021-2025) raporuna göre ülke genelinde 2019 itibariyle Türkiye'de 720 bin çocuk ekonomik aktivite içindedir. Bunların %79,7'si 15-17 yaş arasındadır. Çalışan çocukların %15,9'u 12-14; %4,4'ü 5-11 yaş arasındadır. 1994'te yaklaşık 2 milyon 270 bin çocuk ekonomik aktivite içindeyken (%15,2), 2019'da bu sayı 720 bine (%4,4'e) gerilemiştir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın 2022 faaliyet raporunda, 2021 yılına göre 2022 yılında 15-17 yaş arasında çalışan çocuk sayısının yaklaşık 100 bin daha azalarak 620 bin kişi olduğu ifade edilmektedir.

2019 verilerine göre Türkiye'de en yoğun çocuk işçilik %45,5 ile hizmetler sektöründe bulunur. Bunu %30,8 ile tarım ve %23,7 ile üretim/sanayi sektörü takip eder. Bununla birlikte 5-14 yaş arasında bulunan çalışan çocukların %64'ünün tarım, 15-17 yaş arasında bulunan çalışan çocukların %51'i hizmetler sektöründe çalışmaktadır.

Çalışan çocukların %66'sı düzenli bir işte çalışırken %30,4'ü bağ bahçe işlerinde, %3'ü mobil işyerlerinde ve %0,5'i yerel işyerlerinde çalışmaktadır.

Türkiye'de çalışan çocukların %65,7'si hem çalışıp hem de okula gitmektedir. Erkeklerin okula devam etme oranı (%56,6), kızlarınkinden daha düşüktür (%66,1).

Çocukların %35,9'u ücretsiz aile işçisi olarak, %34,4'ü bir meslek veya ticaret öğrenmek, %23,2'si aile ekonomisine yardım etmek için ve %6,4'ü kendi ihtiyaçlarını karşılamak için çalışmaktadır (ILO's Programme on The Elimination of Child Labour in Turkey 2021-2025).

2. Çalışan Çocuklara Yönelik Sosyal Koruma Programları

Sosyal koruma sistemleri, çocukların gelişimine katkı sağlama, refah seviyesini artırma, çocukların potansiyellerine ulaşmalarına yardımcı olma ve ailenin bakım ve geçimini sağlamada önemli rollere sahiptir (ILO, UNICEF 2022:28-29). Birbiri ile ilişkili birçok koruma aracı çocukların daha sağlıklı bir ortamda yaşayıp büyüebilmesi için sosyal koruma programlarında yer alır.

Tablo 1: Sosyal Koruma Programları içindeki Sosyal Koruma Araçlarının Odak ve Etkileri

Sosyal Koruma Aracı	Çocuk Odağı	Çocuk İşçiliği Üzerindeki Etkisi
<i>Nakit Transferleri</i>	Nakit transferi hanedeki çocuk sayısına göre değişmektedir. Birkaç program, yardım alan kişileri transferin (bir kısmını) çocukların refahına harcamaya teşvik etmektedir.	Nakit transferleri, miktarların yeterli olduğu ve ödemelerin düzenli olduğu durumlarda çocukların işe veya ev işlerine katılımlarının azaltılmasına yardımcı olduğu belirtilmiştir.
<i>Ayni Transferler</i>	Okul beslenme programları çocukların ihtiyaçlarını karşılamak üzere özel olarak tasarlanmıştır. Çocuklu ailelere yönelik diğer ayni programlar (gıda yardımı, gıda dağıtımı) tasarlanmıştır.	Ayni transferler çocuk işçiliğini azaltmada benzer miktardaki nakit transferlere göre daha az etkilidir. • Okulda beslenme ekonomik faaliyetlere daha düşük katılımı ilişkilidir
<i>Bütüncül Sosyal Koruma (Nakit Artı)</i>	Çeşitli programlar hanelere çocuk koruma sorunları ve çocuk koruma hizmetleriyle bağlantılar hakkında bilgi sağlar. Diğer programlar çocuklara değil, hane halkı geçim fırsatlarına odaklanmaktadır ve onlardan yeni üretken faaliyetleri desteklemeleri istendiğinde çocuklar için potansiyel olarak zararlı sonuçlar doğurabilmektedir.	Nakit paranın çocuk işçiliğine yönelik yoğun hassasiyetle birleştirilmesinin, çocuk işçiliğinin azaltılmasında etkili olduğu kanıtlanmıştır. • Geçim faaliyetlerini teşvik eden programlar çocuk işçiliğini artırma eğilimindedir ve bu sorun, duyarlılık oturumlarıyla azaltılabilir.
<i>Kamu İstihdam Programları</i>	Bu incelemenin kapsadığı programlar çocuklara odaklanmamıştır.	Bugüne kadarki etkilerin net olmadığı söylenebilir. Çocuklar bayındırlık işlerine katılan diğer hane halkının faaliyetlerini devralabilirler. • Bu programlar daha düzenli ve daha yüksek tutarlarda ödeme yaptığında çocuk işçiliği üzerindeki olumsuz etki olasılığı daha azdır.

<i>İşsizlik Koruması</i>	Çocuklara veya çocuk yetiştiren hanelere doğrudan odaklanılmamaktadır.	Çocuk işçiliğine ilişkin herhangi bir çalışma bulunmamasına rağmen işsizlik yardımlarının yoksulluğu ve kırılganlığı azalttığına dair kanıtlar bulunmaktadır.
<i>Annelik Koruması</i>	Programlar, çocukların birincil bakıcılarını desteklemek ve ebeveynlerin çocukla zaman geçirmesine olanak sağlamak üzere tasarlanmıştır; bu programlar çocukların refahıyla doğrudan bağlantılıdır.	Anneliğin korunmasını uzun vadeli eğitim katılımı sonuçlarıyla ilişkilendiren etkiler net değildir ve ağırlıklı olarak yüksek gelirli ülkelerden gelmektedir.
<i>Engellilik Koruması</i>	Yüksek gelirli ülkelerde yaygın olan yetişkin ve çocuk engellilik yardımları, engelli kişileri korumanın açık bir yoludur.	Çocuk işçiliğine ilişkin herhangi bir çalışma bulunmamasına rağmen, engellilik yardımlarının yoksulluğu ve kırılganlığı azalttığına dair kanıtlar bulunmaktadır.
<i>Sosyal Sağlığın Korunması</i>	Sağlığı koruma programlarının çoğu, hizmet sunumunda bireysel yaklaşımdan ziyade aileyi tercih etmektedir.	Sosyal sağlığın korunmasının çocuk işçiliğini azaltabileceğine dair tutarlı kanıtlar bulunmaktadır. <ul style="list-style-type: none">• Sağlık şoklarından sonra çocuklar için koruyucu etkiler gözlemlenmektedir.• Sosyal sağlık sigortası, sağlık şoklarının olmadığı durumlarda çocuk işçiliğini azaltmaktadır.
<i>Yaşlılık Aylığı</i>	Çocuklara doğrudan odaklanmamaktadır.	Araştırmaların çoğu, yaşlılık aylığının çocuk çalışmasını azalttığını göstermektedir. <ul style="list-style-type: none">• Yaşlılık aylığı aynı zamanda okula kayıt oranını da artırmaktadır.
<i>Evrensel Temel Gelir</i>	Çocuklara ve yetişkinlere yapılan kişiselleştirilmiş bir ödemedir. Çocukların daha küçük ya da daha büyük bir meblağ alması gerektiği bir tartışma kaynağıdır.	Günlük ücretli emeğin yaygınlığı ve harcanan süre azalmış, ancak hanede çalışmak için harcanan süre artmıştır.

		<ul style="list-style-type: none">• İlgili diğer kanıtlar yoksulluğu ve kırılganlığı azaltacağını ve çalışma çağındaki nüfusun işe erişimini kolaylaştıracağını ileri sürmektedir.
--	--	--

Kaynak: ILO- UNICEF (The Role Of Social Protection in The Elimination Of Child Labour, 2020b).

Sosyal yardım programlarında hedef kitlenin ihtiyaçlarına göre şekillenen ihtiyaçlar uygun sosyal koruma araçları ile ilişkilendirilerek en etkili sonuca ulaşılmaya çalışılmaktadır. Bununla birlikte özellikle nakdi ve ayni transferler ile sosyal sağlığın korunması uygulamalarının çocuk işçiliğini azaltıcı etkisinin olduğu yönünde açık kanıtlar bulunmaktadır. Çalışan çocuklar için dünya ve Türkiye’de bir takım sosyal koruma programlarının/uygulamalarının olduğu bilinmektedir. Bunlara aşağıdaki başlıklarda sistematik olarak değinilmiştir:

2.1.Dünyada Çocuklara Yönelik Sosyal Koruma Uygulamaları

Bu başlık altında 2018-2023 döneminde çocuklara yönelik sosyal koruma programlarına ilişkin ILO bölge sınıflandırması kapsamında ülkelere yönelik bir inceleme yer almaktadır. ILO Bölge Sınıflandırmasına yer alan 5 bölgeden Afrika, Amerika, Asya-Pasifik, Arap Devletleri ve Avrupa-Orta Asya’dan uygulamaları olan ve ulaşılabilen ülkeler incelenmiştir. Avrupa-Merkez Asya bölgesinde Avrupa alt bölgesi içinde Avrupa Birliği uygulamaları da ayrıca incelenmiştir.

2.1.1. Afrika Bölgesi

Afrika bölgesinin kendine özgü sosyo-ekonomik zorlukları ve çeşitli kırılganlık biçimleriyle karşı karşıya olan nüfusu bulunmaktadır. Sosyal koruma Afrika’daki kırılgan nüfuslar için büyük önem taşımaktadır.

Libya, 27 No’lu Çocuk ve Eş Harcırahı Yasası’nı 2021’de yeniden etkinleştirmiştir. 18 yaşın altındaki tüm Libyalı çocuklara aylık 20 dolar ödenmektedir. Engelli çocukların ayda 90 dolar alma hakkı vardır (ILO, UNICEF ve WFP 2022). Bu yeniden etkinleştirme, kırılgan bağlamlarda çocuklara yönelik sosyal korumanın önemli bir şekilde genişletilmesi anlamına gelmektedir.

Tunus Sosyal Koruma Sistemi, MENA bölgesindeki en kapsamlı sistemlerden biridir. 2020’de, UNICEF, Federal Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Bakanlığı’nın mali desteğiyle, 0-5 yaş arasındaki tüm uygun çocuklar için 10 dolar yardım sağlanmaktadır (ILO, UNICEF, 2023:51).

Fas’ta 21 yaşına kadar çocuk koruması devam etmektedir. Sosyal koruma kapsamında, 0-21 yaş arası çocukların yaklaşık %32’sini kapsayan katkılı sosyal sigorta aile ödenekleri,

okullaşma koşuluna bağlı olan ve çocukların %22'sini kapsayan primsiz programlar, dul kişiler ve çocuklar için sosyal yardım programı, yalnızca kadınların sorumluluğundaki çocuklu haneler için gelir testi yapılmış koşulsuz nakit transferleri bulunmaktadır (ILO, UNICEF, 2023:51).

Somali'de kırılganlık çok boyutludur ve yoksul hanelerin parasal yoksulluğun ötesinde okuryazarlık ve eğitime erişim, işgücüne katılım, kaliteli konutlara erişim ve temiz su kaynaklarına erişim olmak üzere yoksunluk yaşama olasılıkları daha yüksektir. Somali'de hükümet tarafından ilk kez 2020'de başlatılan ve şu anda 188.766 haneyi ve 1 milyondan fazla kişiyi kapsayan İnsan Sermayesi için Şok Duyarlı Güvenlik Ağı Projesi (Baxnaano) kapsamında 5 yaşın altında çocukları olan düşük gelirli ve korunmasız hanelere nakit yardımı yapılmaktadır. Proje, Çalışma ve Sosyal İşler Bakanlığı tarafından Dünya Gıda Programı ve UNICEF işbirliğinde uygulanmaktadır (ILO 2021e:8; Baxnaano National Safety Net Programme, www.baxnaano.so).

Birleşik Tanzanya Cumhuriyeti'nde 2020'de uygulamaya konulan Üretken Sosyal Güvenlik Ağı (PSSN) programı, hedeflenen hanelerin gelir kazanma fırsatlarına ve sosyo-ekonomik hizmetlere erişimini iyileştirmeyi ve aynı zamanda geliştirmeyi amaçlamaktadır. Program çocuklu haneler için iki ayda bir 2-22 dolar arasında değişen üç tür nakit transferi sağlar:

- (1) İşgücü kapasitesi olmayan hane halkı için sabit, doğrudan transfer, işgücü kapasitesi olan hane halkı için ise süreli, üretken transfer;
- (2) çocuklu ailelere, çocuklarının eğitim ve sağlığına yatırım yapmalarını teşvik edecek bir şartlı nakit transferi,
- (3) 0-18 yaş arası çocukları veya engelli bireyleri olan haneler için çocuk yardımı.

Nakit transferleri, minimum düzeyde tüketim sağlamak ve üretken faaliyetlere yatırım yapmak için geçim kaynağı bileşeni ve kamu işleri ile tamamlanmaktadır (ILO, UNICEF, 2023:53).

Nampula Eyaleti, Mozambik hükümeti tarafından 2018'de 0-2 yaş arası yoksul ve korunmasız hanelerde yaşayan çocuklar için 10 dolar tutarında yeni bir koşulsuz aylık çocuk hibesini uygulamaya konulmuştur. Hibe ayrıca nakit transferleriyle birlikte bir "bakım bileşeni" de sunmaktadır. Hükümet, programı 2022-2026 yılları arasında 250.000 çocuğa ulaşacak şekilde genişletmeyi taahhüt etmiştir (Mozambik Çocuk Hibesi 0-2 Yaş, www.transfer.cpc.unc.edu).

Güney Afrika hükümeti, Haziran 2022'de Çocuk Nafakası Hibesine ek ödeme uygulamaya koymuştur. İlave hibe ek ödemesi, yetimler ve çocuklar için verilmektedir (ILO, UNICEF, 2023:51).

2.1.2. Amerika Bölgesi

Amerika'da kamu sosyal güvenlik kuruluşları bölge genelinde, primsiz emeklilik ve yaşlılar için temel sağlık hizmetleri ile çocuklar ve zor durumdaki aileler için şartlı nakit transferleri de dahil olmak üzere geniş sosyal güvenlik kapsamı sunmaktadır. Amerika bölgesinde evrensel sosyal koruma sistemlerinin geliştirilmesinde önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Bölgede primli ve primsiz programların birleştirilmesi yoluyla sosyal korumanın genişletilmesi öncelik oluşturmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri'nde primsiz programlar kapsamında yoksulluğun önlenmesi hedeflenmektedir. Bu bağlamda gelir durumuna göre sosyal yardımların ön planda olduğu görülmektedir (ILO, UNICEF, 2023:80).

Kanada'da primsiz programlar çerçevesinde refah açısından test edilen gelir durumuna göre sosyal yardımlar ön plandadır. Test edilen programlarda yüksek gelirli haneler kasıtlı olarak elenmekte iken orta sınıf hanelerin büyük çoğunluğu ise program kapsamında yer almaktadır. Kanada'da yerleşme yardımı olarak 0-18 yaş arası çocuk başına 1.100 dolar tutarında tek seferlik, vergilendirilmeyen yardım ödemesi sağlanmaktadır (ILO, UNICEF, 2023:17-18).

Uruguay'da Ocak 2022'de hükümet tarafından uygun hanelerdeki 0-4 yaş arası her çocuk için ödenen 49 dolar tutarında yeni bir aylık yardım olan ebeveynlik ikramiyesi uygulamasını başlatmıştır. Uygulama, hamile kadınlar veya 0-4 yaş arası çocuklar da dahil olmak üzere yaklaşık 30.000 haneyi kapsamayı amaçlamaktadır. Amaç, erken çocukluk dönemi için mal ve hizmetlere erişim sağlayarak yoksulluğu azaltmaktır. 2022'de hükümet, savunmasız ailelere yönelik primsiz, koşullu, gelire dayalı aile ödeneği için kişi başına 280 dolar olan aylık kazanılan gelir tavanını kaldırmıştır. Bu husus, 0-18 yaş arası çocukları olan uygun ailelerin artık bir gelir sınırına tabi olmadığı ve yardımdan mahrum kalmadan gelir sınırını aşabilecekleri, artan gelirin hane gelirinin artmasına yol açacağı anlamına gelmektedir (Uruguay Ministerio de Desarrollo Social, www.gub.uy)

Evrensel ya da evrensele yakın sosyal korumaya ulaşmanın yolu eşgüdümlü karma program yaklaşımlarıdır. Arjantin, Tunus ve Vietnam gibi ülkeler, primli ve primsiz çocuk yardımlarının birleşimi yoluyla çocuklar için evrensel sigorta kapsamına girmeyi değerlendirmektedir.

Örneğin; *Arjantin* %89,9 ile etkin kapsama oranına ulaşmış olup 2022'de ilave 1,3 milyon çocuğun sigorta kapsamına alınması hedeflenmiştir (ANSES, National Social Security Administration, Argentina 2022, www.anses.gob.ar).

Guyana, Venezuelalı göçmen çocukları ve ailelerini aile nakdi yardımlarından yararlanmaya uygun hale getirmek için 2019'da sosyal koruma sistemini genişletmiştir. Ödemeler barınma/kira ve okul malzemelerinin satın alınması için kullanılmaktadır (UNICEF 2020e, www.unicef.org).

Meksika'da 2020'de coğrafi sınırlar içinde iki yeni okul ödeneği programı uygulamaya konulmuştur. Programlar çerçevesinde 0-14 yaş arası 6,1 milyon çocuk ve 14-19 yaş arası 4,3 milyon öğrenci kapsama alınmıştır (Noticias del Congreso, www.canaldelcongreso.gob.mx).

Latin Amerika ve Karayipler bölgesinde yer alan Bahamalar, Barbados, Belize, Küba, Guatemala, Haiti, Nikaragua ve Venezuela'da çocuklar ve çocuklu aileleri için temel sosyal güvenlik programlarına ilişkin olarak mevzuata dayalı program bulunmamaktadır. Bolivya, Kosta Rika, Dominik Cumhuriyeti, Ekvador, El Salvador, Honduras ve Jamaika'da temel sosyal güvenlik programlarına ilişkin yoksulluğun ortadan kaldırılmasına yönelik gelir durumuna göre sosyal yardım programı bulunmaktadır. Brezilya, Şili, Kolombiya, Paraguay ve Peru'da temel sosyal güvenlik programları kapsamında katkıda bulunan programlar çerçevesinde sosyal sigortaya yer verilmiştir. (ILO, UNICEF, 2023:76).

2.1.3. Asya ve Pasifik Bölgesi

Asya ve Pasifik bölgesinde, sosyal koruma sistemlerinin güçlendirilmesi yönünde önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Nüfusun %44,1'i sadece bir sosyal koruma programı kapsamında nakdi yardıma erişebilmektedir.

Pakistan'da 2020'de, ülke çapında üç ayda bir ilköğretim düzeyinde erkek öğrenciler için 6 dolar ve kız öğrenciler için 8 dolar eğitim yardımı ödenmektedir. Ortaöğretim düzeyinde erkek öğrenciler için 10,5 dolar ve kız öğrenciler için 13 dolar, yükseköğretim düzeyinde erkek öğrenciler için 15 dolar ve kız öğrenciler için 14 dolar eğitim yardımı ödenmektedir. Eğitim yardımı eğitimleri boyunca 4-22 yaş arası 9,4 milyon uygun çocuk ve genci kapsamaktadır. Ayrıca, çocuklarda büyüme geriliğine çözüm bulmak amacıyla, anneler ve 0-2 yaş arası çocuklar için ulusal, uzmanlaşmış, besleyici gıda girişimi olan Nashonuma başlatılmıştır. Üç ayda bir, erkek çocuğu olan her hamile veya emziren kadına 6,3 dolar ve her kız çocuğu için 8 dolar tutarında Şartlı Nakit Transferi sağlanmaktadır (ILO, UNICEF, 2023:51).

Hindistan'da 2018'de sistemik ayrımcılık ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle mücadele etmek amacıyla tamamen eyalet hükümeti tarafından finanse edilen program 0-21 yaş arası 16 milyon kız ve genç kadını kapsayacak şekilde uygulamaya konulmuştur. Program kapsamında aile başına en fazla iki kıza kadar doğumdan başlayarak ilkokul boyunca ortaokul ve üniversite mezuniyetine kadar hayatın çeşitli aşamalarında ödenen toplam 738 dolar tutarında yardım sağlanmaktadır. Ayrıca 12-18 yaşları arasında uygulanan hijyen bursu da bulunmaktadır (ILO, UNICEF, 2023:54).

Nepal'de Hükümetin 2009'da uygulamaya koyduğu, Çocuk Nafakası Hibesi ile düşük gelirli hanelerde yaşayan 0-5 yaş arası çocuklara yönelik hibe kapsamı kademeli olarak genişletilmiş ve yardım miktarı artırılmıştır (ILO, UNICEF, 2023:51).

Bangladeş'te 2019'dan beri Anne ve Çocuk Yardımı Programı, yoksul ve korunmasız nüfus gruplarındaki 0-4 yaş arası tüm çocukların yaklaşık yarısına nakit transferi sağlamaktadır. Alıcılar en fazla iki çocuk için aylık 9 dolar tutarında yardım almaktadır. Program kapsamında kırsal ve kentsel bölgelerde 1,2 milyon anneye ulaşılmış olup programın 2026'ya kadar 7 milyon çocuğu (0-4 yaş arası çocukların yüzde 50'si) kapsayacak şekilde büyütülmesi planlanmıştır (ILO, UNICEF, 2023:49).

Tayland'da 2019'da yoksul ailelerin 0-3 yaş aralığında çocukları için verilen ödemelerde yaş uygunluğu kriteri 6 yaşın altındaki tüm çocukları kapsayacak şekilde genişletilmiş ve gelir uygunluk eşiği yükseltilmiştir. Bu bağlamda her çocuk için aylık 16 dolar tutarında yardım ödenmektedir. 2022 itibarıyla yaklaşık 2,3 milyon çocuğa ulaşılmıştır (ILO, UNICEF, 2023:51).

Kore Cumhuriyeti Sağlık ve Refah Bakanlığı tarafından 2018 yılında Çocuklara Yardım Yasası kapsamında 0-6 yaş arası çocuklara yönelik program uygulamaya konmuş, 2019'da kapsam 0-7 yaş arası ve 2022'de kapsam 0-8 yaşlara uzatılmıştır (Korea Ministry of Health and Welfare. Press Release, www.mohw.go.kr). Doğurganlığın azalmasına çözüm bulmak ve ebeveynlik maliyetlerini hafifletmek amacıyla 2023'te ebeveyn yardımı uygulamaya konulmuştur. Çocuklara, yaşlarına ve evde bakımda mı yoksa günlük bakımda mı olduklarına bağlı olarak her ay değişken oranlı yardım ödenmektedir. 0-1 yaş arası çocuklar için (uygun olan her çocuk için) 627 dolar, 1-2 yaş her çocuk için 353- 471 dolar, 3-8 yaş her çocuk için 78 dolar ila 322 dolar ödeme yapılmaktadır (ILO, UNICEF, 2023:51).

Çin’de Panzihua şehrinde 2021’de yapılan güncellenme ile 0-3 yaş arası her çocuk için aylık 75 dolar tutarında çocuk yardımı ödenmektedir. Benzer şekilde, Gansu Eyaleti, Zhangye Şehri, Linze ilçesi 3 yaşına kadar yıllık bazda ikinci çocuk için 740 dolar ve üçüncü çocuk için 1.480 dolar tutarında çocuk yetiştirme sübvansiyonu sağlamaktadır (China Daily 2021, www.chinadaily.com.cn).

2.1.4. Arap Devletleri Bölgesi

Arap Devletleri bölgesinde nüfusun %40’ı en az bir sosyal koruma yardımı kapsamındadır. Bu bağlamda sosyal koruma kapsamındaki çocukların oranı %15.4’tür.

Lübnan’da temel sosyal güvenlik programları kapsamında katkıda bulunan programlar çerçevesinde sosyal sigorta uygulamaları yürütülmektedir (ILO, UNICEF, 2021:76).

Katar’da primsiz programlar evrensel olarak 10 yaş ve üzeri çocukları kapsamaktadır. (ILO, UNICEF, 2021:76).

Arap Devletleri Bölgesi’nde Bahreyn, Irak, Ürdün, Kuveyt, Umman, Suudi Arabistan, Suriye Arap Cumhuriyeti ve Yemen’de çocuklar ve çocuklu aileleri için temel sosyal güvenlik programlarına ilişkin olarak mevzuata dayalı program bulunmamaktadır (ILO, UNICEF, 2021:76).

2.1.5. Avrupa ve Orta Asya Bölgesi

Sosyal koruma sistemlerinin diğer bölgelere göre kapsamlı ve olgun yapıda olduğu Avrupa ve Orta Asya’da nüfusun %83,9’unun en az bir nakit sosyal koruma yardımına erişimi bulunmaktadır. Bu kapsamda sosyal koruma kapsamındaki çocukların oranının %82.3 olduğu görülmektedir.

Avrupa alt Bölgesi’nde 11 ülkede mevcut olan çocuklara yönelik sosyal koruma uygulamaları değerlendirildiğinde çocuklara ya da düşük gelire sahip ailelerine çocuk yardımı, kreş yardımı, boş zaman ödeneği sağlandığı görülmektedir.

Birleşik Krallık’taki yetki devri ile *İskoç Hükümetine* sosyal koruma politikası da dahil olmak üzere geniş bir yetki sunulmuştur. İskoç Çocuk Ödemesi 2020’de uygulamaya konulmuştur. Gelir durumuna göre belirlenen bu yardım, Birleşik Krallık çocuk yardımı ve diğer gelir desteği yardımlarına ek olarak ödenmektedir. 0-6 yaş arası her çocuk için haftada çocuk başına 23 dolar yardım sağlamaktadır (Scottish Child Payment: How It Works, www.mygov.scot).

Belçika'da sosyal koruma programı 0-18 yaş arasındaki tüm çocukları kapsamaktadır. Tam zamanlı eğitime, çıraklığa veya belirli genç iş arayan kategorilerine kayıtlı olmaları durumunda 25 yaşına kadar olan çocuklara ödeme yapılmaktadır. Aylık yardım miktarı bölgeye, çocuk sayısına göre değişmektedir. 2019'dan önce doğan çocuklar için: İlk çocuk için 100–166 dolar, ikinci çocuk için 148 -187 dolar, üçüncü ve sonraki her çocuk için 148-309 dolar ödeme yapılmaktadır. 2019'dan sonra doğan her çocuk için ise 159 -173 dolar ödenmektedir (ILO, UNICEF, 2023:50).

Danimarka'da çocukların refahı için boş zamanın öneminin bilincinde olan hükümet, sosyal yardım alan yaklaşık 40.000 çocuk için boş zaman ödeneği uygulamaya konulmuştur. 2022'de güncellenen uygulamada boş zaman ödeneği her çocuk için her ay 36 dolar sağlamakta aile başına en fazla 143 dolar sağlamaktadır. Ödeme, ebeveynlerin üç ayda bir ödeneğin boş zaman etkinliklerine harcadığını göstermeleri şartına bağlanmıştır (ILO, UNICEF, 2023:50).

Litvanya'da 2018'deki düzenlemeden bu yana 0-18 yaş arası çocuklara (eğitimde ise 21 yaşına kadar ve bazı durumlarda 23 yaşına kadar) yönelik program, ülkenin çocuk vergisi indirimindeki zorlukları ele almak amacıyla Çocuklara Yardım Kanunu'na dahil edilmiştir. Mülteci çocuklar dahil her çocuk için aylık 77 dolar tutarında yardım ödenmektedir. Ebeveynin veya bakıcının hanedeki aylık gelirin düşük olması durumunda her çocuk için 45 dolar tutarında ek gelire bağlı çocuk yardımı ödenmektedir. Engelli çocuklar için ek bir çocuk yardımı ödenmektedir (Lazutka, Poviliunas, ve Zalimiene, 2019).

Estonya'daki sosyal koruma programı, 0-16 yaş arası tüm çocukları ve 16-19 yaş arası çocukları yalnızca tam zamanlı eğitime kayıtlı olmaları durumunda kapsama almaktaydı. 2021'de eğitim şartı kaldırılarak ve eğitim durumuna bakılmaksızın 0-19 yaş arası tüm çocuklar sigorta kapsamına alınmıştır (ILO, UNICEF, 2023:50).

Slovakya'da Çocuk Yardımı Yasası'nda yapılan bir değişiklik ile Ocak 2023'ten itibaren her çocuk için aylık 32 dolar yardım miktarı 64 dolara çıkarılmıştır (ILO, UNICEF, 2023:51).

Polonya'da 2019'da yapılan bir reform, gelir testine tabi tutulan çocuk yardımının değiştirildiği ve aile geliri ve çocuk sayısına bakılmaksızın 0-18 yaş arası her çocuk için ayda 100 dolar ödenmektedir. Polonya Sosyal Güvenlik Kurumu (ZUS), 2022'de, kayıt ve ödeme süreçlerinin dijitalleştirilmesinden elde edilen tasarruflardan ödenen iki yeni çocuk yardımı eklemiştir. İlki, 12-35 aylık ikinci ve sonraki çocukları için tüm ailelere çocuk başına 200 dolar tutarında katkısız ve koşulsuz aylık nakit yardımı sağlayan Aile Bakım Sermayesi planıdır. 2022'de, söz

konusu plandan yaklaşık 615.000 çocuğun yardımdan yararlandığı tahmin edilmektedir. Hükümet ayrıca, ailedeki ilk veya tek çocuğun (Aile Bakım Sermayesi yardımı kapsamında olmayan) kreş bakımı masraflarını sübvans eden Kreş Bakımı Yardımı'nı da uygulamaya koymuştur. 2022'de, 108.000 çocuk bu desteğin kapsamına alınmıştır (Poland Ministry of Family and Social Policy, www.gov.pl).

Portekiz'de ücretsiz kreş uygulaması, eşitsizlikle mücadele etmek ve orta sınıf aileler de dahil olmak üzere aileleri önemli miktarda sabit aylık masraftan kurtarmak amacıyla 2022'de kademeli olarak tüm çocukları kapsayacak şekilde genişletilmiştir. 2024 sonuna kadar 100.000 çocuğa ulaşılması hedeflenmektedir (www.portugal.gov.pt).

İspanya'da çocuklu düşük gelirli aileler, diğer düşük gelirli çalışanlar ve işsizler dahil olmak üzere düşük gelirli ve korunmasız gruba sosyal koruma sağlanmaktadır. Bu yardımın en önemli hususu, çalışan ebeveynler ve bakıcılar için işten elde edilen gelirden oluşan garantili bir gelir tabanına ulaşana kadar cezalandırmamakta veya aşamalı olarak ortadan kalkmamaktadır. Bu nedenle, iki çocuklu bir çift için 2022 için garanti edilen minimum yıllık gelir 10.811 dolar olmaktadır (Revista de la Seguridad Social, www.revista.seg-social.es).

İtalya'da çocuklu ailelerin çoğuna, hamileliğin yedinci ayından çocuk 18 yaşına (veya tam zamanlı eğitim veya öğretim gören bakmakla yükümlü çocuklar için 21 yaşına) kadar ödeme yapılmaktadır. 0-21 yaş arası bir çocuk için 53-186 dolar, iki çocuk için 106-372 dolar, üç çocuk için 175-648 dolar, dört veya daha fazla çocuk için 457-1.030 dolar ödeme yapılmaktadır. Bakıma muhtaç engelli çocuklar için herhangi bir yaş sınırı bulunmamaktadır. (Library of Congress. 2022).

Karadağ'da hükümet tarafından, 0-6 yaş grubu için uygulamaya koymak üzere Sosyal ve Çocuk Koruma Kanunu'nu çıkarmış olup 2022 sonunda 0-18 yaş arasındakileri kapsayacak şekilde genişletilmiştir (ILO, UNICEF, 2023:51).

Avrupa Birliği'nde tüm çocukların %25'e yakını yoksulluk veya sosyal dışlanma riskiyle karşı karşıya kalmaktadır. Avrupa Konseyi, çocuk yoksulluğunu ve sosyal dışlanmayı önlemek ve mücadele etmek için Avrupa Çocuk Garantisi oluşturan Konsey Tavsiyesini onaylamıştır. 2022'de tüm AB Üye Devletleri, öncelikli ihtiyaç sahibi çocuk gruplarını belirleyen ulusal eylem planları, bu çocukların hassasiyetlerini gidermeye yönelik temel müdahaleler, bütçe ihtiyaçları ve kaynakları ile 2030'a kadar ilerlemeyi izlemek için iyi tanımlanmış izleme ve değerlendirme çerçevesi geliştirmiştir (ILO, UNICEF, 2023:50).

Orta Asya alt Bölgesi'nde yer alan 5 ülkede sosyal koruma uygulamaları kapsamında çocuk yardımı, çocuk bakım yardımı ve nakit transferlerinin ön planda olduğu değerlendirilmiştir.

Gürcistan'da çocuklu uygun aileler halihazırda ayda 11-22 dolar almaktaydı. 2022'de 0-16 yaş arası çocukları olan aileler, her çocuk için ayda 54 dolar tutarında yeni çocuk yardımı almaktadır. Ayrıca engelli çocukların engelli nakdi yardımından yararlanma hakkı vardır (ILO, UNICEF, 2023:50).

Ermenistan'da 2021-2026 arasında hükümet programı kapsamında başlangıçta 0-2 yaş arası yaklaşık 47.728 çocuk için kısa vadeli, yaş sınırlamalı sigorta programı uygulamaya konulması için yasal değişiklikler başlatılmıştır. Çocukların %66'sı program kapsamına dahil edilmiş olup 2025'e kadar 0-2 yaş arası tüm uygun çocukların sigorta kapsamına alınması hedeflenmiştir. Ermenistan'da yeni düzenleme ile sadece çalışan ebeveynlere verilen 2 yaşın altındaki çocuklara yönelik mevcut çocuk bakımı yardımının, çalışmayan ebeveynlere de genişletilmesi hedeflenmiştir. Bu bağlamda, ikamet ettikleri yere bakılmaksızın tüm ebeveynler 0-2 yaş arası çocukları için çocuk bakım yardımı alacaklardır. Kentsel bölgelerde çalışan ebeveynlere, her çocuk için 89 dolar tutarında aylık yardım, kırsal alanlardaki ebeveynlere ise her çocuk için 160 doları tutarında aylık alacaktır. Hem kırsal hem de kentsel alanlardaki çalışmayan ebeveynler için ise her çocuk için 74 dolar aylık yardım alacaktır (ILO, UNICEF, 2023:53).

Azerbaycan'da 2021 tarihli başkanlık kararnamesi ile çocuklarla ilgili yardımlar da dahil olmak üzere, savunmasız gruplara yönelik sosyal yardımların değerini artırmaya yönelik büyük ölçekli düzenleme yapılmıştır. Bu kapsamda Hedefli Sosyal Yardım programı aracılığıyla düşük gelirli hanelere yapılan ödemeler ortalama olarak 2022'de %25 artırılmıştır. Yapılan düzenleme yardım yeterliliğinin artırılmasına yönelik yapılmıştır. 1 yaşın altında çocukları olan yardım alan aileler aylık 41 dolar tutarında ek ödeme almaktadır (ILO, UNICEF, 2023:49).

Özbekistan'da düşük gelirli ailelerin çocuklarına yönelik yardım, 0-18 yaş arasındaki çocukları da kapsayacak şekilde genişletilmiş, süresi de 6 aydan 12 aya çıkarılmıştır. Uygunluk için asgari aylık gelir eşiği 2021'de %10,5 artırıldı, bu da daha fazla çocuklu ailenin hak sahibi olduğu anlamına gelmektedir. 0-3 yaş arasındaki ilk çocuk için aylık 32 dolar tutarında yardım ödenmektedir; İkinci çocuk için 15 dolar ve 0-3 yaş arası her ilave çocuk için 10 dolar yardım sağlanmaktadır (ILO, UNICEF, 2023:53).

2.2. Türkiye’de Çocuklara Yönelik Sosyal Koruma Uygulamaları

Çocuk işçiliğine yönelik yapılan ulusal ve uluslararası çalışmalarda çocuk işçiliğinin nedenlerinin benzer olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenlerin başında yoksulluk ve hane halkının yetersiz gelire sahip olması gelmektedir. Ebeveynlerin işsiz olması, hane halkının yetersiz gelir düzeyine sahip olması çocukları çalışma hayatına yönlendirmektedir. Hane halkının yeterli gelire sahip olmaması çocuklarını çalışmaya yönlendirmesine neden olmaktadır (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2017: 14).

Sosyal koruma programları, ailelerin çocuklarını çalışmaya iten yoksulluk, hane halkının yetersiz gelir düzeyi gibi nedenleri ele almaktadır. Hane halkı yeterli gelir düzeyine sahip olduğunda çocukları okula devam edebilmekte ve ailelerin çocuklarını çalışmaya gönderme zorunluluğu azalmaktadır.

Türkiye’de sosyal koruma yardımları sekiz farklı risk (hastalık/sağlık bakımı, engelli/malul, emekli/yaşlı, dul/yetim, aile/çocuk, işsizlik, konut ve sosyal dışlanma) ve ihtiyaç grubuna yönelik yapılmaktadır (TÜİK, Sosyal Koruma İstatistikleri, 2022).

2022’de sosyal koruma harcamalarının gayrisafi yurt içi hasıla (GSYH) içindeki payı %8,6’dır. Sosyal koruma yardımlarının GSYH içindeki payı ise %8,4’tür. Risk/ihtiyaç grupları açısından bakıldığında, emekli/yaşlılara yapılan harcamaların %3,8 ile en büyük paya sahip olduğu, %2,6 ile hastalık/sağlık bakımı harcamaları ve %1,0 ile dul/yetim harcamalarının takip ettiği görülmektedir.

Tablo 2: Sosyal Koruma Harcamalarının Yardım Türlerine Göre Dağılımı (Milyon TL)

	2021	2022
Sosyal koruma harcamaları toplamı	805 843	1 291 077
İdari masraflar ve diğer harcamalar	13 249	23 153
Sosyal koruma yardımları toplamı	792 594	1 267 924
Hastalık/sağlık bakımı	248 111	396 993
Engelli/malul	25 292	42 328
Emekli/yaşlı	355 068	567 450
Dul/yetim	90 478	150 214
Aile/çocuk	40 417	83 872
İşsizlik	26 912	14 429
Sosyal dışlanma	6 315	12 640

Kaynak: TÜİK, Sosyal Koruma İstatistikleri, 2021-2022

Sosyal koruma yardımlarında en büyük harcamanın 567 milyar 450 milyon TL ile emekli/yaşlılara yapılan harcamalar olduğu görülmektedir. İkinci sırada ise 396 milyar 993 milyon TL ile hastalık/sağlık bakımı harcamaları oluşturmaktadır. Aile ve çocuk harcamalarının ise 83 milyar 872 milyon TL olduğu görülmektedir.

Çocuk işçiliğinin önlenmesine yönelik çalışmalar, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yayınlanan Çocuk İşçiliği İle Mücadele Ulusal Programı'nda çocuk işçiliğinin önlenmesinde ailelerin maddi yetersizliklerinin ele alınması gerekliliği vurgulanmıştır. Aileler maddi yetersizliklerden dolayı çocukları okuldan alarak çalışmaya yönlendirmektedir. Ailelerin çocukların eğitimini ek maliyet unsuru olarak değerlendirmeleri de çocukların eğitimden yoksun kalarak çalıştırılmasına yol açtığı değerlendirilmektedir (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2017: 59).

Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı Eylem Planı (2017-2023) kapsamında çocuk işçiliğine yönelik sosyal koruma faaliyeti, sorumlu kurum ve yönetime ilişkin bilgiye Tablo 3'te yer verilmiştir.

Tablo 3: Sosyal Koruma ve Sosyal Güvenlik Ağının Genişletilmesine Yönelik Önlemler

STRATEJİ	FAALİYETLER	SORUMLU KURUM	DESTEK VEREN Kuruluş	SÜRE	AÇIKLAMA-YÖNTEM
	Çocuklara yönelik sosyal yardım programlarının kapsamının ve etkinliğinin artırılması	ASHB (Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü)	MEB	2023	Her yıl 100.000 çocuğun ailesi yanında desteklenmesi adına çalışmalar yapılacaktır.
Sosyal hizmet ve sosyal yardımların	ASHB yetkisi altındaki Aile ve Sosyal Destek Programlarının (ASDEP) çocuk işçiliği ile mücadeleye duyarlı hale getirilmesi ve kapasitesinin artırılması	ASHB (Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü)	MEB	SÜRESİZ	Aile Sosyal Destek Programı (ASDEP) aile ve bireylere kolaylıkla ulaşabilmek amacıyla taşra teşkilatı bünyesinde yer alan ve şu an tüm il merkezleri ve bazı ilçelerde bulunan Sosyal Hizmet Merkezi (SHM) üzerinden yürütülmektedir. ASDEP'in çocuk işçiliği ile mücadele alanında da etkin bir şekilde uygulanabilmesi için sahada yapılan çalışmaların veri tabanına kaydedilmesi ve bu sayede anlık

ihtiyaç içinde olanlara etkin ve sürekli olarak ulaştırılması					sorgulama/raporlama yapılabilmesi için çalışmalar yapılacaktır.
	Sosyal yardımlara ve danışmanlık hizmetlerini de içeren sosyal hizmetlere ilişkin uygulamaların çocuk işçiliğini de önlemeye katkı verecek şekilde yaygınlaştırılması	ASHB (Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü)	ÇSGB	SÜRESİZ	Çocuklarını düzenli okula göndermeleri karşılığında yoksul kişilere Şartlı Nakit Transferi yapılmaya devam edilecektir. Sokakta çalışan çocukların sosyal rehabilitasyonlarının sağlanması ve bu çocukların aile yanına döndürülmesine ilişkin çalışmalar devam edilecektir.
	Fiziksel, psikolojik risklerden etkilenmiş çocukların taşra teşkilatı aracılığıyla desteklenmesi	ASHB (Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü)	MEB, SAĞLIK BKNL., GSB	2023	Fiziksel, psikolojik risklerden etkilenmiş çocukların taşra teşkilatı aracılığıyla desteklenmesi sağlanacaktır.
Çocukların kaliteli	Koruyucu ve önleyici hizmetler kapsamında, çalışan/çalışma riski altındaki çocukların ailelerinin psikososyal destek farkındalıklarının geliştirilmesi.	ASHB (Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü)	MEB, SAĞLIK BAKNL. KIZILAY	SÜRESİZ	Göç ile gelen ailelerde göçün getirdiği zorlu yaşam koşulları, sosyal çevreye uyum, hizmetlere erişim konusunda yaşanan sorunlar ailelerde ve çocuklarında bazı psikolojik ve sosyal sorunları beraberinde getirmektedir. Çocuğun yüksek yararı dikkate alındığında çocuğun yaşanan soruna ilişkin gösterebileceği psikolojik ve fizyolojik tepkilere ilişkin ailelerin farkındalıklarının geliştirilmesi, psikososyal destek mekanizmalarına ilişkin bilgilendirilmesi koruyucu ve önleyici hizmetler bağlamında önemlidir. Bu kapsamda mültecilerin yoğun yaşadıkları illerde psikososyal destek hizmetleri alanında daha önce eğitim almış meslek elemanları ve diğer kamu kurumlarının uzman eğitimcileri aracılığıyla farkındalık eğitimleri düzenlenecektir.
	Çocukların yaşadığı/çalıştığı yerlerde, yerinde koruyucu sağlık	SAĞLIK BAKANLIĞI (Halk Sağlığı)	ÇSGB	SÜRESİZ	Tespit edilen çocuk işçilerin ildeki İl Sağlık Müdürlüklerine bildirilmesi, İl Sağlık Müdürlüklerince öncelikle iş sağlığı ve güvenliği (İSG) ile ilgili yetkilendirilmiş toplum sağlığı

sağlık hizmetlerine ulaşmalarını n sağlanması	hizmetlerinin toplum sağlığı merkezi ve bağlı birimleri tarafından verilmesi, aile hekimine kaydı olmayan çocukların hekimliklere kayıtlarının sağlanması	Genel Müdürlüğü)			merkezlerince (TSM-İSG Birimi) sağlık değerlendirmelerinin yaptırılması ve aile hekimine kaydı olmayan çocukların aile hekimliklerine kayıtlarının gerçekleştirilerek genel sağlık hizmetlerine erişimlerinin artırılması ve çocuk işçiliği ile mücadele konusunda sağlık çalışanlarının farkındalığının artırılması sağlanacaktır.
---	---	------------------	--	--	---

Kaynak: Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı Eylem Planı (2017-2023) www.csgeb.gov.tr

Çocuk işçiliğinin en önemli nedeni ailenin yetersiz maddi imkanlara sahip olmasıdır. Ulusal programda ailelerin maddi yetersizliklerden dolayı çocukları okuldan alarak çalışmaya yönlendirmesi, çocukların eğitimini ek maliyet unsuru olarak değerlendirildiği ifade edilmiştir. Bu nedenle yoksulluğun önlenmesi ile sosyal korumanın genişletilmesine ilişkin faaliyetler ve bu faaliyetlerin gerçekleştirilmesi için destek verecek kuruluşlar eylem planı çerçevesinde belirlenmiştir. Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı Eylem Planı (2017-2023) kapsamında yoksulluğu giderici olarak alınan önlemlere Tablo 4'te yer verilmiştir.

Tablo 4: Yoksulluğu Giderici Önlemler

STRATEJİ	FAALİYETLER	SORUMLU KURUM	DESTEK VERECEK KURULUŞLAR	SÜRE	AÇIKLAMA-YÖNTEM
Çocuk işçilerin ailelerinin	Mevsimlik tarım göçü veren illerde tarımda istihdam olanaklarının artırılması, gelir alanlarının yaratılması, emek yoğun üretime dayalı işletmelerin desteklenmesi	TOB (Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığı)	ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI, KOSGEB, İŞKUR, ÜNİVERSİTELER, STK'LAR	2023	Mevsimlik tarım göçü veren illerde tarımda istihdam olanaklarının artırılması ve alternatif istihdam alanlarının oluşturulmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir.

temel hizmetlere erişimi ile gelir ve yaşam koşullarının iyileştirilmesine yönelik önlemler alınması	Eğitim politikalarında çocuk işçiliği ile mücadele kapsamında yoksul ailelere yönelik eğitime katılımı artırıcı destek ve teşvik mekanizmalarının geliştirilmesi	ASHB (Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü)	MEB, ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI	SÜRESİZ	Yoksulluk riski altındaki ailelerin çocuklarını düzenli okula göndermeleri karşılığında Şartı Nakit Transferi yapılmaya devam edilecektir. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına başvuru suretiyle uygulanan programın her ödeme dönemi öncesi takibinin Milli Eğitim Bakanlığı e-Okul sisteminin entegre olduğu Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi aracılığı ile otomasyona dayalı olarak gerçekleştirilmesi sağlanacaktır. Sokakta çalışan çocuklara yönelik sosyal rehabilitasyon imkanlarının sağlanması ve bu çocukların aile yanına döndürülmesine ilişkin çalışmalar ile çocukların ailelerine yönelik psiko-sosyal destek ve bilinçlendirme çalışmaları geliştirilerek yürütülmeye devam edilecektir.
--	--	---	------------------------------------	---------	---

	Mevsimlik tarım işçilerinin gittikleri/göç ettikleri yerdeki yaşam koşullarının iyileştirilmesi	ÇSGB (Çalışma Genel Müdürlüğü)	SAĞLIK BAKANLIĞI, ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI, TOBB	SÜRESİZ	19.04.2017 tarihinde yayımlanan “Mevsimlik Tarım İşçileri” konulu Başbakanlık Genelgesi doğrultusunda mevsimlik tarım işçilerinin yoğun olarak çalıştığı yerlerde, eğitim ve sosyal faaliyet ile işçilerin temel ihtiyaçlarını giderebilecekleri ortak kullanım alanları olan, iklim şartlarına uyumlu, emniyetli yeterli büyüklükte bir bina ile elektrik, su ve kanalizasyon alt ve üst yapısı bulunan geçici yerleşim alanları oluşturulacaktır.
Tek ebeveynli aileler başta olmak üzere tüm özel politika gerektiren gruplara (çalışan çocuklar, kent yoksulları, kadınlar, göçerler, engelliler, göçmen çocukları vb.) ve çocuğu çalışmak zorunda olan	Küçük ve orta ölçekli bir girişim çerçevesinde kendi işini kurarak çocuğunu çalışma hayatından çekme kararında olan ailelere gerekli danışmanlık hizmetinin öncelikli olarak sağlanması	ASHB (Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü)	TOBB, İŞKUR, KOSGEB, STK'lar	2023	Çocuk işçiliğinin önlenmesi amacıyla kendi işini kurmak isteyen ailelere sosyal destek anlamında danışmanlık hizmeti sağlanması ve gelir getirici destek verilmesi konusunda çalışmalara devam edilecektir.
	Kırsal kesimde yaşayan nüfusun çalışma verimliliğini artıracak ve tarımsal üretim işleme ve değerlendirmeye	TOB (Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığı)	KOSGEB, KALKINMA AJANSLARI, İŞKUR	2023	TOB'un çatı projesi olan “Kadın Çiftçiler Tarımsal Yayım Projesi” altında yürütülen; Tarımda Kadın Girişimciliğinin Güçlendirilmesi

veya çalışma riski bulunan ailelere gelir yaratıcı, yoksulluğu azaltıcı etkinliklerde ve finansman kaynaklarına ulaşmada öncelik tanınması	ilişkin mesleki yönlendirme programlarına ve projelere ağırlık verilmesi				Programı, Kadın Çiftçiler Tarımsal Yeniliklerle Buluşuyor Programı, Kadın Çiftçilere Yönelik Özel Projeler kapsamında kırsal alanda yaşayan kadınları tarımsal konularda ve ekonomik faaliyetlerde eğitim - yayım yöntemleri ile eğitmek tarımsal üretimdeki kaliteyi artırmak, kalkınmada kadınların daha aktif rol almalarını sağlamak ve kırsaldaki kadının ekonomik ve sosyal konumunu iyileştirmek ve güçlendirmek amaçlanmaktadır. Söz konusu çalışmalar aracılığıyla faaliyetin gerçekleştirilmesi sağlanacaktır.
	Sosyal yardım alanların mesleki eğitim programlarına erişim ve iş bulma olanaklarının yaygınlaştırılması	İŞKUR	ÇSGB, ASHB, MEB, ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI	SÜRESİZ	Sosyal yardım alan kişilerin aktif işgücü hizmetlerinden faydalanmaları sağlanarak istihdam edilebilirliklerinin artırılmasına katkı yapılacaktır.
	Tarım alanında mesleki becerilerinin geliştirilmesine yönelik program	İŞKUR	MEB, TOBB, KOSGEB, ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI, KALKINMA AJANSLARI, MESLEK KURULUŞLARI, SOSYAL TARAFLAR	SÜRESİZ	Tarım sektörüne yönelik mesleki eğitim faaliyetlerinin geliştirilerek düzenlenmesine devam edilecektir.

olanaklarının yaygınlaştırılması					
-------------------------------------	--	--	--	--	--

Kaynak: Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı Eylem Planı (2017-2023) www.csgeb.gov.tr

SONUÇ

Çocuk işçiliğinin önemli nedenlerinden biri hane halkının düzensiz ve yetersiz gelire sahip olmasıdır. Çocuklar aile geçimine katkıda bulunmak ve gelir elde etmek için çalışmaktadır. Çocuk işçiliği sorununun ortaya çıkmasının temelinde ekonomik ve sosyo-kültürel nedenler bulunmaktadır. Bu nedenler arasında yoksulluk, eğitim harcamaları, okula erişim, kayıt dışılık ve işverenlerin çocukları ucuz emek gücü ve kolay yönetilebilir bir grup olarak görmeleri bulunur. Çocuk işçiliği nedenleri çok yönlü olduğu için mücadele kapsamında sosyal koruma uygulamalarının kapsamının geniş olması gerekliliği değerlendirilmektedir.

Çocuklara yönelik sosyal koruma programlarını transfer programları, kamu istihdam programları, sosyal sağlık koruması, işsizlik koruması, annelik koruması, evrensel temel gelir, yaşlılıkta gelir güvencesi programları ve engelliler için sosyal koruma oluşturmaktadır. Sosyal koruma programları arasında transfer programları, nakit artı, sosyal sağlığın korunması ve yaşlılık aylığının çocuk işçiliğini azaltmada yardımcı olduğu, çocukların okula devam etme oranlarında artış sağladığı belirtilmektedir.

Dünya genelinde çocuk ve aileyi korumaya yönelik nakdi yardımların çoğunlukta olduğu, eğitim ve gıda yardımı, boş zaman ödeneği, ücretsiz kreş yardımı sağlandığı görülmektedir. Bu kapsamda Afrika Bölgesi'nde Libya'da 0-18 yaş arası çocuklara ve engelli çocuklara nakdi yardım, Tunus'ta 0-5 yaş arası çocuklara nakdi yardım, Fas'ta 0-21 yaş arası çocuklar için sosyal yardım programı ve aile ödeneği, Somali'de nakit transferleri, Birleşik Tanzania Cumhuriyeti'nde işgücü kapasitesi olmayan hane halkına nakit transferi, çocuklu aileler için eğitim ve sağlık, engelli çocukları olanlar için çocuk yardımı, Mozambik'te çocuk yardımı ve Güney Afrika'da çocuk nafakası verilmektedir. Afrika Bölgesi'nde yaş aralığı değişmekle birlikte çocuklara ilişkin nakdi yardımların ağırlıkta olduğu görülmektedir. Amerika Bölgesi'nde Uruguay'da yoksullukla mücadele için ebeveynlik ikramiyesi, Arjantin'de evrensel sigorta uygulaması, Guyana'da çocuk ve aile yardımı (barınma/kira, ve okul

malzemelerin satın alınmasında kullanılabilir), Meksika’da 0-14 yaş ve 14-19 yaş arası çocuklara okul ödeneği verilmektedir. Amerika Bölgesi’nde yoksullukla mücadelede aile yardımı ve okul ödeneğinin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Asya ve Pasifik Bölgesi’nde Pakistan’da eğitim yardımı ve aileye şartlı nakit transferi, Hindistan’da 0-21 yaş arası kız ve genç kadınları kapsayan ödeme, Nepal’de çocuk nafakası, Bangladeş’te anne ve çocuk yardımı programı kapsamında 0-4 yaş arası çocuğu olan ailelere nakit transferi, Tayland’da 0-6 yaş arası çocuklar için ödeme, Kore’de 0-8 yaş arası çocuklar için çocuk yardımı, Çin’de 0-3 yaş arası çocuklar için çocuk yetiştirme sübvansiyonu verilmektedir. Asya ve Pasifik Bölgesi’nde ağırlıklı olarak aile ve çocuk yardımı ve eğitim yardımının varlığı görülmektedir. Arap Devletleri’nde Lübnan’da sosyal sigorta kapsamının ve Katar’da 10 yaş ve üzeri çocukları primsiz programların varlığı görülmektedir. Avrupa ve Merkez Asya Bölgesi’nde İskoçya’da 0-6 yaş arası için çocuk ödemesi, Belçika’da 0-18 yaş arası çocuklar için nakdi ödeme, tam zamanlı eğitime, çıraklığa ve iş arayan kategorilere kayıtlı olmaları durumunda 25 yaşına kadar ödeme yapılmaktadır. Danimarka’da boş zaman ödeneği, Polonya’da 0-18 yaş arası çocuklar için aile bakım sermayesi ve kreş bakım yardımı, Portekiz’de ücretsiz kreş uygulaması, Ermenistan’da çalışan ve çalışmayan ebeveynlere 0-2 yaş çocuklar için çocuk bakım yardımı, Bangladeş’te anne ve çocuk yardımı kapsamında 0-4 yaş arası çocuklara nakit transferi sağlanmaktadır. Avrupa ve Merkez Asya Bölgesi’nde nakdi ödeme, aile bakım sermayesi, kreş bakım yardımı, ücretsiz kreş uygulamasının varlığı görülmektedir. Avrupa Birliği’nde çocuk yoksulluğu ve sosyal dışlanmayı önlemek için Avrupa Çocuk Garantisi oluşturulmuştur.

Türkiye’de uygulanan şartlı nakit transferi programının çocuk işçiliği üzerinde azaltıcı etkisi olduğu değerlendirilmektedir. Şartlı nakit transferinin ailelere çocuklarını düzenli okula göndermeleri karşılığında verilmesi çocuk işçiliğinin azaltılmasında etkili olduğu gözlenmektedir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından uygulanan sosyal koruma önlemleri ve yoksulluğu giderici önlemler kapsamında çocukların ailesi yanında desteklenmesi, Aile Sosyal Destek Programı’nın etkinliğinin artırılması çabası, çalışan/çalışma riski altındaki çocukların ailelerine psikososyal destek sağlanması, yoksul ailelere yönelik eğitime katılımı artırıcı destek ve teşvik mekanizmalarının geliştirilmesi, tek ebeveynli aileler başta olmak üzere tüm özel politika gerektiren gruplara ve çocuğu çalışmak zorunda olan veya çalışma riski bulunan ailelere gelir, yoksulluğu azaltıcı etkinlikler ve finansman kaynaklarına ulaşmada öncelik tanınması çocuk işçiliğinin önlenmesinde önemli rol oynamaktadır.

Aile ve çocuğu korumaya yönelik uygulamalarda dünyada nakdi yardımların, Türkiye’de şartlı nakit transferlerinin ön planda olduğu görölmektedir. Türkiye’de yer alan ücretsiz kreş yardımı ve kreş desteği, eğitim ve gıda yardımı, okul kitaplarının ücretsiz dağıtılması dünyadaki uygulamalarla benzerlik göstermektedir. Türkiye’de yoksul ailelere yönelik eğitime katılımı artırıcı destek ve teşvik mekanizmalarının sağlanması da dünya uygulamaları ile benzerlik göstermektedir. Bununla birlikte boş zaman ödeneği ve aile bakım sermayesi uygulamalarının Türkiye’de olmadığı görölmüştür.

Çocuk işçiliğinin önlenmesi için ailelere verilen desteklerin tek başına yeterli olmadığı, Türkiye’de çocukların daha sağlıklı ve güvenli yetişmeleri için topyekûn kalkınma hamlesinin gerekli olduğu açıktır. Özellikle eğitim kalitesinin artırılması ve eğitim sonucundaki kazanımların somut çıktı ve gerçeklikle eşleştirilmesi, çocuklarının geleceği için elzemdir. Sosyal koruma programları, sosyal koruma altındaki vatandaşları bir an önce bu durumdan kurtulmaya ve kendi hayatlarını idame ettirici faaliyetlere yönelmelerini sağlamalıdır. Aksi takdirde ülkenin vergileri ve refah sağlama konsantrasyonu sürekli aynı grup etrafında dönüp gelişimi engelleyecektir.

KAYNAKÇA

102 No’lu Sosyal Güvenlik (Asgari Standartlar) Sözleşmesi, [https:// www.ilo.org](https://www.ilo.org)

138 Sayılı İstihdamda Asgari Yaşa İlişkin Sözleşme, <https://www.ilo.org>

182 No’lu En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi, <https://www.ilo.org>

ANSES (National Social Security Administration, Argentina), (2022). <https://www.anses.gob.ar/hijos>

Aykaç, M., Murat, G. (2018), ‘’ Sürdürülebilir Kalkınma 2030 Gündemi Bağlamında Çocuk İşçiliğinin Önlenmesinde Sosyal Koruma Tabanları’’, Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi

Baxnaano – National Safety Net Programme. Mogadishu: Ministry of Labour and Social Affairs. [https:// baxnaano.so](https://baxnaano.so)

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi, <https://www.unicef.org>

Canal del Congreso. “Noticias Del Congreso – DOF Publica Decreto Que Eleva A Rango Constitucional Programas Sociales”. <https://www.canaldelcongreso.gob.mx>

China Daily, (2021). “More than Money Needed to Help Families Grow”. <https://www.chinadaily.com.cn>

Creswell, J. W. (2007). Qualitative inquiry & research design: Choosing among five approaches (2. Baskı). USA: SAGE Publications.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, (2017 - 2023). Çocuk İşçiliği İle Mücadele Ulusal Programı. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Genel Müdürlüğü, Genel Yayın No: 63, Ankara

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı: Çocuk İşçiliği İle Mücadelede Öğretmen El Kitabı, (2007). Genel Yayın No:148, Ankara

Çelik, A., “AB Sürecinin En Uyumsuz Alanı: Sosyal Haklar”, Birikim, S. 184–185

Çelik, H., (2019). Çocuk İşçiliği (Sivas Örneği). 6-7. Sivas: Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.

Çocuk İşçiliği ve Eğitim Öğretmen El Kitabı, <https://www.csgeb.gov.tr>

Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik,
<https://www.mevzuat.gov.tr>

Davey, L. (1991). The application of case study evaluations. Practical Assessment, Research & Evaluation, 2(9). Available online: <http://PAREonline.net/getvn.asp?v=2&n=9>.

Engels, F., (1997). İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu, Ankara

Erol, S.İ. (2021), ‘‘ Covid-19'un Çocuk İşçiliği Üzerindeki Etkileri: Alınması Gereken Önlemler’’, Sosyal Çalışma Dergisi (2021) 5 (1), 27-35

Gül, T., Öztürk, M., (2020). Çocuk İşçiliğinin Nedenleri Üzerine Kavramsal Bir Çalışma, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S:38, s.130-148.

Günozu, M., (2007). Türkiye’de Çocuk İşçiliği Sorunu ve Çözüm Önerileri, Uzmanlık Tezi.

<https://www.portugal.gov.pt>

ILO 2021e., Towards Solid Social Protection Floors? The Role of Non-Contributory Provision during the COVID-19 Crisis and Beyond. ILO Brief. <https://www.social-protection.org>

ILO’s Programme on The Elimination of Child Labour in Turkey 2021-2025, <https://www.ilo.org/publications/ilos-programme-elimination-child-labour-turkey-2021-2025>

ILO, UNICEF and WFP. (2022). The Future of Social Protection in Libya. Geneva.

ILO, UNICEF, (2022). The Role Of Social Protection In The Elimination Of Child Labour

ILO, UNICEF, Child Labour: Global Estimates 2020, Trends And The Road Forward, <https://www.ilo.org>

ILO-UNICEF, (2023). ‘‘ More Than a Billion Reasons: The Urgent Need To Build Universal Social Protection For Children’’, <https://www.unicef.org>

Kalaycı, C. Karadeniz, M. (2023), ‘‘Çocuk Yoksulluğu ve Çocuk İşçiliğinin Önlenmesinde Sosyal Korumanın Rolü’’ Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi, 9 (2) 2023, 207-229

Kapar, R., ‘‘Sosyal Adalet İçin Daha Fazla Sosyal Koruma’’, 2. Ulusal Sosyal Politika Kongresi, 102-140

Korea Ministry of Health and Welfare. Press Release, ‘‘Seven-Year-Olds Now Eligible to Receive Child Benefits, Starting in April’’. <https://www.mohw.go.kr>

- Kul Parlak, N. ve Uludağ Güler, Ç. (2022). “Covid-19 Gölgesinde Çocuk İşçiliği”, Hitit Sosyal Bilimler Dergisi, 15(1), 49-66
- Lazutka, Romas, Arunas Poviliunas, and Laima Zalimiene. 2019. “Lithuania Introduces a Universal Child Benefit to Tackle Child Poverty”. European Commission, European Social Policy Network. ESPN Flash Report. <https://ec.europa.eu>
- Library of Congress, (2022). “Italy: Single and Universal Allowance for Dependent Children Established”. Washington, DC: Library of Congress. <https://www.loc.gov>
- Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2021/2022, <https://sgb.meb.gov.tr>
- Mozambik Çocuk Hibesi 0-2 Yaş, <https://www.transfer.cpc.unc.edu>
- Narmanlıoğlu, Ü. (2000). “İş Hukukunda Çocukların Korunması”, Sefullah Edis’e Armağan (Yayına Hazırlayan Zafer Gören), Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir
- Örnek, A.Ş., Şarman, S.A., Azazi, H., (2020). Çalışan Çocuklar Gerçeği: Hatay Örneği, Management and Political Sciences Review,182-220.
- Poland Ministry of Family and Social Policy. <https://www.gov.pl>
- Revista de la Seguridad Social. “ Estos serán los importes del Ingreso Mínimo Vital en 2022” <https://revista.seg-social.es>
- Scottish Child Payment: How It Works. <https://www.mygov.scot/scottish-child-payment>.
- Thompson, E.P. (2015), İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu, Çev: Uygur Kocabaşoğlu, Birikim Yay.
- TÜİK, (2022), Sosyal Koruma İstatistikleri, www.tuik.gov.tr
- TÜİK, (2022), Türkiye Çocuk Araştırması, www.tuik.gov.tr
- TÜİK, (2022). İstatistiklerle Çocuk, www.tuik.gov.tr
- Türk Dil Kurumu (TDK), <https://www.tdk.gov.tr>
- Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), <https://www.ilo.org>
- UNICEF 2020a, Child Labour: Global estimates 2020, trends and the road forward, UNICEF/ILO joint publication, New York (2021), <https://data.unicef.org/resources/child-labour-2020-global-estimates-trends-and-the-road-forward/>

UNICEF 2020b, Social Protection for Children and Families in the Context of Migration and Displacement during COVID-19. Technical Note. <https://www.unicef.org>

Uruguay Ministerio de Desarrollo Social, Medidas 2022: ‘‘Eliminaci3n de tope de ingresos para mantener Asignaciones Familiares – Plan de Equidad’’. <https://www.gub.uy>

Uzun, A., (2000). Sanayi Devrimi Esnasında alışma Őartları, Prof. Dr. Nusret Ekin’e Armağan, Türk Ağır Sanayi ve Hizmet Sekt3r Kamu İşverenleri Sendikası Yayını, Yayın No: 38, Ankara.

Yüceol, H.M. (2022), ‘‘ Covid 19 Pandemi Süreci Sonrasında ocuk İşçiliğinde Genel Durum ve Politika nerileri’’ Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt 5 - Sayı 2

BİLGİ KAYNAKLARININ DENETİM MESLEĞİ VE DENETÇİLER HAKKINDAKİ BASMAKALIP DÜŞÜNCELER ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Doç. Dr. Kadir GÖKOĞLAN¹

ÖZET

Denetim faaliyetleri gün geçtikçe zorunluluğu artan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu zorunluluk denetim kalitesinin artışı beraberinde getirmektedir. Denetim kalitesinin artırılmasında birinci derecede sorumlu kişiler denetçilerdir. Denetçilerin mesleki imajı, faaliyetleri ve eğitimi bu konuda büyük önem arz etmektedir. Denetim kalitesinin güçlendirilmesi adına daha bağımsız standart belirleme ve gözetim süreçlerini kurumsallaştırmaya yönelik önemli adımlar, Enron sonrası dönemde açıkça görülmektedir. Denetim kalitesinin artırılması ve imajın yeniden kazanılması arayışı, daha önce değer katma kavramlarına odaklanmış olan dış denetimle ilişkili söylemde bir kaymaya işaret etmektedir. Bu çalışmanın amacı muhasebe ve vergi uygulamaları öğrencilerinin denetim mesleğine yönelik kariyer planlamaları, denetim mesleği hakkındaki genel bilgiler ve denetim mesleğine yönelik düşüncelerin belirlenmesidir. Bu düşünceler belirlenirken öğrencilerin denetim mesleğine ilişkin bilgi kaynakların neler olduğu, bu kaynakların öğrencilerin duygu ve düşüncelerine etkilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla Dicle Üniversitesi Diyarbakır Sosyal Bilimler MYO Muhasebe ve Vergi bölümü öğrencilerine yüz yüze anket uygulaması gerçekleştirilmiştir.

Çalışma sonucunda öğrencilerin denetim faaliyetlerine ve denetçilere yönelik yeterli düzeyde bilgilerinin olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin denetim faaliyetleri ve denetçilere yönelik bilgi kaynaklarının sosyal medya, aile/arkadaş çevresi ve akademik eğitim olduğu belirlenmiştir. Öğrenciler belirlenen bilgi kaynaklarından denetim mesleğine ve denetçilere yönelik olumlu veya olumsuz düşünce veya ifadelerden yüksek düzeyde etkilendikleri belirlenmiştir. Sosyal medya veya aile/arkadaş çevresinde bilinçsiz ve eğitimsiz kişiler tarafından yapılan yorum veya yayınlar öğrencilerin denetim mesleğine yönelik olumsuz tavır sergilemelerine neden olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Denetim, Denetçi, Basmakalıp Düşünceler

Jel Kodları: M40, M42, M49

¹ Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler MYO, Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Programı, E-mail: kadir.gokoglan@dicle.edu.tr, ORCID: [0000-0001-6397-8477](https://orcid.org/0000-0001-6397-8477)

THE EFFECT OF INFORMATION RESOURCES ON STEREOTYPES ABOUT THE AUDITING PROFESSION AND AUDITORS

ABSTRACT

Audit activities appear as a concept of increasing necessity day by day. This necessity brings along the increase in audit quality. The persons primarily responsible for increasing audit quality are auditors. Professional image, activities and training of auditors are of great importance in this regard. Important steps towards institutionalising more independent standard setting and oversight processes in order to strengthen audit quality are clearly seen in the post-Enron period. The quest for enhancing audit quality and restoring image points to a shift in the discourse on external audit, which was previously focussed on value-adding concepts.

The aim of this study is to determine the career plans of accounting and tax practice students towards the auditing profession, general information about the auditing profession and their thoughts about the auditing profession. While determining these thoughts, it is aimed to determine the sources of information about the audit profession and the effects of these sources on students' feelings and thoughts. For this purpose, a face-to-face questionnaire was applied to the students of Dicle University Diyarbakır Social Sciences Vocational School Accounting and Tax Department.

As a result of the study, it was determined that students have sufficient knowledge about audit activities and auditors. It was determined that students' sources of information about audit activities and auditors are social media, family/friend circle and academic education. It was determined that students were highly affected by positive or negative thoughts or expressions about the audit profession and auditors from the identified information sources. It is thought that comments or publications made by unconscious and uneducated people in social media or family/friend circle cause students to have a negative attitude towards the audit profession.

Keywords: Audit, Auditor, Stereotypes.

Jel Codes: M40, M42, M49

1. GİRİŞ

En iyi profesyonel kişileri seçmek ve istihdam sağlamak, kuruluşların hayatta kalması ve başarısı için anahtardır (Durocher vd., 2016). Bu özellikle giderek karmaşıklaşan hizmetlerinin sağlanması için gereken yüksek teknik ve mesleki yeterlilik nedeniyle muhasebe mesleği için geçerlidir (Daoust, 2020). Nitelikli muhasebeci havuzu daralmaya devam ettikçe bu durum daha da önem kazanmaktadır (Durocher vd., 2016). Muhasebe literatürü dikkate alındığında, muhasebecilerin sıkıcı, muhafazakar ve sıkıcı olarak temsil edildiğini ortaya koymaktadır (Smith & Jacobs, 2011; Miley & Read, 2012; Picard vd., 2014; Richardson vd., 2015; Gökoğlan ve Çemberlitaş, 2022; Gökoğlan ve Kök, 2022; Gökoğlan vd., 2022). Muhasebecilerin bu olumsuz görüşü, muhasebe mesleğine ait olma konusundaki ilgi eksikliğini artırmaktadır (Durocher vd., 2016; Richardson vd., 2015). Muhasebeciler, geleneksel muhasebe klişesine karşı çıkmak için işyeri içinde ve dışında çeşitli işyeri dramatisasyonu, idealleştirme ve gizemleştirme stratejileri kullanırlar. Ayrıca, genel yaşam değerlerinin bir alt kümesi olan profesyonel bir kimlik geliştirmeye çalışırlar (Parker & Warren, 2017). Ancak bu geleneksel bakış açısı muhasebecileri güvenilir ve etik, güvenilir ve profesyonel bireyler olarak da temsil etmektedir (Caglio vd., 2018; Richardson vd., 2015).

Denetim kalitesinin güçlendirilmesi adına daha bağımsız standart belirleme ve gözetim süreçlerini kurumsallaştırmaya yönelik önemli adımlar, Enron sonrası dönemde açıkça görülmektedir. Denetim kalitesinin artırılması ve imajın yeniden kazanılması arayışı, daha önce değer katma kavramlarına odaklanmış olan dış denetimle ilişkili söylemde bir kaymaya işaret etmektedir (Knechel, 2007, Peecher vd., 2007, Power, 2007). Denetim uygulamalarında halkın güveninin kaybı, denetimin yeni temsilcilerinin, mesleğin yeni ve geliştirilmiş izlenimlerinin yaratılmasında ve yönetilmesinde çok önemli hale gelmektedir.

Literatürde, denetim mesleğinin imajında bir değişiklik olduğu öne sürülmektedir. Denetim firmalarının ve denetim mesleğinin profesyonel kimliği genel olarak homojenlikten, çeşitlilik ve kapsayıcılığa doğru değiştiği yöndedir (Bujaki vd., 2018). Bu doğrultuda denetim hizmetlerinden memnuniyet düzeyinin artırılmasında firmanın görev süresi, denetim ofisinin bulunduğu yer ve denetçilerin kişisel özellikleri önemli bir kriter hale geldiğini göstermektedir (Cameran vd., 2010). Özellikle denetim firmaları en iyi müşterileri çekmek, iş üzerindeki yargı yetkisini genişletmek ve halkın mesleğe olan inancını sürdürme ve geliştirme konusunda önemli adımlar atması gerektiğinin önemi vurgulanmıştır. Ayrıca halkın güvenini korumak, sadece mesleki saygınlığı korumak için değil, aynı zamanda muhasebenin bir meslek olarak statüsünün hayatta kalmasını sağlamak için de esastır (Carnegie & Napier, 2010).

Denetçi stajyerlerinin, yeterli teknik bilgiye sahip olmalarının yanı sıra, çalışma coşkusu, rekabet gücü ve uygun dış imaj gibi özellikler sergilemeleri beklenmektedir. Bu nedenle, bu bireyleri istihdam eden denetim firmaları, kamuya güvenilirliklerini işaret edecek uygun değerler, normlar ve davranışlar geliştirerek ve standartlaştırılmış iş uygulamalarını telkin ederek meşru denetim süreçlerini sosyal olarak inşa etme eğilimine girmektedirler (Westermann vd., 2015). Dahası, bu ve benzeri beklentiler, öğrenciler ve diğer potansiyel muhasebeciler mesleki değerlerin dürüstlük, bağımsızlık ve sorumluluk olarak temel alaka düzeyini reddedebileceğinden, denetim beklentisi boşluğunu artırabilir (Siddiqui vd., 2009). Dolayısıyla denetim firmaları ve denetçiler bu beklenti boşluklarını iyi ve gösterişli basmakalıp söz ve düşünceler çerçevesinde giderme eğilimine girmektedirler. Ayrıca yakınlık ve mesleğin bilgi düzeyi ve kaynağı, farklı grupların kalıplaşmış grupla olan ilişkilerinin doğasını ve bu konudaki algılarını etkileyebilir (Caglio vd., 2018). Örgün eğitim, öğrenciler için basmakalıp söz ve düşüncelerin ana kaynaklarından biridir, çünkü üniversite personelleri bir mesleğe belirli bir bakış açısını yansıtabilirler. Örneğin üniversitede ders veren eğitimcilerin tutum ve davranışları öğrenciler üzerinde olumlu veya olumsuz davranışlara sebep olabilmektedir. Bu durum öğrencinin bir meslek üzerinde farklı düşüncelere sevkine neden olacaktır. Aksoylu vd., (2018) çalışmalarında, üniversitelerin öğrencilerinin meslek tercihleri ile ilgili düşüncelerini ve algılarını bilmeleri, verdikleri eğitimin kalitesini olumlu yönde etkileyeceğini düşünmektedirler. Dolayısıyla üniversiteler öğrencilerin mesleki kariyer gelişimine doğrudan etki edeceğinin bir göstergesidir. Apalı vd., (2019), çalışma sonucunda üniversite öğrencilerinin üniversitede aldığı eğitimlerin muhasebe mesleğine ve meslek mensuplarına bakış açılarını etkilediği sonucuna varmıştır.

2. LİTERATÜR TARAMASI, ARAŞTIRMA SORULARININ VE HİPOTEZLERİNİN OLUŞTURULMASI

2.1. Basmakalıp Söz ve Düşünceler (Klişeler)

Denetim mesleği, şirketlerin piyasaya sundukları finansal bilgilerin güvenilirliğini garanti etmede bir temel taşıdır ve bu güvenilirlik, şirketlerin tüm paydaşları - hissedarları, yatırımcıları, alacaklıları ve finansal ve ekonomik istikrar için çok önemlidir. Bu nedenle, denetim kamu yararına çalışan bir meslektir ve kamu imajı ve itibarı konusunda özellikle hassastır (Rogers vd., 2005).

Lippmann (1922), belirli bir sosyal grup hakkında düşünürken akla gelen tipik resme atıfta bulunmak için basmakalıp söz ve düşünceler kavramını kullanan ilk kişidir (Espinosa-Pike vd., 2021). Basmakalıp söz ve düşünceler, sosyal ortamlarda faaliyet gösteren bilişsel, duyuşsal,

sosyo-motivasyonel ve kültürel mekanizmalardan etkilenir ve grup üyelerinin yeni durumlar karşısında beklenen davranışları hakkında beklentiler üretirler. Basmakalıp söz ve düşünceler, insanları gruplara ayırma eylemiyle, grup dışı üyelere maruz kalmak, ait olduğu gruba dayalı olumlu bir sosyal kimliği sürdürme motivasyonu ve klişenin sosyal aktarımı yoluyla oluşturulur (Wells, 2017). Klişeler, kamusal bir tutum oluşturmada ve doğru insanları mesleğe çekmede önemli bir rol oynamaktadır (Albu vd., 2011).

Muhasebe mesleğinin imajı, muhasebe mesleği ile toplum arasındaki etkileşimin bir parçası olarak görülebilir. Araştırmalar, profesyonel muhasebe derneklerinin ve muhasebe firmalarının, bireysel muhasebecilerin kimliğini ve genel olarak muhasebe mesleğinin imajını şekillendirmede kilit rol oynadığını göstermektedir (Carnegie ve Napier, 2010; Picard vd., 2014). Muhasebecilerin sıkıcı, muhafazakar ve sıkıcı olarak görüldüğünü ortaya koyan literatürde muhasebe klişeleri araştırılmıştır (Picard vd., 2014; Richardson vd., 2015; Gökoğlan ve Çemberlitaş, 2022; Gökoğlan ve Kök, 2022; Gökoğlan vd., 2022). Diğer çalışmalar, geleneksel muhasebecinin klişesinin hem olumlu hem de olumsuz özelliklere sahip olduğunu bulmuştur. Olumlu tarafı, geleneksel muhasebeci güvenilir ve etik, paraya dikkatli, titiz, güvenilir ve profesyonel olarak görülür. Olumsuz tarafı, çalışmalar geleneksel muhasebecinin donuk, sıkıcı ve renksiz, aşırı derecede paraya saplanmış, manipülatif, beceriksiz ve takıntılı olarak görüldüğünü bulmaktadır (Richardson vd., 2015; Caglio vd., 2018; Carnegie ve Napier, 2010; Daoust, 2020; Gökoğlan ve Çemberlitaş, 2022; Gökoğlan ve Kök, 2022; Gökoğlan vd., 2022). Öğrenciler muhasebe mesleğini genellikle saygın ve prestijli bir kariyer olarak algırlar. Muhasebecilerin olumsuz algısı, muhasebecinin ve muhasebe görevlerinin algılanan kişisel özelliklerinden türetilen muhasebecinin imajının karmaşıklığından kaynaklanabilir (Wells, 2019).

2.2. Denetçiye Yönelik Basmakalıp Söz ve Düşünceleri Etkileyen Faktörler

Denetçinin kamusal imajı üzerindeki basmakalıp söz ve düşüncelerin varlığını göz önünde bulundururken, basmakalıp söz ve düşüncelerin varlığını tanımlayan üç koşul olduğunu bulmuştur: grup, belirli özelliklerle kütleden ayırt edilmeli, diğer bazı özellikler gruba atfedilmeli ve gruba ait olan birini tanımlarken, basmakalıp özellikler ona tam olarak uygulanmalıdır. Böylece, muhasebecilerle ilgili bu özellikler klişeler olarak kabul edilebileceği düşünülmektedir. Basmakalıp söz ve düşünceler önemlidir, çünkü toplumun farklı gruplara karşı tutumunu temsil ederler (Carnegie & Napier, 2010), bu nedenle denetçiler ve muhasebeciler meslek kuruluşları bu sosyal algı ve sonuçları hakkında endişe duymaktadır.

Hiltebeitel vd., (2000), öğrencilerin kariyer beklentilerini önyargılı fikirlere dayanarak geliştirme eğiliminde olduklarını göstermektedir. Bu, öğrencilerin denetim hakkında sahip oldukları yanlış ve olumsuz algıların büyük olasılıkla muhasebe eğitimi alma ve alanda kariyer yapma konusundaki ilgilerini etkileyeceğini göstermektedir.

Bu doğrultuda muhasebe mesleği, dış paydaşların gözünde imajını yönetmek için bir dizi değişim stratejisi kullanmıştır (Carnegie ve Napier, 2010). Literatürde, gelecekteki denetçilerin sorumluluklarını ve gerçekleştirmeleri beklenen iş standardını anlamalarını sağlamanın bir yolu olarak denetçiler için eğitimin uygunluğunu öne sürmüştür (Siddiqui vd., 2009; Gökoğlan ve Çemberlitaş, 2022; Gökoğlan ve Kök, 2022; Gökoğlan vd., 2022). Bu anlamda, eğitimin denetçilerin görüşü ve faaliyetleri üzerinde etkili olması beklenmektedir. Mesleğe yakınlığın, denetim faaliyetlerine ve denetçilerin görevleri hakkında daha iyi bir bilginin basmakalıp söz ve düşünceleri etkileyebileceğini düşündürmektedir (Wells, 2019). Caglio vd., (2018), en güçlü olumsuz görüşlerin mesleğe yakın olmayan katılımcılar tarafından sergilendiğini bulmuştur.

Friedman ve Lyne (2001), basmakalıp söz ve düşüncelerin farklı kaynaklar tarafından üretilebileceğini, çeşitli medya aracılığıyla iletilebileceğini ve bir dizi ince farklı nüansla ilişkilendirilebileceğini öne sürmektedir.

Bu çalışmanın amaçlarından biri, denetim mesleği hakkındaki farklı bilgi kaynaklarının (örneğin aile ve arkadaşlar, medya, akademik eğitim) denetim üzerine basmakalıp söz ve düşünceleri nasıl etkilediğini analiz etmektir. İnsanlar birini bilerek bir denetçinin imajını veya klişesini oluşturabilirler. Bu, bir akraba veya arkadaş denetçi olduğunda olabilir. Bir denetçi ile doğrudan temas halinde olmak, denetçilerin çalışmaları ve kişisel özellikleri hakkında geniş bir bilgi sağlayabilir. Böyle bir durumda, görüntü veya klişe, bu profesyonelin tüm denetçileri temsil ettiği varsayımı altında, prototipe dayanarak oluşturulur. Bu nedenle aşağıdaki hipotezler önerilmektedir:

H₁: Denetim konusunda temel bilgi kaynağı olarak akraba veya arkadaş sahibi olmak ile denetim mesleğine ilişkin algı (kariyer, iş ve denetçi imajı) arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Bir denetçi için basmakalıp söz ve düşünceleri oluşturmanın ikinci bir yolu, basın (Friedman ve Lyne, 2001), filmler veya TV dizileri (Dimnik ve Felton, 2006) ve edebiyat (Carnegie ve Napier, 2010). Bu çalışmada film, basın, edebiyat veya sosyal medya ayırımı yapmadan, genel olarak denetim mesleği hakkında bilgi kaynağı olarak medya dikkate alınmıştır. Önceki çalışmalar, medyada aktarılan muhasebeciye yönelik basmakalıp söz ve düşüncelerin çoğunun olumsuz olduğunu ve gözlemcilerin muhasebecilerin özelliklerine ilişkin algılarını etkilediğini göstermektedir. Gazete ve dergiler muhasebecileri muhafazakar ve kesin olarak ve çekici

olmayan ve donuk kişiliklere sahip olarak gösterir (Miley ve Read, 2012). Bununla birlikte, yeni nesiller ve özellikle Z kuşağı, medyaya önceki nesillere göre daha fazla maruz kalmaktadır ve sosyal medya platformları aracılığıyla etkileşim kurmak ve iletişim kurmak için kullanılmaktadır. Ana bilgi kaynakları basın veya filmler değil, yeni sosyal medyadır. Muhasebe firmaları, markalaşma ve pazarlama stratejileri aracılığıyla mesleklerinin olumlu bir imajını sunmak için sosyal ve profesyonel ağ sitelerine yönelmektedir (Daoust, 2020).

Önceki literatüre dayanarak, bu çalışma, denetim hakkında ana bilgi kaynağı olarak medyaya sahip olmanın basmakalıp söz ve düşünceler üzerinde olumlu veya olumsuz bir etkisi olup olmadığını tahmin edememektedir. Bu nedenle, aşağıdaki hipotez önerilmektedir:

H₂: Denetimin ana bilgi kaynağı olan sosyal medya ile denetim mesleğine ilişkin algı (kariyer, iş ve denetçi imajı) arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Denetim ile ilgili üçüncü bilgi kaynağı akademik eğitimidir. Öğrenciler arasında yapılan algı çalışmaları, muhasebe müfredatının muhasebecilere yönelik basmakalıp söz ve düşünceler üzerinde temel bir etkisi olduğunu göstermektedir. Bulgular, öğrencilerin muhasebe ve muhasebeci imajlarını muhasebe çalışmalarından oluşturduklarını göstermektedir (Bekoe vd., 2018; Caglio ve Cameran, 2017).

Muhasebe öğrencilerinin aldıkları ilk mesleki dersi, öğrencilerin mesleğe ilişkin algılarını ve başarılı muhasebe kariyerleri için gerekli yetenek ve becerileri şekillendirmede önemli görülmüştür. Birçok çalışma, öğrencilerin muhasebe programlarının içeriğini genellikle kural ezberleme ve rutin kayıt gerektirecek şekilde algıladıklarını ve sıkıcı olduklarını göstermektedir (Byrne & Willis, 2005). Diğer araştırmalar, muhasebe konularından zevk almanın ve derslerden tatmin olmanın, muhasebe alanında kariyer yapma niyetinin önemli yordayıcıları olduğunu ortaya koymaktadır (Jackling ve Calero, 2006). Bekoe vd. (2018), daha önce muhasebeyle karşılaşan öğrencilerin olumlu bir muhasebe algısına sahip olduğunu bulmuştur. Bu nedenle, önceki literatürü göz önünde bulundurarak, aşağıdaki hipotezler oluşturulmuştur:

H₃: Denetimin ana bilgi kaynağı olarak akademik eğitime sahip olmak ile denetim mesleğine ilişkin algı (kariyer, iş ve denetçilerin imajı) arasında pozitif bir ilişki vardır.

H₄: Muhasebe eğitiminden tatmin olma ile denetim mesleğine ilişkin algı (kariyer, iş ve denetçilerin imajı) arasında pozitif bir ilişki vardır.

3. METODOLOJİ

3.1. Örneklem ve Veri Toplama

Araştırmanın örneklemini muhasebe önlisans öğrencileri oluşturmaktadır. Bu örneklemin seçilmesinin iki nedeni vardır. İlk olarak ara eleman olarak yetişmelerinin yanında eğitimini

devam ettirmeleri durumunda geleceğin denetim elemanları olmaları muhtemeldir. Ayrıca meslek mensubu olarak yeni nesli temsil etmektedirler. İkinci olarak ise, denetim, denetçi vb. kavramlar hakkında bilgi sahibi olmalarıdır. Ayrıca denetçi veya denetime yönelik ön yargılarının olma olasılığı da dikkate alındığında bu çalışmada denetim mesleğine yönelik net algılara sahip kişilerden seçilen bir örnekleme ihtiyaç duyulmaktadır. Bununla birlikte meslek mensuplarının büyük bir bölümü muhasebe önlisans programından veya İİBF mezunu olanlardan oluştuğu bilinmektedir.

Bu çalışma Espinosa-Pike vd., (2021) tarafından gerçekleştirilmiş çalışmadan faydalanılarak anket formu oluşturulmuştur. Anket verilerinin elde edilmesiyle çalışma hipotezleri test edilmiştir. Ayrıca anket formunun dağıtımından önce iki farklı üniversite de öğrenci gruplarına pilot uygulama yapılmış ve bu gruplardaki geri dönüşler göz önüne alınarak anket formunda küçük değişiklikler yapılmıştır. Anket formu Diyarbakır Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu muhasebe ve vergi bölümü öğrencilerine dağıtılmıştır. Anket 2023-2024 öğretim yılının birinci döneminde, son sınıf öğrencilerine uygulanmıştır. Anketler, dersler sırasında Google form sistemi aracılığıyla dağıtılmış ve yanıtlar doğrudan sistem aracılığıyla toplanmıştır. Yaklaşık 170 adet anket dağıtılmış ve toplam 156 adet kullanılabilir cevap elde edilmiş olup, bu oran yüzde 92'lik bir geri dönüş oranına tekabül etmektedir.

3.2. Anketler ve Değişkenlerin Ölçümü

Anketin ilk bölümünde, katılımcıların özellikleri hakkında genel sorular yer almaktadır. Katılımcılar, denetim dersini alıp almadıklarını ve denetçi olarak çalışan aile üyeleri veya arkadaşlarının olup olmadığını bildirerek denetim mesleğine ilişkin bilgi düzeylerini belirtmişlerdir. Anketler aynı zamanda öğrencilerin denetim bilgilerinin aileden veya arkadaşlardan, basın, filmler ve sosyal ağlar gibi medyadan ya da akademik eğitim sonucunda elde edilme derecesine ilişkin veriler de toplamıştır. Öğrenciler ayrıca aldıkları muhasebe dersinden memnuniyet derecelerini belirtmiştir. Ankette, denetim mesleğine ilişkin imaj ve algılarına ilişkin bir dizi kapalı uçlu soru sorulmuştur. Araştırmalar, denetim mesleğine ilişkin basmakalıp söz ve düşünceler (klişeler), denetçilerin kişisel özelliklerinin, yaptıkları işin içerdiği görevlerin ve mesleğin kendisinin bir sonucu olduğunu göstermektedir (Richardson vd., 2015; Wells, 2019; Espinosa-Pike vd., 2021).

Çalışmada bağımsız değişkenler olarak denetim faaliyetlerine ve denetçilere yönelik bilgi sahibi olma, arkadaş veya aileden biri tarafından denetim mesleğini tanıma, denetim mesleğine yönelik bilginin sosyal medya aracılığıyla elde edilmesi, yine denetim mesleğini akademik kariyer yaparken aldığı eğitimler doğrultusunda bilgi sahibi olma ve muhasebe derslerine

yönelik memnuniyet düzeyi olarak belirlenmiştir. Bağımlı değişkenler ise denetim faaliyetlerine ve denetim mesleğine ilişkin olarak katılımcıların mesleği profesyonel gelişime katkı sağlayan bir meslek olması, mesleğin zor olması, titizliğin ön planda olması, meslektaşların yalnız kalması, ilgi çekici bir meslek olması, denetçilerin yeteli seviyede olmaları, denetim faaliyetleri ve denetçilerin etik ilkelere uygunluğu ve denetim mesleğine yönelik olumsuz imaj olarak belirlenmiştir. Bu değişkenlerin belirlenmesinde literatürdeki diğer çalışmalar (Espinosa-Pike vd., 2021; Caglio vd., 2018; Gertsson vd., 2017; Richardson vd., 2015) ve güncel piyasa faaliyetlerinin takibi etkili olan faktörlerdir.

Denetçi basmakalıp söz ve düşüncelerini (klişesini) ölçmeye yönelik değişkenleri bulmak için yapılan literatür taraması, denetim mesleğinin çeşitli yönlerini yansıtan üç yaklaşımı ortaya çıkarmıştır: denetim mesleği veya kariyeri, denetçilerin işi ve denetçinin kendisi (Espinosa-Pike vd., 2021; Caglio vd., 2018; Gertsson vd., 2017; Richardson vd., 2015). Bu nedenle geliştirilen anket formu, denetim mesleğinin üç bileşenini ölçmektedir: kariyer olarak denetim, denetçilerin işi ve denetçilerin imajı.

3.2.1. Denetim Kariyeri

Bu ölçek, öğrencilerin denetimi profesyonel bir kariyer olarak algılamalarını yansıtır. Araç, denetim kariyerinin mesleki gelişim için sunduğu fırsatlarla ve bir denetim kariyerine ulaşmanın zorluğuyla ilgili 7 madde içermektedir. Bunlar, muhasebe ve denetimle ilgili akademik literatürde daha önce kullanılan araçlara göre seçilmiştir (Espinosa-Pike vd., 2021; Gertsson vd., 2017; McDowall ve Jackling, 2010).

3.2.2. Denetim İş

Bu ölçek, öğrencilerin denetçilerin yürüttüğü işe ilişkin algılarını değerlendirmek için tasarlanmıştır. Bu ölçek daha önceki çalışmalardan (Espinosa-Pike vd., 2021; Bekoe vd., 2018; Jackling vd., 2012) alınan 10 maddeyi içermektedir.

3.2.3. Denetçilerin İmajı

Bu ölçek, öğrencilerin denetçilerin imajlarına ilişkin algılarını ölçmüştür. Bu ölçek, muhasebeciye yönelik basmakalıp söz ve düşüncelere ilişkin önceki çalışmalara dayanan 16 madde içermektedir (Espinosa-Pike vd., 2021; Caglio ve Cameran, 2017). Katılımcılar, 1 (kesinlikle katılmıyorum) ile 5 (kesinlikle katılıyorum) arasında değişen bir Likert ölçeğinde ölçülen üç bileşenin ifadelerine ne kadar katıldıklarını veya katılmadıklarını belirtmişlerdir.

3.3. Katılımcılara İlişkin Demografik Özellikler

Araştırmada 78 katılımcıya ait veriler analiz edilmiştir. Araştırmanın katılımcılarına ilişkin demografik özellikler ve çalışma konusuna ilişkin istatistiksel bilgiler Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin İstatistik Bilgiler

Özellikler	%	N
Cinsiyet		
Bayan	69	108
Erkek	31	48
Yaş		
21 ve altı	67	104
22 ve üzeri	33	52
Denetim konusuna hakim olma		
Evet	27	42
Hayır	10	16
Kısmen	63	98
Denetçi olan aile üyeleri veya arkadaşların varlığı		
Evet	15	24
Hayır	84	132
Denetimin konusunu sosyal medya aracılığıyla bilme		
Evet	28	44
Hayır	37	58
Kısmen	34	54
Denetçiyi almış olduğum eğitimler sonucunda bilme		
Evet	81	126
Hayır	19	30
Toplam	100	156

Çalışmanın katılımcılarının çoğunluğunun bayan olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların yarısından fazlasının 21 yaş ve altında olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun denetim faaliyetleri konusunda kısmen bilgisinin olduğunu tespit edilmiştir. Katılımcıların sadece yüzde 12'sinin bir denetçi akrabası veya arkadaşının olduğu tespit edilmiştir. Katılımcılar genel olarak sosyal medya aracılığıyla denetim faaliyetlerini takip etmektedirler. Katılımcıların büyük çoğunluğunun üniversitede almış oldukları eğitimler sonucunda denetçiler hakkında bilgi sahibi olduklarını bildirmiştir.

Tablo 2: Denetim kariyeri için tanımlayıcı istatistikler

İfadeler	N	Ortalama	Standart Sapma
İfade 1	156	2.308	0.872
İfade 2	156	3.782	0.877
İfade 3	156	3.846	0.898
İfade 4	156	3.872	0.888
İfade 5	156	3.769	0.992
İfade 6	156	3.667	1.255
İfade 7	156	3.667	1.100
Ortalama	156	3.559	0.983
Cronbach's Alpha		0.78	

Çalışma kapsamında denetim kariyerine ilişkin belirlenen 7 ifadenin ortalama değeri 3.559 olarak tespit edilmiştir. Tablo 2'ye göre 4 nolu ifade en yüksek, 1 nolu ifade ise en düşük ortalamaya sahip olduğu görülmektedir. Katılımcılar denetim kariyeri için belirlenen ifadelere katıldıkları tespit edilmiştir.

Tablo 3: Denetçilerin çalışmaları için tanımlayıcı istatistikler

<i>İfadeler</i>	<i>N</i>	<i>Ortalama</i>	<i>Standart Sapma</i>
İfade 1	156	4.013	1.025
İfade 2	156	3.936	0.902
İfade 3	156	4.218	0.862
İfade 4	156	2.897	1.039
İfade 5	156	3.333	1.002
İfade 6	156	3.256	1.086
İfade 7	156	3.974	0.772
İfade 8	156	3.923	0.977
İfade 9	156	3.859	0.976
İfade 10	156	3.436	1.064
Ortalama	156	3.685	0.971
Cronbach's Alpha		0.82	

Çalışma kapsamında denetim çalışmalarına ilişkin 10 ifadeye katılımcılar tarafından verilen cevaplar doğrultusunda 3.685 ortalamaya sahip olduğu tespit edilmiştir. Tablo 3'e göre en yüksek ortalama değer 3 nolu ifade olduğu, en düşük ortalama değer ise 4 nolu ifade olduğu görülmektedir. Genel olarak katılımcıların denetçilerin çalışmalarına yönelik olarak belirlenen ifadeler katıldıkları belirlenmiştir.

Tablo 4: Denetçilerin imajı için tanımlayıcı istatistikler

<i>İfadeler</i>	<i>N</i>	<i>Ortalama</i>	<i>Standart Sapma</i>
İfade 1	156	3.756	0.969
İfade 2	156	3.846	0.823
İfade 3	156	3.846	0.807
İfade 4	156	3.705	0.994
İfade 5	156	3.654	0.978
İfade 6	156	3.628	0.968
İfade 7	156	3.513	0.963
İfade 8	156	3.539	0.962
İfade 9	156	3.680	0.904
İfade 10	156	3.756	0.928
İfade 11	156	3.000	1.173
İfade 12	156	3.872	0.944
İfade 13	156	2.654	1.137
İfade 14	156	2.731	1.065
İfade 15	156	3.795	0.902
İfade 16	156	3.667	0.906
Ortalama	156	3.540	0.964
Cronbach's Alpha		0.93	

Çalışma kapsamında denetçilerin imajına yönelik 16 ifadeye katılımcılar tarafından verilen cevaplar doğrultusunda 3.540 ortalamaya sahip olduğu tespit edilmiştir. Tablo 4'e göre en yüksek ortalama değer 12 nolu ifade olduğu, en düşük ortalama değer ise 13 nolu ifade olduğu görülmektedir. Genel olarak katılımcıların denetçilerin çalışmalarına yönelik olarak belirlenen ifadeler katıldıkları belirlenmiştir.

3.4. Çalışmanın Hipotezlerin Test Edilmesi

Tablo 5: Tanımlayıcı istatistikler ve t-testi sonuçları

<i>Değişkenler</i>	<i>Ort.</i>	<i>Std. Sap.</i>	<i>Min.</i>	<i>Max.</i>	<i>t</i>	<i>Sig.</i>
<i>Bağımsız Değişkenler</i>						
Bilgi sahibi olma	2.351	0.882	1	3	23.612	.008
BSOK: Aile/Arkadaş	1.846	0.363	1	2	44.900	.017
BSOK: Sosyal Medya	2.064	0.795	1	3	22.927	.005
BSOK: Akademik Eğitim	1.192	0.396	1	3	26.547	.012
Muhasebe Derslerinden Memnuniyet	2.308	0.872	1	3	23.360	.031
<i>Bağımlı Değişkenler</i>						
Mesleki Gelişim	3.141	0.618	1	5	44.857	.001
Zorluk	3.808	0.926	1	5	36.291	.017
Titizlik/Sorumluluk	3.718	0.754	1	5	43.540	.015
Yalnızlık	3.539	0.715	1	5	43.696	.028
İlgi Çekicilik	3.846	0.790	1	5	42.954	.023
Yeterlilik	3.718	0.787	1	5	41.678	.003
Etik	3.148	0.878	1	5	35.039	.002
Olumsuz İmaj	3.282	0.754	1	5	38.435	.029

*BSOK = Bilgi sahibi Olma Kaynağı

Tablo 5 çalışma kapsamında belirlenen bağımlı değişkenler ile bağımsız değişkenlere yönelik istatistiki veriler ile t-testi sonuçlarını göstermektedir. Tablo 5'e göre katılımcıların denetim mesleği hakkında geniş bir bilgiye sahip olduklarını düşünmektedirler. Ayrıca denetim mesleğine yönelik bilgilerin büyük oranla aile veya arkadaş çevresinden elde edinilen bilgiler olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte katılımcıların muhasebe derslerinden memnuniyet düzeyinin yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Çalışma kapsamında belirlenen bağımlı değişkenler ile ilgili Tablo 5'e göre, öğrencilerin denetim kariyerini mesleki gelişim için fırsatlar sunan bir şey olarak görmekte kararsız kaldıklarını ortaya koymaktadır (ortalama değer "3-Kararsızım" ifadesine yakın olduğu). Bununla birlikte, öğrenciler denetim kariyerini de zor olarak algılamaktadır. Sonuçlar ayrıca, öğrencilerin denetçilerin çalışmalarının titiz olduğuna ve yüksek sorumluluk (3.718) gerektirdiğine ve ilgi çekici (3.846) olduğuna inandıklarını göstermektedir. Katılımcılar, denetçileri yalnız kişiler olarak görmektedir. Denetçilerin imajına verilen cevaplar, öğrencilerin denetçileri yeterli mesleki deneyime sahip olduğunu (3.718) fakat denetçilerin etik (3.148) davranma konusunda kararsız oldukları görülmektedir. Son olarak, öğrenciler denetçilere yönelik ne olumlu ne de olumsuz bir imaja sahip oldukları yanı kararsız kaldıkları görülmektedir.

Tablo 6: Bağımlı ve bağımsız değişkenlerin Pearson korelasyon katsayıları ve anlamlılık düzeyleri

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
<i>Mesleki Gelişim</i>	1	.433**	.421**	.443**	.257*	.456**	.398**	.248*	.096	-.018	.231*	.112**	.231*
<i>Zorluk</i>		1	.720**	.472**	.367**	.174	.069	.023	.086	-.012	.026	-.039**	.026
<i>Titizlik/Sor.</i>			1	.550**	.275*	.149	.092	.119	.022	-.113	-.064	.184**	.064**
<i>Yalnızlık</i>				1	.355**	.250	.218	.196	.043	-.027	-.040	.095**	.040

<i>İlgi Çek.</i>	1	.534**	.427**	.379**	.062	.052	-.175	-.153**	.175**
<i>Yeterlilik</i>		1	.782**	.573**	.222	-.017	-.061	-.198**	.061**
<i>Etik</i>			1	.672**	.157	.034	-.096	.160**	.096**
<i>Olumsuz İ.</i>				1	.197	.018	-.213	.120	.213
<i>Bil. Sah. Ol.</i>					1	-.109	.293**	.171**	.283**
<i>Aile/Ark.</i>						1	-.013	-.062	.013
<i>S. Medya</i>							1	.052**	0.88**
<i>A. Eğitim</i>								1	.052**
<i>Memnuniyet</i>									1

Not: *p<0.05; **p<0.01

Çalışma kapsamında belirlenen bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi test etmek amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır. Tablo 6'da değişkenler için Pearson korelasyon katsayıları sunulmaktadır. Korelasyon matrisi, kariyer, iş ve denetçilerin imajının denetlenmesi ile ilgili sekiz bağımlı değişken ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişkileri göstermektedir. Tablo 6'ya göre korelasyon katsayılarına göre, mesleki gelişim değişkeni ile zorluk, titizlik/sorumluluk sahibi olmak, yalnızlık, ilgi çekici, mesleki tecrübe olarak yeterli ve etik kurallara uyma değişkenleri ile pozitif ilişkili olduğu görülmektedir. Mesleğe yönelik zorluk değişkeni ile titizlik/sorumluluk sahibi olmak, yalnızlık, ilgi çekicilik arasında pozitif ilişki olduğu tespit edilmiştir. Titizlik/Sorumluluk sahibi olma değişkeni ile yalnızlık ve ilgi çekicilik arasında pozitif bir ilişki söz konusudur. Yalnızlık değişkeni ile ilgi çekicilik pozitif ilişkilidir. İlgi çekicilik değişkeni ile mesleki tecrübe olarak yeterli, etik kurallara uyma ve olumsuz görüş değişkenleri ile pozitif ilişkilidir. Etik değişkeni ile olumsuz imaj değişkeni pozitif ilişkili olduğu belirlenmiştir.

Bilgi kaynağı olarak sosyal medya değişkeni ile mesleki gelişim arasında pozitif bir ilişki söz konusudur. Bilgi kaynağı olarak akademik eğitim ile bütün değişkenler arasında bir ilişki söz konusudur. Özellikle zorluk, ilgi çekicilik ve yeterlilik değişkenleri ile negatif bir ilişki tespit edilmiştir. Muhasebe derslerinden memnun olma durumu ile zorluk, yalnızlık ve olumsuz imaj değişkenleri hariç diğer değişkenler ile pozitif bir ilişki vardır.

Tablo 7: Denetim kariyeri için regresyon sonuçları

<i>Bağımsız değişkenler</i>	Mesleki Gelişim		Zorluk	
	<i>Std B</i>	<i>SH</i>	<i>Std B</i>	<i>SH</i>
<i>Bilgi sahibi olma</i>	0.186**	0.086	0.127	0.132
<i>BK: Aile/Arkadaş</i>	-0.105	0.201	-0.192**	0.307
<i>BK: Sosyal Medya</i>	-0.163	0.087	0.098**	0.133
<i>BK: Akademik Eğitim</i>	0.145**	0.184	-0.104**	0.145
<i>Muhasebe Ders. Memnuniyet</i>	0.303**	0.198	0.145	0.295
<i>Yaş</i>	0.298	0.170	-0.374	0.260
<i>Cinsiyet</i>	0.303	0.176	0.194	0.286
Constant	2.824	0.583	4.143	0.391

F-değeri	3.843**	5.651**
Adj. R²	0.375	0.298
VIF ve T Değeri,	1.338 - 0.747	1.310 - 0.857
Not: *p<0.05; **p<0.01	*BK = Bilgi Kaynağı	

Tablo 7 denetim kariyerine yönelik olarak mesleki gelişim ve zorluk değişkenleri arasındaki regresyon sonuçlarını göstermektedir. Tablo 7'ye göre denetim faaliyetlerine ve denetçilere yönelik bilgi sahibi olma ile mesleki gelişim arasında istatistiksel olarak pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır. Bilginin kaynağı olarak akademik eğitim ile mesleki gelişim arasında istatistiksel olarak pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır. Diğer bilgi kaynakları ile herhangi bir ilişki tespit edilememiştir. Ayrıca muhasebe derslerinden memnuniyet ile mesleki gelişim arasında istatistiksel olarak pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır. Bilginin kaynağı olarak aile/arkadaş ve akademik eğitim değişkenleri ile zorluk değişkeni arasında istatistiksel olarak negatif ve anlamlı bir ilişki vardır. Ayrıca sosyal medya değişkeni ile zorluk değişkeni arasında istatistiksel olarak pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır. Tablo 7'ye göre bağımsız değişkenlerin varyasyonları mesleki gelişim değişkeni varyasyonunun yüzde 38'ini açıklamaktadır ($R^2=0.375$). Ayrıca bağımsız değişkenlerin varyasyonları zorluk değişkeni varyasyonunun yüzde 30'unu açıklamaktadır ($R^2=0.298$).

Tablo 8: Denetçi çalışmaları için regresyon sonuçları

Bağımsız değişkenler	Titizlik/Sorumluluk		Yalnızlık		İlgi Çekicilik	
	Std B	SH	Std B	SH	Std B	SH
<i>Bilgi sahibi olma</i>	0.230**	0.106	0.129	0.103	0.176**	0.110
<i>BK: Aile/Arkadaş</i>	-0.259	0.247	0.287	0.240	0.261**	0.255
<i>BK: Sosyal Medya.</i>	-0.389	0.107	-0.204	0.113	0.098**	0.188
<i>BK: Akademik Eğitim</i>	0.365**	0.226	0.419**	0.219	-0.305**	0.233
<i>Muhasebe Ders. Mem.</i>	0.285**	0.198	0.203	0.104	0.209**	0.110
<i>Yaş</i>	0.329	0.209	-0.448	0.203	-0.217	0.200
<i>Cinsiyet</i>	0.400	0.216	0.544	0.210	0.136	0.223
Constant	6.694	0.515	4.896	0.696	4.432	0.740
F-değeri	5.814**		5.602**		7.991**	
Adj. R²	0.259		0.229		0.300	
VIF ve T Değeri,	1.154 - 0.866		1.166 - 0.857		1.072 - 0.933	
Not: *p<0.05; **p<0.01	*BK = Bilgi Kaynağı					

Tablo 8 denetçi çalışmalarına yönelik olarak titizlik/sorumluluk, yalnızlık ve ilgi çekicilik değişkenleri arasındaki regresyon sonuçlarını göstermektedir. Tablo 8'e göre denetim faaliyetlerine ve denetçilere yönelik bilgi sahibi olma ile titizlik/sorumluluk ve ilgi çekicilik değişkenleri arasında istatistiksel olarak pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır. Bilginin kaynağı olarak akademik eğitim ile her üç bağımlı değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Bilginin kaynağı olarak aile/arkadaş ve sosyal medya ile ilgi çekicilik değişkeni arasında istatistiksel olarak pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır. Ayrıca muhasebe derslerinden

memnuniyet ile titizlik/sorumluluk ve ilgi çekicilik değişkenleri arasında istatistiksel olarak pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır. Tablo 8'e göre bağımsız değişkenlerin varyasyonları titizlik/sorumluluk değişkeni varyasyonunun %26'sını açıklamaktadır ($R^2=0.259$). Bağımsız değişkenlerin varyasyonları yalnızlık değişkeni varyasyonunun yüzde 23'ünü açıklamaktadır ($R^2=0.229$). Ayrıca bağımsız değişkenlerin varyasyonları ilgi çekicilik değişkeni varyasyonunun yüzde 30'unu açıklamaktadır ($R^2=0.300$).

Tablo 9: Denetçi imajı için regresyon sonuçları

<i>Bağımsız değişkenler</i>	<i>Yeterlilik</i>		<i>Etik</i>		<i>Olumsuz İmaj</i>	
	<i>Std B</i>	<i>SH</i>	<i>Std B</i>	<i>SH</i>	<i>Std B</i>	<i>SH</i>
<i>Bilgi sahibi olma</i>	0.256**	0.106	0.326**	0.122	0.326**	0.102
<i>BK: Aile/Arkadaş</i>	0.171	0.248	0.123	0.284	0.136**	0.237
<i>BK: Sosyal Medya</i>	0.109	0.325	0.169	0.224	0.315**	0.105
<i>BK: Akademik Eğitim</i>	-0.489**	0.226	0.413**	0.259	0.160	0.217
<i>Muhasebe Ders. Mem.</i>	0.223**	0.107	0.173**	0.122	0.357	0.103
<i>Yaş</i>	0.209	0.200	0.145	0.240	0.212	0.201
<i>Cinsiyet</i>	-0.232	0.116	-0.131	0.248	0.104	0.207
Constant	3.727	0.718	3.596	0.822	6.743	0.688
F-değeri	5.183**		5.375**		4.985**	
Adj. R²	0.370		0.301		0.366	
VIF ve T Değeri,	1.068 - 0.932		1.418 - 0.899		1.679 - 0.905	
Not: *p<0.05; **p<0.01	*BK = Bilgi Kaynağı					

Tablo 9 denetçi imajına yönelik olarak yeterlilik, etik ve olumsuz imaj değişkenleri arasındaki regresyon sonuçlarını göstermektedir. Tablo 9'a göre denetim faaliyetlerine ve denetçilere yönelik bilgi sahibi olma ile bütün bağımlı değişkenler arasında istatistiksel olarak pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır. Bilginin kaynağı olarak akademik eğitimin yeterlilik değişkeni ile negatif, etik değişkeni ile pozitif ve anlamlı bir ilişki söz konusudur. Bilginin kaynağı olarak aile/arkadaş ve sosyal medya ile olumsuz imaj değişkeni arasında istatistiksel olarak pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır. Ayrıca muhasebe derslerinden memnuniyet ile yeterlilik ve etik değişkenleri arasında istatistiksel olarak pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır. Tablo 9'a göre bağımsız değişkenlerin varyasyonları yeterlilik değişkeni varyasyonunun yüzde 37'sini açıklamaktadır ($R^2=0.370$). Bağımsız değişkenlerin varyasyonları etik değişkeni varyasyonunun yüzde 30'unu açıklamaktadır ($R^2=0.301$). Ayrıca bağımsız değişkenlerin varyasyonları ilgi olumsuz görüş değişkeni varyasyonunun %37'sini açıklamaktadır ($R^2=0.366$).

Genel olarak hipotezler dikkate alındığında hem H_1 hipotezi hem de H_2 hipotezi zorluk, ilgi çekicilik ve olumsuz imaj değişkenleri açısından kabul edilirken, diğer değişkenler açısından reddedilmiştir. H_3 hipotezi sadece olumsuz imaj değişkeni hariç bütün değişkenler açısından kabul edilmiştir. Son olarak H_4 hipotezi mesleki gelişim, titizlik/sorumluluk, ilgi çekicilik,

yeterlilik ve etik değişkenleri açısından kabul edilirken, diğer değişkenler açısından reddedilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Denetçilerin raporu piyasanın güveni için kilit bir faktör olmasından dolayı denetçi imajının dolaylı yollardan etkisi söz konusudur. Özellikle son dönemlerdeki hileli finansal raporlamalar ve dolandırıcılıklar denetçilerin toplumsal olarak olumsuz imaj oluşturmalarına neden olmuştur. Bu doğrultuda çalışma üniversite öğrencilerinin denetçilere, elde edilen bilgi kaynaklarına göre bakış açısının belirlenmesi, denetçilerin imajı ve denetçilere ilişkin basmakalıp söz ve düşünceler ve bunların varyasyonları hakkındaki algılarını analiz etmeyi amaçlamıştır.

Yapılan analizler sonucunda katılımcı öğrencilerin denetim mesleği hakkında yeterli ve geniş bir bilgiye sahip oldukları belirlenmiştir. Özellikle sahip olunan bilginin kaynağının öncelikle aile veya arkadaş çevresinden elde edinildiği belirlenmiştir. Dolayısıyla öğrencilerin aile bireylerinden veya arkadaş evresindeki iletişim sonucunda denetim mesleği ve denetçiler hakkında olumlu veya olumsuz bilgiler doğrultusunda bir algı ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin ailelerinden veya arkadaş çevresi denetime bakış açıları öğrencilerin bakış açısını etkilemiştir. Öğrenciler genellikle muhasebe derslerinden memnun olduklarını bildirmiştir. Dolayısıyla bu memnuniyet denetim mesleğine ve denetçilere bakış açılarının pozitif yönlü olmasında etkili olacaktır.

Çalışmaya katılan öğrencilerin kariyer düşüncelerinde denetim mesleğini seçmeleri konusundaki düşüncelerinde bir kararsızlık olduğu belirlenmiştir. Bu kararsızlığın nedeninin aile veya arkadaş çevresindeki denetim mesleğine yönelik olumsuz düşüncelerin etkisi büyüktür. Ayrıca öğrencilerin denetim mesleğinin zor bir meslek olduğunu, denetim çalışanlarının titiz davranmak zorunda oldukları ve sorumluluk düzeylerinin yüksek olması gerektiğini düşünmektedirler. Denetçilerin mesleki deneyim ve tecrübe olarak yeterli seviyelerde olduğunu düşünene öğrenciler mesleki etik davranışlar konusunda bir kararsızlık yaşamaktadırlar.

Çalışmaya katılan öğrenciler kariyer yapmayı planladıkları denetim mesleğine yönelik bilgilerin kaynağında almış oldukları akademik eğitimin mesleki gelişimlerine katkı sağlayacağını düşünmektedirler. Öğrenciler denetim faaliyetlerine yönelik olarak titizliğin ön planda olduğu, sorumluluk düzeyinin yüksek olduğu ve denetim mesleğinin ilgi çekici olduğunu düşünmektedir.

Dolayısıyla üniversite eğitimi süresince hem akademik personelin hem de alınan eğitimin denetim mesleğini yapma konusunda öğrencileri olumlu etkilediği tespit edilmiştir. Fakat aile

veya arkadaş çevresinin denetim mesleğini yapma konusunda öğrenci üzerinde olumsuz düşünceler oluşmasında etkili olmuştur. Bununla birlikte sosyal medya aracılığıyla elde edilen bilgiler öğrencilerin denetim mesleğine yönelik düşüncelerini etkilediği görülmektedir. Özellikle sosyal medyada denetim mesleğinin yapılmasının zor olduğu, sorumluluk düzeyinin çok yüksek olduğu ve etik ilke ve kurallara uyum konusunda yetersiz oldukları konusunda mesleğe yönelik olumsuz düşüncelerin öğrencileri negatif yönde etkilediği tespit edilmiştir. Öğrencilerin bu ve benzeri gerçeği yansıtmayan veya mesleğin imajını zedeleyici sosyal medya başta olmak üzere aile ve arkadaş çevresinden elde edilen bilgilerin gerçek ve doğru bilgileri öğrencilere sunma işi akademisyenlere düşmektedir. Dolayısıyla üniversitelerde görev yapan akademik personelin mesleki anlamda kendilerini geliştirmeleri önem arz etmektedir. Ayrıca sosyal medyada mesleğin imajını zedeleyecek yayın, paylaşım veya tartışmaların engellenmesi ve gerçek bilgilerin uzman kişiler tarafından sunulmasının sağlanması konusunda mesleki kurum ve kuruluşlara büyük görevler düşmektedir.

KAYNAKLAR

- Aksoylu, S., Boztosun, D., Baraz, E.H. & Altınışik F. (2018). "Muhasebe ve finans eğitimi alan öğrencilerin muhasebe mesleğine bakış açıları". *Business and Organization Research*. Safranbolu/Karabuk (International Conference) 12th-14th September.
- Albu, N., Albu, C.N., Gîrbină, M.M. & Sandu, M.I. (2011). "A framework for the analysis of the stereotypes in accounting". *International Scholarly and Scientific Research and Innovation*, 5(5), 732-736.
- Apalı, A., Ertürk. Ş. & Acun. Ö. (2019). "Muhasebe eğitimi alan ve almayan öğrencilerin muhasebe mesleği ve muhasebe meslek mensuplarına karşı bakış açılarının karşılaştırmalı incelenmesi: SDÜ örneği". *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 15(3). 387-400.
- Bekoe, R.A., Owsu, G.M.Y., Ofori, C.G., Essel-Anderson, A. & Welbeck, E.E. (2018). "Attitudes towards accounting and intention to major in accounting: a logistic regression analysis". *Journal of Accounting in Emerging Economies*, 8(4), 459-475.
- Bujaki, M., Durocher, S., Brouard, F., Neilson, L. & Pyper, R. (2018). "Protect, profit, profess, promote: Establishing legitimacy through logics of diversity in Canadian accounting firm recruitment documents", *Canadian Journal of Administrative Sciences / Revue Canadienne Des Sciences de L'administration*, 35(1), 162-178.
- Byrne, M. & Willis, P. (2005). "Irish secondary students' perceptions of the work of an accountant and the accounting profession". *Accounting Education*, 14(4), 367-381. doi:10.1080/06939280500346003
- Caglio, A. and Cameran, M. (2017). "Is it shameful to be an accountant? GenMe perception(s) of accountants' ethics". *Abacus*, 53(1), 1-27.
- Caglio, A., Cameran, M. & Klobas, J. (2018). "What is an accountant? An investigation of images". *European Accounting Review*, 28(5), 849-871.
- Cameran, M., Moizer, P. & Pettinicchio, A. (2010). "Customer satisfaction. corporate image. and service quality in professional services". *The Service Industries Journal*. 30(3). 421-435. DOI: 10.1080/02642060802236111
- Carnegie, G. D. & Napier, C. J. (2010). "Traditional accountants and business professionals: portraying the accounting profession after Enron". *Accounting, Organizations & Society*. 35(3). 360-376.

- Daoust, L. (2020). "Playing the big four recruitment game: The tension between illusion and reflexivity". *Critical Perspectives on Accounting*, 66, Elsevier. DOI: 10.1016/j.cpa.2019.04.002
- Dimnik, T. & Felton, S. (2006). "Accountant stereotypes in movies distributed in North America in the twentieth century". *Accounting, Organizations and Society*, 31(2), 129-155.
- Durocher, S., Bujaki, M. & Brouard, F. (2016). "Attracting Millennials: Legitimacy management and bottom-up socialization processes within accounting firms". *Critical Perspectives on Accounting*, 39, 1-24.
- Friedman, A. & Lyne, S. (2001). "The beancounter stereotype: towards a general model of stereotype generation". *Critical Perspectives on Accounting*, 12(4), 423-451.
- Gertsson, N., Sylvander, J., Broberg, P. & Friberg, J. (2017). "Exploring audit assistants' decision to leave the audit profession". *Managerial Auditing Journal*, 32(9), 879-898.
- Gökoğlan, K. ve Çemberlitaş, İ. (2022). "Muhasebe meslek mensuplarının muhasebe mesleği hakkındaki metaforik algıları". *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*. 12(2). 676-690.
- Gökoğlan, K. ve Kök, M. (2022). "Muhasebe eğitimi alan öğrencilerin muhasebe dersi hakkındaki metaforik algıları: Dicle Üniversitesi İİBF örneği". *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 19(2). 807-824. Doi:10.33437/ksusbd.874745
- Gökoğlan, K., Bilen, A., Köseer, E. (2022). "İşletmelerin muhasebe mesleğine ve meslek mensuplarına bakış açılarının değerlendirilmesi üzerine bir çalışma". *Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*. 6(1):63-76.
- Hiltebeitel, K.M., Leaby, B.A. & Larkin, J.M. (2000). "Job satisfaction among entry-level accountants". *The CPA Journal*, 70(5), 76-78.
- Jackling, B. & Calero, C. (2006). "Influences on Undergraduate Students' Intentions to become Qualified Accountants: Evidence from Australia". *Accounting Education: An International Journal*, 15, 419-438.
- Jackling, B., de Lange, P., Phillips, J. & Sewell, J. (2012). "Attitudes towards accounting: differences between Australian and international students". *Accounting Research Journal*, 25(2), 113-130.
- Knechel, W.R. (2007). "The business risk audit: Origins, obstacles and opportunities". *Accounting, Organizations and Society*. 32(4-5). 383-408.

- Espinosa-Pike, M., Aldazabal, E. & Barrainkua, I. (2021). "Undergraduate business students' perception of auditing: impact of proximity and knowledge on auditors' stereotype". *Managerial Auditing Journal*, 36(5), 699-723.
- McDowall, T. & Jackling, B. (2010). "Attitudes towards the accounting profession: an Australian perspective". *Asian Review of Accounting*, 18(1), 30-49.
- Miley, F. & Read, A. (2012). "Jokes in popular culture: The characterisation of the accountant". *Accounting, Auditing & Accountability Journal*. 25(4). 703–718. doi:10.1108/09513571211225105
- Parker, L.D. & Warren, S. (2017). "The presentation of the self and professional identity: countering the accountant's stereotype". *Accounting, Auditing & Accountability Journal*. 30(8). 1895-1924. <https://doi.org/10.1108/AAAJ-09-2016-2720>
- Peecher, M.E., Schwartz, R. & Solomon, I. (2007). "It's all about audit quality: Perspectives on strategic systems auditing". *Accounting, Organizations and Society*. 32. 463-485.
- Picard, C.F., Durocher, S. & Gendron, Y. (2014). "From meticulous professionals to superheroes of the business world. A historical portrait of a cultural change in the field of Accountancy". *Accounting, Auditing and Accountability Journal*, Vol. 27 No. 1, pp. 73-118.
- Power, M. (2007). "Business risk auditing - Debating the history of its present". *Accounting, Organizations and Society*. 32(4-5). 379-382.
- Richardson, P., Dellaportas, S., Perera, L.y. & Richardson, B. (2015). "Towards a conceptual framework on the categorization of stereotypical perceptions in accounting". *Journal of Accounting Literature*, 35, 28-46.
- Rogers, R. K., Dillard, J. & Yuthas, K. (2005). "The accounting profession: Substantive change and/or image management". *Journal of Business Ethics*. 58(1-3). 159–76.
- Siddiqui, J., Nasreen, T. & Choudhury-Lema, A. (2009). "The audit expectations gap and the role of audit education: The case of an emerging economy". *Managerial Auditing Journal*, 24(6), 564-583.
- Smith D., & Jacobs, K. (2011). "Breaking up the sky: The characterisation of accounting and accountants in popular music". *Accounting, Auditing & Accountability Journal*. 24(7). 904–931. doi:10.1108/09513571111161648
- Wells, P.K. (2017). "A comment on the paper the accountant: a character in literature and an agenda for research on the accountant stereotype". *Meditari Accountancy Research*, 25(1), 28-36.

- Wells, P.K. (2019). “How does contact with accountants influence perceptions of accounting”.
Accounting Education, 28(2), 127-148.
- Westermann. K.D., Bedard. J.C. & Earley C.E. (2015). “Learning the “Craft” of auditing: A
dynamic view of auditors' on-the-job learning”. *Contemporary Accounting Research*.
32(3). 864-896.

THE FORCED EQUILIBRIUM: GROWTH, INFLATION, AND INVESTMENT: EMPIRICAL EVIDENCE FROM TURKIYE

Assoc. Prof. Gülgün Çiğdem¹

ABSTRACT

This study embarks on a comprehensive exploration of the intricate dynamics between economic growth, inflation, and investment within the unique economic landscape of Turkiye. Spanning from the years of 1998 to 2022, the analysis meticulously delves into a repository of data sourced from reliable datasets. Leveraging a sophisticated analytical toolkit, including Narayan and Popp (2010)'s Unit Root Test, Lee and Strazicich's Unit Root Test, as well as VAR Model and VAR Granger Causality Test methodologies, the study aptly accommodates the multifaceted nature of structural breaks inherent within the Turkish economy. The culmination of this rigorous analysis unveils compelling insights into the complex interplay among these pivotal economic variables. Notably, the findings elucidate the presence of distinct unidirectional causality relationships, highlighting the profound impact of both investment and economic growth on shaping the trajectory of inflation within Turkiye. This revelation serves to underscore the pressing imperative for Turkiye to meticulously navigate a delicate equilibrium between its ambitious developmental aspirations and the pressing need to effectively combat inflationary pressures. Situated within this intricate balance lies a formidable challenge for Turkiye, necessitating the formulation of astute policy interventions aimed at reconciling this inherent paradox. It becomes abundantly clear that any policy measures devised must strike a delicate balance, effectively addressing the dual objectives of fostering sustainable economic growth while simultaneously mitigating the adverse effects of inflation. Moreover, it is imperative for Turkiye to steadfastly adhere to the implementation of these policies, ensuring their efficacy in navigating the complex economic landscape. In essence, this study serves as a clarion call for Turkiye to adopt a holistic approach toward economic policymaking, one that not only acknowledges the multifaceted nature of economic interdependencies but also

¹ Istanbul Gelisim University, Faculty of Economics, Administrative and Social Sciences, Department of International Trade and Business Administration, E-mail: gulguncigdem@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5353-8638.

embraces the imperative of striking a delicate balance between competing objectives. By charting a prudent course forward, Turkiye can effectively surmount the challenges posed by this intricate economic landscape, paving the way for sustained economic prosperity and resilience in the years to come.

Keywords: Growth, Investmet, Inflation, Narayan and Popp's Unit Root Test, Lee and Strazicich's Unit Root Test, VAR Model, VAR Granger Causality Test.

Jel Codes: E22, E31, O47, C22.

1. INTRODUCTION

At the heart of a nation's economic health and stability lies the intricate interplay among economic growth, investment, and inflation. These factors collectively shape the vitality and prosperity of an economy, but they also pose challenges when their delicate balance is disrupted. Consider, for instance, while too little inflation can stifle economic activity and dampen investor confidence, excessive inflation can wreak havoc on price stability and hinder overall economic growth. Striking the right balance is essential, requiring a nuanced understanding of the intricate relationships at play. Crafting effective economic policies demands a careful approach that takes into account the unique economic structures and challenges faced by each nation. Macroeconomic strategies must navigate the complexities of managing inflationary pressures while simultaneously fostering growth and maintaining investor confidence. This involves prioritizing measures that not only promote economic development but also uplift the welfare of society as a whole. Building upon these foundations, this research endeavors to analyze the relationships between growth, investment, and inflation in Türkiye. To this end, a comprehensive review of the literature will precede the empirical analyses. Drawing insights from the findings, implications will be derived, culminating in policy recommendations to conclude the study.

2. LITERATURE

In this section, empirical studies analysing the links between growth, inflation and investment will be presented.

Table 1. Literature

Researcher	Method	Period	Result
Kormendi and Meguire (1985)	Horizontal Cross Section Data	1950-1977, 47 countries	Inflation rates shrink aggregate investments.
Khan and Shenhadji (2003)	Test for the Existence of Threshold Effects	1960-1998, 140 countries	Especially in industrialised countries, the increase in inflation rates reduces investments.
Kirmanoglu (2001)	VAR Analysis	1964-2000, Türkiye	Inflation adversely affects total investments, especially private sector investments.
Valadkhani (2003)	Granger Causality Analysis	1968-2000, Iran	Real investments and inflation rates are negatively correlated.
Jangili (2011)	Granger Causality Analysis	1950 – 2007, India	Economic growth increases the volume of total investments, but there is no mutual causality between them.
Barro (2013)	Panel Regression Analysis	1960-1990, 100 countries	In the long run, rising inflation rates lead to a decline in aggregate investments.

Bağcı and Ergüven (2016)	Granger Analysis	Causality	2002-2015, Türkiye	Investment and inflation as well as investment and growth are not causally related.
Kaygısız et al. (2016)	Granger Analysis	Causality	1980- 2014	Economic growth is not found statistically significant in explaining total investments and there is no causality relationship between them.
Kartikasari (2017)	Panel Analysis	Regression	2009-2016, Indonesia	Economic growth has an increasing effect on total investments.
Bakari (2018)	VECM		1970-2017, Brazil	Investment→Economic Development
Bjelić et al. (2021)	Panel Analysis		2005-2020, Albania, Bosnia and Herzegovina, Croatia, Montenegro, North Macedonia, Serbia	Economic Growth →Investment
Denano and Sibera (2022)	VECM, Johansen Cointegration Test	ADF,		Investment→Economic Growth (Short & Long Run)
Hordofa (2023)	ARDL		1976-2018, Ethiopia	Economic Growth↔Investment (Short Term) Economic Growth → Investment (Long Term)

3. DATA SET AND METHODOLOGY

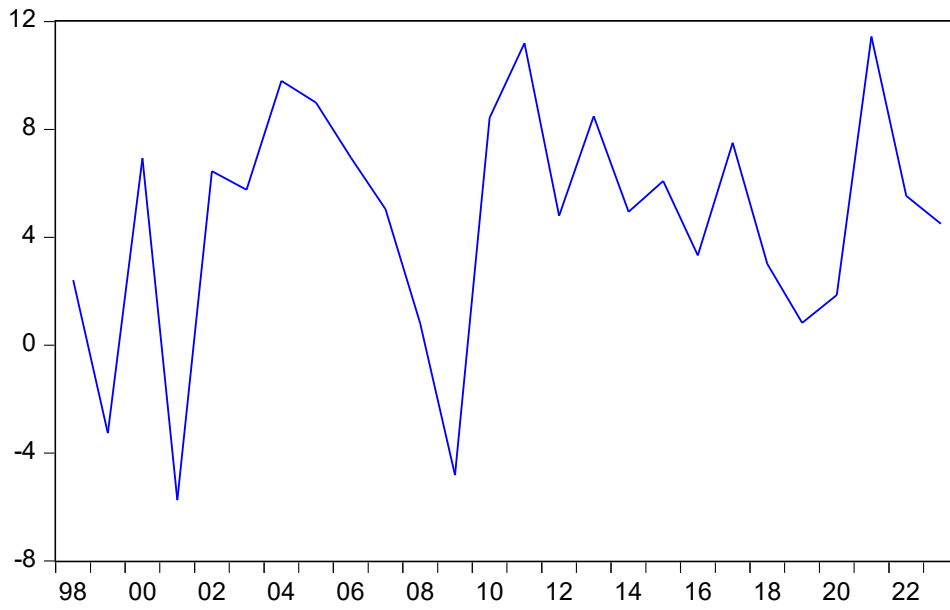
Understanding the intricate connections between Türkiye's GDP, inflation, and investment is the primary goal of this study. In this section, first a detailed description of the analytical methods used will be presented and then the findings will be analysed. The World Bank provided data for the years 1998 -2022 so that the link between Türkiye's growth, inflation, and investment could be examined (Table 2).

Table 2. Introduction of Macroeconomic Variables

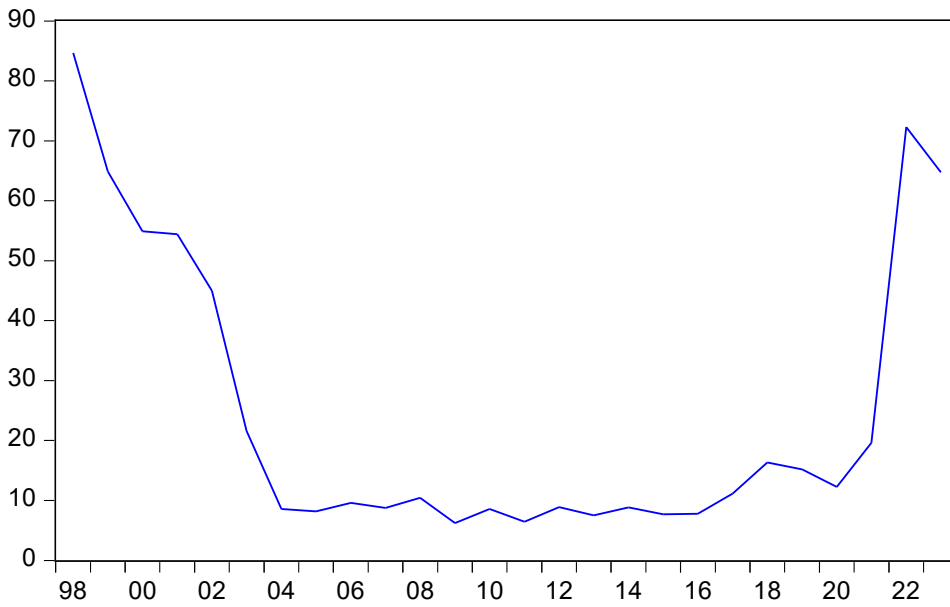
Variables	Data Frequency	Abbreviation	Unit	Database
Total Investments	<i>Annually</i>	<i>TI</i>	GDP %	World Bank
Growth Rates	<i>Annually</i>	<i>GDP</i>	Rate	World Bank
Inflation Rates	<i>Annually</i>	<i>ENF</i>	Index	World Bank

Before starting the analyses, the graphs of the variables were examined. The behavior of the variables during the analytical process is depicted in Figure 1.

GDP

INFLATION

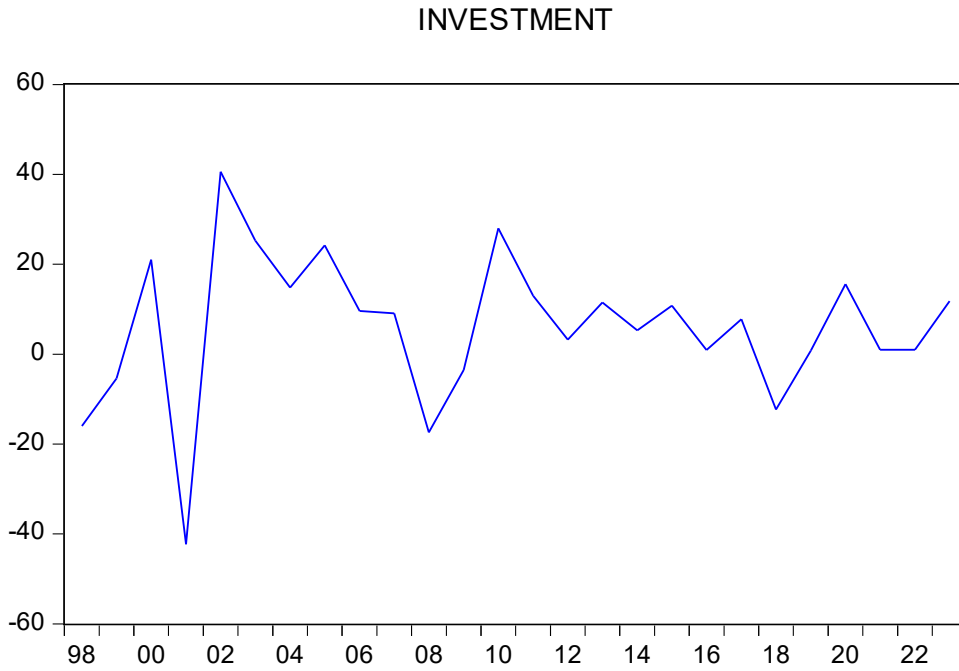

Figure 1. Variables

Secondly, stationarity tests, which are the first and mandatory step, have been performed. The unit root tests developed by Narayan and Popp (2010) and Lee and Strazicich (2003, 2004) will be used to determine whether there are any breaks in the serial data. Then, VAR Model and VAR Granger Causality test will be applied to analyse the causal relationships between the variables. These analytical approaches will help us better understand the dynamic relationships between inflation, economic growth, and investments in Turkiye. Gauss and E-Views 10 programme was used in the analyses.

3.1. Narayan and Popp (2010) Unit Root Test

I use the unit root test in the analysis that Narayan and Popp (2010) established to examine the potential of numerous structural fractures. The unit root test developed by Narayan and Popp (2010), Lumsdaine and Papell (1997), and Lee and Strazicich (2003) allows for multiple structural breaks.

Narayan and Popp (2010) have a superior size, high power, and more reliably detect structural break dates, according to Narayan and Popp (2013), who looked at the limited sample size and power properties of these tests. To do the Narayan and Popp (2010) unit root test, it is necessary to estimate equations 1 and 2.

Model 1

$$y_t = \rho y_{t-1} + \alpha_1 + \beta * t + \phi_1 D(T'_B)_{1,t} + \phi_2 D(T'_B)_{2,t} + \theta_1 DU'_{1,t-1} + \theta_2 DU'_{2,t-1} + \sum_{j=1}^k \beta_j \Delta y_{t-j} + \varepsilon_{1t} \quad (1)$$

Model 2

$$y_t = \rho y_{t-1} + \alpha_2 + \beta * t + \delta_1 D(T'_B)_{1,t} + \delta_2 D(T'_B)_{2,t} + \theta_1 DU'_{1,t-1} + \theta_2 DU'_{2,t-1} + \varphi_1 DT'_{1,t-1} + \varphi_2 DT'_{2,t-1} + \sum_{j=1}^k \beta_j \Delta y_{t-j} + \varepsilon_{2t} \quad (2)$$

In Model 1, two structural breaks in the level are allowed, but in Model 2, two structural breaks in the level and slope are allowed. The alternative hypothesis, $\rho < 1$, is evaluated against the unit root hypothesis, $\rho = 1$. The t-statistic of $\hat{\rho}$ is denoted as $t_{\hat{\rho}}$. $T'_{B,i}$, $i = 1, 2$ denotes break dates, $DU'_{i,t} = 1(t > T'_{B,i})$, $DT'_{i,t} = 1(t > T'_{B,i})(t - T'_{B,i})$. Grid search and sequential process can be used to find the dates of structural breaks. The sequential technique is less computationally demanding, but the break dates are not significantly different (Narayan and Popp 2010).

3.2. LM Test

In order to determine the critical values, the ZA and LP unit root tests make the assumption that the null hypothesis, which proves the presence of a unit root, does not contain any structural breaks. According to Lee and Strazicich (2003, 2004), "stationary with structural breaks" should not be the alternative null hypothesis utilized in these studies. This is due to the possibility that structural breaks exist, which suggests that there might be a unit root with structural breaks in the series being studied and offers an alternative to the null hypothesis. Stated differently, rejecting the null hypothesis does not automatically mean rejecting the existence of a unit root; rather, it implies rejecting a unit root devoid of structural breakdowns. This finding implies that care should be taken when interpreting test findings from empirical research. Researchers may mistakenly believe that the series they are studying is trend stationary with structural breaks if the null hypothesis is rejected, while in actuality, the series is difference stationary with breaks. To address this issue, as an alternative to the ZA unit root test with one break and the LP unit root test with two breaks, Schmidt and Phillips (1992) introduced the Lagrange Multipliers (LM) unit root test, which Lee and Strazicich (2003, 2004) developed based on that test.

For the LM unit root test, the following regression is considered;

$$y_t = \delta Z_t + e_t \quad e_t = \beta e_{t-1} + \varepsilon_t \quad (3)$$

Where Z_t denotes the vector containing the exogenous variables, $\varepsilon_t \text{ iid } N(0, \sigma^2)$ denotes the residuals with N characteristics. For the unit root test that allows a single break in the level, Model A can be obtained by substituting $[1, t, D_t]$ for Z_t in model (1) to denote the shadow variable that takes the value 1 when $D_t, t \geq TB+1$ and 0 otherwise.

TB denotes the time of the break. For the unit root test that allows two breaks in the level, Model AA replaces Z_t with $[1, t, D_t, DT_t]$, where D_{jt} is the shadow variable that takes the value 1 when $t \geq TB_j+1$ for $j=1,2$ and 0 otherwise.

Model C, which allows a single break in both level and slope, shows the shadow variable that takes the value 0 in $DT, t \geq TB+1$ while $t-T_B$ takes the value 0 in other cases. It is obtained by adding $[1, t, D_t, DT_t]'$ instead of Z_t .

To obtain Model CC, which allows for two breaks in the constant term and trend, $j=1,2$ is replaced by $DT_{jt}, t \geq TB_j+1$ by $t-T_{Bj}$, and $[1, t, D_{1t}, D_{2t}, DT_{1t}, DT_{2t}]$ by replacing Z_t with the shadow variable, which takes the value 0 in other cases.

Breaks occur throughout the data creation process under the null hypothesis ($\beta=1$), while the alternative hypothesis is ($\beta<1$). The LM unit root test statistic is produced by the subsequent regression:

$$\Delta y_t = \delta' \Delta Z_t + \phi \tilde{S}_{t-1} + u_t \quad (4)$$

In this expression, $\tilde{S}_{t-1} = y_t - \tilde{\psi}_x - Z_t \tilde{S}_{t-1}$ is $t=2, \dots, T$ (2). The coefficients derived from Δy_t 's regression on ΔZ_t are $\tilde{\delta}$. $\tilde{\psi}_x$ is obtained by $y_1 - Z_1 \tilde{\delta}$. The t statistic, $\tilde{\tau}$, which evaluates a unit root's null hypothesis, yields the LM test statistic. The points where the t test statistic is minimum are chosen in order to calculate the break times:

$$LM_\tau = \inf_\lambda \tilde{\tau}(\lambda) \quad (5)$$

For $j=1,2$, the T observations are $j=T/TB_j$, where TB_j represents the break point. The region of the clipping ($0.15*T - 0.85*T$) is searched for the structural break point.

For the one-break LM unit root test, Lee and Strazicich (2004) provides crucial values; for the two-break LM unit root test, Lee and Strazicich (2003) provide critical values. If the test statistic exceeds the critical value, the null hypothesis on the unit root with structural break is rejected.

3.3. VAR Model

The Granger causality test model serves as the foundation for Sims (1980)'s model, in which two endogenous variables are linked, up to a certain time, to the lagged values of both their own and the other endogenous variable. Sims challenges the structural model's use of the terms endogenous and exogenous. Furthermore, he claims that this distinction is unnatural. The VAR model (Ertek, 2000: 404) is defined as follows when we take into account the Y_t and X_t series:

$$Y_t = \alpha + \sum_{j=1}^m \beta_j Y_{t-j} + \sum_{j=1}^m \delta_j X_{t-j} + \varepsilon_{1t} \quad (6)$$

$$X_t = \alpha + \sum_{j=1}^m \theta_j Y_{t-j} + \sum_{j=1}^m \vartheta_j X_{t-j} + \varepsilon_{2t} \quad (7)$$

where the error terms are ε_{1t} and ε_{2t} . Both the X and Y variables are impacted by the lags in their respective values. The values that are determined by the least squares approach in this model will be consistent because the right-hand side of the equations only include lag variables.

3.3.1. Impulse-Response Analysis

Impulse-response functions are obtained once the proper lag lengths in the VAR system have been determined. With the use of tables or graphs, impulse-response functions show how the shocks affect the variables and when those effects occur. This procedure makes it clear which variables experience shocks and how they will affect the variables. First, the movements of the variables within ten periods are analyzed to identify how the shocks will happen. Graphs and tables are used to show how other series respond to a one-unit change in the shocks that occur in the series. The rows display how the variables react to these shocks, whilst the columns describe the variables in which shocks occur. Graphs and tables are used to show how other series respond to a one-unit change in the shocks that occur in the series. The variables that experience shocks are represented in columns, and their reactions to these shocks are displayed in rows (Tari, 2010: 465–468).

3.3.2. Variance Decomposition Analysis

By using variance decomposition, one can determine what proportion of a variable's change is due to the variable itself and what proportion is due to other variables. An exogenous variable is defined as one that, when taken alone, accounts for almost 100% of the variance change. The arrangement of the variables is crucial to this analysis. From exogenous to endogenous is the sequence. The second function in VAR that is being targeted is variance decomposition. It looks at the proportion of each variable's analyzed variance change that can be accounted for by its own lags and the proportion that can be accounted for by other variables. In addition, it can serve as a supplementary evaluation to determine if the variables are endogenous or exogenous (Tari, 2006: 452-453).

3.4. VAR Granger Causality Test

"The use of past values of one variable improves the predictive performance of the other variable" is the fundamental tenet of Granger Causality. Granger (1969) identified three key components of this theory, which are as follows:

- There is no instantaneous causality. Consequently, there is never "simultaneous causality" because independent movements always occur at different times.
- The present cannot be the result of the future. When determining if a causal relationship exists, this definition is crucial.

Granger (1969) developed the operational definition of causation in econometrics that is currently most commonly employed. Sims (1972) developed it later.

4. EMPIRICAL FINDINGS

This section presents the results of the Narayan and Popp (2010) Unit Root Test, the Lee and Strazicich Unit Root Test with two breaks, the VAR model analysis and the VAR Granger Causality Test in the research conducted to understand the complex relationships between growth, inflation and investments, focusing on the period 1998-2022 in Turkiye. The findings of the Narayan and Popp (2010) unit root test, which permits numerous structural fractures, are shown in Table 3.

Table 3. Narayan and Popp (2010) Unit Root with two structural breaks

Model Type M1			
First Break	9.000	9.000	0.3600
Second Break	17.00 (2014)	17.00 (2014)	0.6800
phi = rho-1	-1.731		
T value	-12.56		
Optimal Lag	0.0000		
Variance	185.6		
Model Type M2			
First Break	9.000 (2006)	9.000 (2006)	0.3600
Second Break	17.00	17.00	0.6800
phi = rho-1	-1.758		
T value	-14.59		
Optimal Lag	0.0000		
Variance	138.2		

The results of the LM unit root test with two structural fractures are displayed in Table 4. Table 4 displays test statistics that are less than the pertinent critical values in both models. As a result, it is appropriate to reject the unit root with two breaks null hypothesis.

Table 4. Lee and Strazicich Min LM t-stat with two breaks

Model: 2 Model (1=A, 2=C)		
Min. Test Statistic	-10.0148	
Estimated break point	16.0000 (2013)	21.0000 (2018)
Selected lag	0.0000	
Est. coeff. of dummy	49.3171	-73.0826
t-stat	4.4314	-4.8358
Standard error	18.1189	
Standardized dummy	2.7219	-4.0335

Table 5. Critical Values

Test	%1	%5
Lee-Strazicich	-6,32	-5,73
Narayan-Popp (M1)	-5,259	-4,514
Narayan-Popp (M2)	-5,949	-5,181

All tests have critical values (Table 5) that are less than the test statistics, according to the findings. The test statistics is greater than all test critical values, the variables are stationary time series.

Finding the ideal latency is necessary when developing a VAR model. In order to determine the ideal latency, consideration was given to the information standards of Hannan Quinn (HQ), Schwarz (SC), and Akaike (AIC). Any delay that causes the aforementioned statistics to acquire the lowest value is regarded as the model's ideal lag. According to (AIC) (Table 6), this model was chosen.

Table 6. VAR optimum lag selection criteria

Lag	Lag L	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	-268.5069	NA	1345244.	22.62557	22.77283	22.66464
1	-242.3121	43.65789*	323988.5*	21.19268*	21.78170*	21.34895*
2	-234.9828	10.38329	388709.1	21.33190	22.36269	21.60537

Appropriate lag length: 1

The optimum is chosen for the VAR model after testing the Final Prediction Error (FPE), Likelihood-ratio (LR), Akaike Information Criterion (AIC), and Schwarz Information Criterion (SC). Given macroeconomic factors, the AIC standard recommends a lag of 1 as the ideal value for the VAR model. Accordingly, the test shows that there is no statistical error in the VAR model at lag 1. As a result, the statistical tests of the VAR model in Table 7 are reliable.

Table 7. VAR model at the selected optimum lag (1) - Vector Autoregression Estimates

Model	Investment	GDP	Inflation
INVESTMENT(-1)	0.090942 (0.25797) [0.35253]	0.118521 (0.06856) [1.72869]	-0.403854 (0.18068) [-2.23513]
GDP(-1)	-1.740264 (0.97276) [-1.78900]	-0.354686 (0.25853) [-1.37191]	1.708117 (0.68133) [2.50702]
INFLATION(-1)	-0.086390 (0.14540) [-0.59414]	-0.059601 (0.03864) [-1.54229]	0.788548 (0.10184) [7.74271]
C	16.57128 (6.51497) [2.54357]	7.095916 (1.73151) [4.09810]	-1.497840 (4.56319) [-0.32824]

Note: Standard errors in () & t-statistics in []

Causal testing between variables is one of the frequent applications of the VAR model. Table 8 and Figure 2 show the causality between the variables and its direction.

Table 8. VAR Model

Dependent variable: INVESTMENT				
Excluded	Chi-sq	df	Prob.	Direction of Causality
GDP	3.200531	1	0.0736	None
INFLATION	0.352998	1	0.5524	None
Dependent variable: GDP				
Excluded	Chi-sq	df	Prob.	Direction of Causality
INVESTMENT	2.988383	1	0.0839	None
INFLATION	2.378645	1	0.1230	None
Dependent variable: INFLATION				

Excluded	Chi-sq	df	Prob.	Direction of Causality
INVESTMENT	4.995812	1	0.0254	Investment→Inflation
GDP	6.285133	1	0.0122	GDP→Inflation

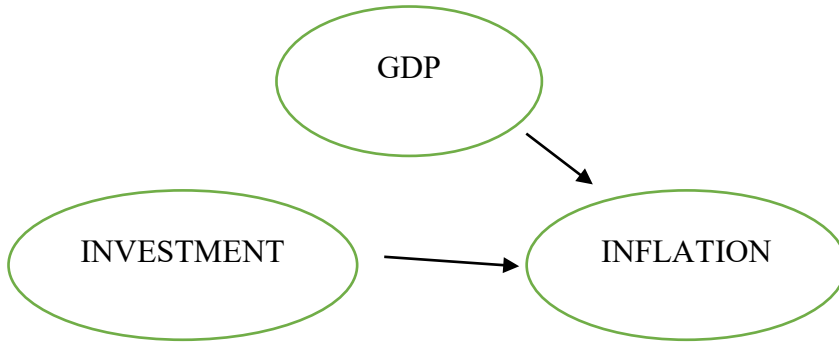

Figure 2. VAR Granger Causality Test Result

It is well known that one residual can anticipate the next if there is a correlation between neighboring residuals. This is referred to as autocorrelation in statistics. Explanatory data not described by the independent variables is represented by this correlation. Time-series data-based models are vulnerable to this issue. Thus, a helpful group of methods for assessing the quality of fit of a model is residual analysis.

It is crucial to verify the fundamental presumptions since the majority of linear regression estimators depend on an accurately stated regression function as well as independent, identically distributed errors in order to perform consistently.

Table 9. VAR Residual Serial Correlation LM Tests

Lag	LRE* stat	df	Prob.	Rao F-stat	df	Prob.
1	11.43143	9	0.2473	1.337218	(9, 39.1)	0.2499
2	12.18735	9	0.2030	1.438941	(9, 39.1)	0.2054
Null hypothesis: No serial correlation at lags 1 to h						
Lag	LRE* stat	df	Prob.	Rao F-stat	df	Prob.
1	11.43143	9	0.2473	1.337218	(9, 39.1)	0.2499
2	17.99023	18	0.4563	1.010324	(18, 37.3)	0.4711

*Edgeworth expansion corrected likelihood ratio statistic.

The presence of serial correlation in the residuals of the estimated VAR model was tested by Lagrange multiplier (LM) test. No serial correlation was found among the residuals (Table 9).

Table 10. Variance Decomposition

Variance Decomposition of INVESTMENT				
Period	S.E.	INVESTMENT	GDP	INFLATION
1	16.02507	100.0000	0.000000	0.000000
2	17.36263	90.46456	9.290485	0.244955
3	17.47301	90.22722	9.505968	0.266813

4	17.50887	90.09617	9.628334	0.275500
5	17.51023	90.08586	9.638684	0.275461
6	17.51079	90.08620	9.638233	0.275571
7	17.51093	90.08476	9.639419	0.275818
8	17.51096	90.08465	9.639471	0.275877
9	17.51096	90.08463	9.639473	0.275898
10	17.51096	90.08460	9.639490	0.275912
Variance Decomposition of GDP				
Period	S.E.	INVESTMENT	GDP	INFLATION
1	4.259056	56.88758	43.11242	0.000000
2	4.569658	52.95281	45.36399	1.683193
3	4.679066	52.37945	45.42626	2.194288
4	4.682503	52.31180	45.36701	2.321188
5	4.686909	52.24482	45.35443	2.400755
6	4.689940	52.17890	45.37669	2.444407
7	4.690949	52.15778	45.37934	2.462880
8	4.691375	52.14831	45.38023	2.471457
9	4.691606	52.14317	45.38116	2.475668
10	4.691715	52.14077	45.38158	2.477650
Variance Decomposition of INFLATION				
Period	S.E.	INVESTMENT	GDP	INFLATION
1	11.22423	2.204347	19.25859	78.53706
2	16.36469	3.010301	37.06974	59.91996
3	18.59351	2.795438	41.97681	55.22775
4	19.32179	2.677043	42.65511	54.66785
5	19.65728	2.586695	42.97535	54.43796
6	19.82791	2.546234	43.17630	54.27747
7	19.90631	2.529899	43.26024	54.20986
8	19.94245	2.521719	43.29665	54.18163
9	19.95970	2.517784	43.31465	54.16757
10	19.96788	2.515970	43.32322	54.16081

Cholesky Ordering: INVESTMENT GDP INFLATION

According to the results of the analysis, investments are determined by their own shocks in the short run. At the end of 10 months, 90.08460% of investments are explained by itself, 9.639490% by GDP and 0.275912% by inflation. On the other hand, in the short run, 43% of GDP is determined by its own shocks and 56.9% by investments. At the end of 10 months, these ratios are 45.38% and 52.14%, respectively. In the short run, 78.53% of inflation is determined by own shocks, 19.26% by GDP and 2.2% by investments. At the end of 10 months, the rates are 54.16%, 43.32% and 2.52%, respectively (Table 10).

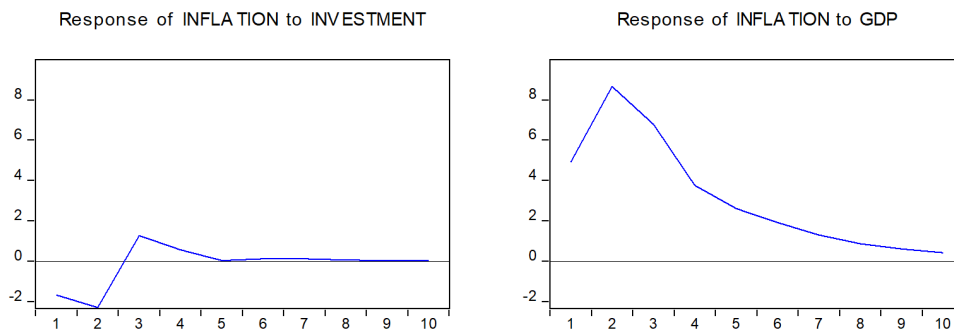

Figure 3. Impulse Response Analysis Results

A one standard deviation shock to the investment variable first affects the inflation variable negatively for 1 period, then positively for 1.5 periods, then negatively for 2 periods and fades after the 5th period. A one standard deviation shock to the GDP variable, on the other hand, affects inflation positively for 2 periods, then negatively for 2 periods and diminishes slowly after the 4th period (Figure 3).

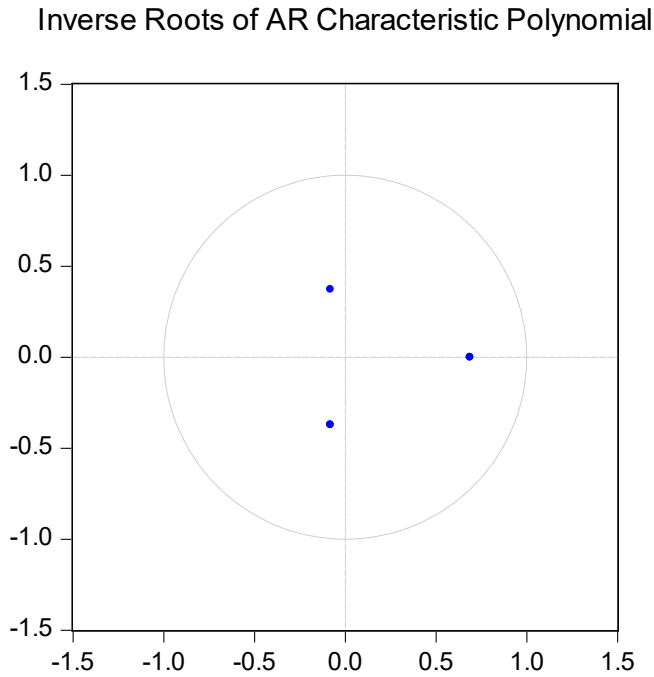

Figure 4. Dynamically Stable Test Result

The stability requirements are satisfied by the calculated VAR model. The autoregressive characteristic polynomial's inverse roots are dispersed around the unit circle (Figure 4).

Table 11. VAR Residual Heteroskedasticity Tests (Levels and Squares)

Chi-sq	df	Prob.
40.46112	36	0.2798

Since the prob value is greater than 5%, H0 is accepted, there is no problem of varying variance, there is no deviation from the assumption (Table11).

CONCLUSION

The intricate interplay among economic growth, investment, and inflation forms the bedrock of a nation's economic vitality and stability. While economic growth and investment inject vigor and prosperity into the economy, inflation looms as a threat to price stability and consumer purchasing power. This delicate equilibrium presents a formidable challenge, wherein

excessively low inflation can stifle economic activity and dampen investor confidence, while hyperinflation risks destabilizing prices and hindering economic growth. Consequently, the crafting and execution of effective economic policies demand a nuanced comprehension of this intricate balance. Macroeconomic strategies must navigate the complexities of managing inflationary pressures while fostering growth and nurturing investor confidence. Nevertheless, recognizing the diverse economic landscapes and exigencies of each nation underscores the necessity for adaptable methodologies in achieving this equilibrium. Therefore, a prudent and deliberative approach to policymaking is imperative, with a focus on initiatives that enhance the welfare of society at large. Through such endeavors, the delicate equilibrium among economic growth, investment, and inflation can be preserved, paving the path toward sustainable economic development.

In this study, Turkiye's data for the period 1998-2022 were obtained from Worldbank and Narayan and Popp (2010) Unit Root Test, Lee and Strazicich Unit Root Test, VAR Model and VAR Granger Causality Test were applied. The results of the analyses revealed unidirectional causality from economic growth to inflation and from investments to inflation. Increases in the growth rate and investments trigger inflation by increasing demand pressure. The findings of the study differ from other studies in the literature. No causality was found between investment and GDP and only unidirectional causality was found between other variables.

Based on the findings, the policy recommendations to be implemented in Turkiye, which is in a paradox, can be listed as follows;

-Balancing Monetary and Fiscal Policies: By tightening monetary policy, central banks can keep demand under control and try to reduce inflation. At the same time, they can reduce demand pressure by restricting expenditures through fiscal policies.

-Structural Reforms: Structural reforms to strengthen the economic structure can be effective in combating inflation. These reforms include tax reforms, activating public expenditures, increasing the flexibility of the labour market and improving the competitive environment.

-Price Stabilisation: Policies to ensure price stability are important in keeping inflation under control. In order to maintain price stability, central banks may adopt an inflation targeting strategy when determining monetary policies.

-Improvement of the Investment Environment: In order to increase investor confidence and encourage investments, the economic environment needs to be improved. This requires a

predictable and stable economic policy framework, rule of law, low operating costs and an efficient infrastructure.

-Investment in Education and Innovation: Education and innovation can support long-term growth and make the economy competitive. Therefore, it is important to improve education systems and invest in research and development activities to stimulate innovation.

These measures are some steps that can be taken to ensure economic stability and support a sustainable growth in case growth and investments lead to inflation. It is also important to create a long-term and stable economic environment to boost investor confidence. In this way, the Turkish economy can be built on a more solid foundation and provide a more solid basis for future development efforts. Future work in this area is important.

REFERENCES

- Bağcı, E., and Ergüven, E. (2016). Relations Between Interest Rate, Inflation, Growth, and Investment in Turkey, 2002-2015. *ISOR Journal of Economics and Finance*, 7(5), 43-49.
- Bakari, S. (2018). The Impact of Domestic Investment on Economic Growth New Policy Analysis from Algeria. *Bulletin of Economic Theory and Analysis*, 3(1), 35-51. <https://doi.org/10.25229/beta.337367>
- Barro, R. J. (2013). Education and Economic Growth. *Annals of Economics and Finance*, 14(2), 301-328.
- Bjelić, J., Erić, O., and Kovačević, S. (2021). Macroeconomic Determinants of Investment in the Balkan Countries . (2021). *Acta Economica*, 19(35), 19-33. <https://doi.org/10.7251/ACE2135019B>
- Denano, T., and Sibera, S. (2022). The Causal Nexus between Economic Growth, Investment and Saving using Vector Error Correction Model in Ethiopia. *Estudios de Economía Aplicada*, 40(3), 25.
- Ertek, T. (2000). *Ekonometriye Giriş*. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2. Baskı.
- Granger, C. W. J. (1969). Investigating Causal Relations by Econometric Models and Cross-spectral Methods. *Econometrica*, 37(3), 424-438.
- Jangili, R. (2011). Causal Relationship Between Saving, Investment and Economic Growth for India–What Does the Relation Imply?.
- Hordofa, D. F. (2023). Impacts of External Factors on Ethiopia's Economic Growth: Insights on Foreign Direct Investment, Remittances, Exchange Rates, and Imports. *Heliyon*, 28;9(12):e22847. doi: 10.1016/j.heliyon.2023.e22847.
- Kartikasari, D. (2017). The Effect of Export, Import and Investment to Economic Growth of Riau Islands Indonesia. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 7(4), 663-667.
- Kaygısız, A. D., Dilek, G. Ö. Z. E., and Kösekahyaoğlu, L. (2016). Türkiye’de Tasarruf, Yatırım, Cari Açık ve Büyüme: 1980-2014 Dönemi Üzerine Bir Nedensellik İlişkisi

- Analizi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 273-300.
- Khan, S., Shenhadji, A. (2003). Financial Development and Economic Growth: A Review and New Evidence. *Journal of African Economies*, 12, AERC Supplement 2: ii89-ii110.
- Kirmanoglu, H. (2001). Is There Inflation-Growth Tradeoff in the Turkish Economy?. Universitäts-und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt.
- Kormendi, R. C., and Meguire, P. G. (1985). Macroeconomic Determinants of Growth: Cross-country Evidence. *Journal of Monetary Economics*, 16(2), 141-163.
- Lee, J., and Strazicich, M. C. (2003). Minimum Lagrange multiplier unit root test with two structural breaks. *Review of Economics and Statistics*, 85(4), 1082-1089.
- Lee, J., Strazicich, and M. (2004). Minimum LM Unit Root Test. Working Paper, Department of Economics, Appalachian State University.
- Schmidt, P., and Phillips, P.C.B. (1992). LM Tests for a Unit Root in the Presence of Deterministic Trends. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 54, 257-287.
- Sims, C. A. (1980). Macroeconomics and Reality. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 1-48.
- Strazicich, M. C., Lee, J., and Day, E. (2004). Are Incomes Converging Among OECD Countries? Time Series Evidence with two structural breaks. *Journal of Macroeconomics*, 26(1), 131-145.
- Lumsdaine, R. L., and Papell, D. H. (1997). Multiple trend breaks and the unit-root hypothesis. *Review of Economics and Statistics*, 79(2), 212-218.
- Narayan, P. K., and Popp, S. (2010). A New Unit Root Test with Two Structural Breaks in Level and Slope at Unknown Time. *Journal of Applied Statistics*, 37(9), 1425-1438.
- Narayan, P. K., and Popp, S. (2013). Size and power properties of structural break unit root tests. *Applied Economics*, 45(6), 721-728.
- Tari, R. (2010). *Ekonometri* (6th ed.). 2010: UmutTepe.
- Valadkhani, A. (2003). Using Input-output Analysis to Identify Australia's High Employment Generating Industries. *Australian Bulletin of Labour*, 29(3), 199-217.

TÜRKİYE EKONOMİSİNDE ENFLASYON ORANI VE KİŞİ BAŞINA GELİRİN İŞGÜCÜNE KATILMA ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: SVAR ANALİZİ

Öğr. Gör. Atilla AYDIN¹

ÖZET

Bir ülkede işgücüne katılım oranının yüksek olması, çalışma çağındaki bireylerin çalışmaya istekli olduğunun göstergesi olarak değerlendirilebilir. İşgücüne katılım oranını cinsiyet, medeni durum, yaşanan bölge gibi demografik faktörler etkileyebilmektedir. Bu çalışmada ise işgücüne katılım oranını etkileyen iktisadi faktörlere odaklanılmıştır. Çalışma çerçevesinde Türkiye ekonomisi için enflasyon oranı ve kişi başına gelirin işgücüne katılım oranı üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Ayrıca değişkenlerin birbirleriyle olan karşılıklı etkileşimlerinin de belirlenmesi hedeflenmektedir. Bu bağlamda Türkiye ekonomisi için son yıllarda iktisadi sorunlar olarak algılanan yüksek enflasyon ve makroekonomik istikrarsızlık işgücüne katılım oranı ile ilişkilendirilerek politika önerileri getirilmesi amaçlanmaktadır. Öncelikle değişkenlerin durağanlık durumlarının belirlenmesi için geleneksel ve yapısal kırılmalı birim kök testleri uygulanmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkilerin belirlenmesi için ise Yapısal Vektör Otoregresif Model (SVAR) kullanılmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre kişi başına gelirden yaşanan şokların işgücüne katılım oranı üzerindeki etkisi kısa dönemde negatif, uzun dönemde pozitifdir. Enflasyon oranında yaşanan şokların işgücüne katılım oranı üzerindeki etkisi kısa ve uzun dönemde negatiftir. İşgücüne katılım oranındaki şokların işgücüne katılım üzerindeki etkisi ise kısa ve uzun dönemdeki etkisi pozitifdir. Ayrıca varyans ayrıştırma analizi sonuçlarına göre uzun dönemde işgücüne katılım oranındaki değişimin %50'si kişi başına gelirden, %45'i kendisinden, %5'i enflasyon oranından kaynaklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İşgücüne katılım oranı, Enflasyon, Kişi başına gelir, SVAR

Jel Kodları: C22, E01

¹ İstanbul Gelişim Üniversitesi, Gelişim MYO, E-mail: ataydin@gelisim.edu.tr, ORCID: [0000-0002-9265-5930](https://orcid.org/0000-0002-9265-5930)

THE EFFECTS OF INFLATION RATE AND PER CAPITA INCOME ON LABOR FORCE PARTICIPATION IN TÜRKİYE: SVAR ANALYSIS

ABSTRACT

A high labor force participation rate in a country can be considered as an indicator that individuals of working age are willing to work. Demographic factors such as gender, marital status and region of residence may affect the labor force participation rate. This study focuses on the economic factors affecting the labor force participation rate. The study investigates the effects of inflation rate and per capita income on labor force participation rate for the Turkish economy. It is also aimed to determine the interactions between the variables. In this context, high inflation and macroeconomic instability, which have been perceived as economic problems for the Turkish economy in recent years, are associated with the labor force participation rate and policy recommendations are aimed to be made. First of all, conventional and structural break unit root tests are applied to determine the stationarity of the variables. The Structural Vector Autoregressive Model (SVAR) was used to determine the relationships between the variables. According to the findings of the study, the effect of shocks in per capita income on labor force participation rate is negative in the short run and positive in the long run. The effect of shocks in inflation rate on labor force participation rate is negative in the short and long run. The effect of shocks in the labor force participation rate on labor force participation is positive in the short and long run. Moreover, according to the results of variance decomposition analysis, 50% of the change in the labor force participation rate in the long run is caused by income per capita, 45% by itself and 5% by the inflation rate.

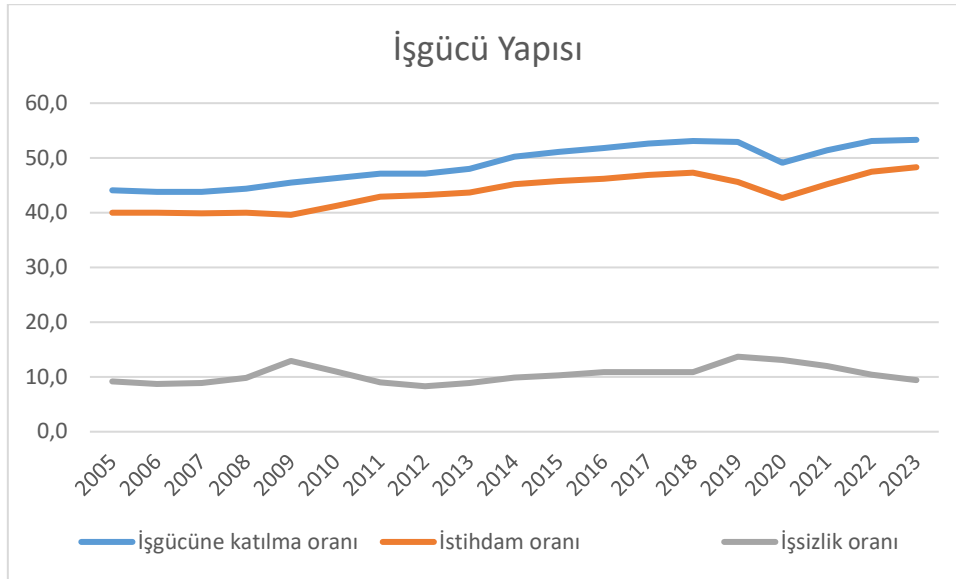
Keywords: Labor force participation rate, Inflation, Per capita income, SVAR

Jel Codes: C22, E01

1. GİRİŞ

Bir ülkede iktisadi büyümenin temeli, üretim faktörlerinin etkin bir biçimde kullanımına dayanmaktadır. Bu bağlamda emek verimliliği, ülke ekonomileri için önem arz etmektedir. Bu çalışmanın konusu olan işgücüne katılım oranı, işgücünün kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus içindeki oranı şeklinde tanımlanmaktadır (Yamak vd., 2012: 41). İşgücüne katılım oranının yüksek olması, çalışma çağındaki kadın ve erkeklerin çalışmaya istekli olduğunu ifade etmektedir. Türkiye’de işgücüne katılım oranında önemli yapısal farklılaşmalar bulunmaktadır. Gerek bölgesel bazda gerekse cinsiyet çerçevesinde işgücüne katılım oranında dengesizlikler söz konusudur. Bu durum, bir yandan iktisadi gelişmeyi negatif etkilerken diğer yandan gelir dağılımında adaletsizliklere yol açmaktadır. Türkiye’nin işgücü yapısı, homojen bir yapı ifade etmemekte ve kendi içinde önemli farklılıklar göstermektedir. Şekil 1’de 2005-2023 dönemine ilişkin işgücü yapısının seyri sunulmuştur.

Şekil 1. Türkiye’de İşgücünün Yapısı

Kaynak: TÜİK (2024) verilerinden derlenmiştir.

Şekil 1’de görüldüğü gibi işgücüne katılım oranı ve istihdam oranı genel seyri artış eğilimindedir. Pandemi dönemi olan 2020 yılında aşağı yönlü bir kırılma görülmekle birlikte genel trend artış yönündedir.

Türkiye’de işgücüne dâhil olmama nedenleri erkek ve kadınlarda farklılık göstermektedir. Tablo 1’de cinsiyete göre işgücüne dâhil olmama nedenleri sunulmuştur.

Tablo 1. Cinsiyete Göre İşgücüne Dâhil Olmama Nedenleri (Bin Kişi)

	Toplam	Erkek	Kadın
İş Bulma Ümidi Olmayanlar	2.073	956	1.118
İşbaşı Yapabilecek Olup İş Aramayanlar	1.646	497	1.149
İş Arayıp İşbaşı Yapamayacak Olanlar	134	61	73
Ev İşleriyle Meşgul	8.086	0	8.085
Eğitim Öğretim	4.880	1.972	2.508
Emekli	4.628	3.487	1.141
Çalışamaz Hâlde	6.008	1.810	4.198
Diğer	3.440	556	2.884
Toplam	30.495	9.338	21.157

Kaynak: TÜİK (2024)

Tablo 1’de görüldüğü gibi işgücüne dâhil olmayan kadınların sayısı erkeklerin iki katından daha fazladır. Kadınların işgücüne dâhil olamaması büyük ölçüde ev işleriyle meşguliyetten kaynaklanmaktadır. Eğitim-öğretim, her iki grupta da önemli bir işgücüne dâhil olmama nedeni olarak öne çıkmaktadır. Tablo 2’de ise eğitim durumu ve cinsiyete göre işgücüne katılım oranı bilgileri özetlenmiştir.

Tablo 2. Cinsiyete ve Eğitim Durumuna Göre İşgücüne Katılım Oranları

	Toplam	Erkek	Kadın
Okur Yazar Olmayan	16,0	27,2	13,8
Lise Altı Eğitimli	45,9	64,7	26,8
Lise	56,2	72,2	37,4
Mesleki ve Teknik Lise	67,6	82,0	45,0
Yüksek Öğretim	77,4	85,4	68,9

Tablo 2’de görüldüğü gibi eğitim durumu, hem erkeklerde hem de kadınlarda işgücüne katılım üzerinde etkilidir. Ancak eğitimin kadınların işgücüne katılımında daha etkin bir faktör olduğu görülmektedir.

Literatürdeki çalışmalar genel olarak kadınların işgücüne katılımını ele almakta ve kadınların işgücüne katılımını diğer sosyoekonomik değişkenlerle ilişkilendirmektedir. Bu bağlamda Türkiye’nin işgücü yapısının tam olarak ortaya konması mümkün olmamaktadır. Bu çalışmada ise işgücüne katılım oranı bir bütün olarak ele alınmıştır. Çalışmanın amacı, kişi başına gelir ve enflasyon oranının işgücüne katılım oranı üzerindeki kısa ve uzun dönem etkilerini ortaya koymaktır. Bu bağlamda Türkiye’de yaşanan yüksek enflasyon süreci ve istikrar sorununun işgücüne katılım ile ilişkilendirilmesi ve politika önerileri getirilmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca

karşılıklı etkileşim ve nedenselliklerin de ortaya çıkarılması hedeflenmektedir. Çalışmanın girişten sonraki ikinci bölümünde konuya ilişkin ampirik literatür sunulmuştur. Üçüncü bölümde çalışmanın veri seti tanıtılmış ve kullanılan yöntemler hakkında bilgi verilmiştir. Dördüncü bölümde çalışmanın bulguları açıklanmış, son bölüm ise sonuç kısmına ayrılmıştır.

2. AMPİRİK LİTERATÜR

Literatürde işgücüne katılım ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki ilk zamanla U hipotezi ile açıklanmaya çalışılmıştır. U hipotezi ilk kez Boserup (1970) tarafından geliştirilmiştir. Fatima ve Sultana (2009), Pakistan ekonomisinde 1992-2002 yılları verilerini kullanarak kadınların işgücüne katılımı ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi panel veri yöntemi ile analiz etmişlerdir. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre U hipotezi geçerli bulunmuştur. Tam (2011), 130 ülke için 1950-1980 döneminde kadın işgücü ile kişi başına GSYH arasındaki U şeklindeki ilişkiyi panel veri yöntemi ile test etmiştir. Çalışma sonucunda U hipotezi doğrulanmıştır. Bakare (2011), çalışmasında Nijerya için işsizliği belirleyen faktörleri incelemiştir, Çalışmadan elde edilen bulgulara göre nominal ücret, yurtiçi yatırımlar, kapasite kullanımı ve gayri safi sermaye oluşumları ile işsizlik arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Türkiye ekonomisine yönelik literatürde işgücüne katılım oranlarını etkileyen faktörler çeşitli biçimlerde ele alınmıştır. Genel olarak kadınların işgücüne katılımına ilişkin çalışmaların daha yoğun olduğu görülmektedir. Ayrıca işgücüne katılımın belirleyicileri olarak mikro ve makro etkenlerin ayrı ayrı analiz edildiği görülmektedir. Türkiye ekonomisine ilişkin bazı çalışmalar aşağıda özetlenmiştir.

Tansel (2001), yaptığı çalışmada 1980, 1985 ve 1990 yılları için 67 ili ele alarak kadınların işgücüne katılımını U hipotezi çerçevesinde incelemiştir. Çalışma sonucunda ekonomik büyüme ve eğitimin işgücüne katılım üzerindeki etkisi pozitif bulunmuştur. İşsizliğin işgücüne katılım üzerindeki etkisinin ise negatif olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Özer ve Biçerli (2004); çalışmalarında enflasyon, büyüme hızı, ücretler, işsizlik oranı, yarı zamanlı çalışan kadınların oranı arasındaki ilişkileri 1988-2001 dönemi için Türkiye’de bölgelere göre panel veri yöntemiyle incelemişlerdir. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre değişkenler arasında herhangi bir ilişki bulunmamaktadır.

Korkmaz vd. (2013), Türkiye ve ABD ekonomisi için 2000-2013 döneminde kadın istihdamı ile kişi başına gelir arasındaki ilişkileri Granger nedensellik testi yöntemiyle araştırmışlardır.

Çalışma sonucunda Türkiye için kişi başına gelirden kadın istihdamına tek yönlü nedensellik bulunurken, ABD ekonomisi için çift yönlü nedensellik tespit edilmiştir.

Zeren ve Kılınç Savrul (2017); Türkiye ekonomisinde 1991-2014 dönemi için kadın istihdamı, ekonomik büyüme, işsizlik oranı, kentleşme oranı arasındaki uzun dönem ilişkilerini incelemiştir. Saklı kointegrasyon yönteminin kullanıldığı çalışma sonucunda değişkenlerin uzun dönemde birlikte hareket ettikleri saptanmıştır.

Öztürk (2018); yaptığı çalışmada Türkiye’de kentleşme oranı, kadınların işgücüne katılım oranı, işsizlik oranı, kişi başına GSYH, enflasyon oranı arasındaki ilişkileri bölgesel bazda incelemiştir. 2008-2015 döneminin incelendiği çalışmada dinamik panel veri analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre enflasyonun işgücüne katılım oranı üzerindeki etkileri; Marmara, İç Anadolu ve Akdeniz bölgelerinde pozitif olarak bulunmuştur. Kentleşme oranındaki artışlar ise tüm bölgelerde işgücüne katılım oranını pozitif etkilemektedir.

Türlüoğlu (2018), Türkiye ekonomisinde 1999-2017 dönemi için kişi başına GSYH ile kadınların işgücüne katılımı arasındaki ilişkiyi VAR modeli ve Granger nedensellik testiyle analiz etmiştir. Çalışma sonucunda değişkenler arasında çift yönlü nedensellik tespit edilmiştir.

Düzyol Tıh (2019); Türkiye’de 2006-2018 dönemini ele alarak ekonomik büyüme, enflasyon ve hanehalkı kredi kullanımının kadınların işgücüne katılımı üzerindeki etkilerini incelemiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre ekonomik büyüme işgücüne katılım oranını kısa dönemde negatif, uzun dönemde pozitif etkilemektedir. Kredi kullanımı ve enflasyon ise işgücüne katılım oranını uzun dönemde negatif yönde etkilemektedir.

Özkök ve Polat (2020), çalışmalarında Türkiye ekonomisinde 1990-2018 dönemi için kadınların işgücüne katılımı ile sosyoekonomik faktörler arasındaki ilişkiyi zaman serisi yöntemleriyle incelemiştir. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre ekonomik büyüme, enflasyon ve kentleşme oranı değişkenlerinin hepsinin kadınların işgücüne katılımı üzerindeki etkisi pozitifdir.

Akcan ve Azazi (2022), Türkiye’de istihdam ile büyüme arasındaki ilişkiyi 2005-2020 dönemi için Granger nedensellik testi yöntemi ile incelemiştir. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre hizmet ve inşaat sektöründen ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik saptanmıştır. Ayrıca ekonomik büyümeden sanayi istihdamına doğru tek yönlü nedensellik söz konusudur.

Albayrak (2022), Türkiye’de istihdamla büyüme arasındaki ilişkiyi 1999-2021 dönemi için incelemiştir. ARDL yönteminin uygulandığı çalışma sonucunda sanayi sektörü istihdamının kısa ve uzun dönemde ekonomik büyümeyi pozitif etkilediği saptanmıştır. Hizmet sektörünün ekonomik büyümeye etkisi ise kısa dönemde pozitif bulunurken, uzun dönemde değişkenler arasında bir ilişki bulunamamıştır.

Turhan ve Erdal (2022), Türkiye’de büyüme ile istihdam arasındaki ilişkiyi 1990-2019 dönemi için Granger nedensellik testi yöntemi ile incelemiştir. Çalışma sonucunda tarımsal istihdamdan GSYH’ye nedensellik ilişkisi bulunamazken, GSYH’den tarımsal istihdama tek yönlü nedensellik saptanmıştır.

3. VERİ SETİ VE YÖNTEM

Bu çalışmada veri seti olarak Türkiye ekonomisi için işgücüne katılım oranı, kişi başına milli gelir ve enflasyon oranı verisi kullanılmıştır. Çalışmanın veri aralığı 1991-2022 olarak belirlenmiştir. Tüm veriler, Dünya Bankası (2024) sitesinden elde edilmiştir. Çalışmanın yöntemi ise yapısal vektör otoregresif model (SVAR) olarak belirlenmiştir.

Sims (1980) tarafından geliştirilen VAR modeli, otoregresif modellerin birden fazla değişken için geliştirilmiş biçimi olarak tanımlanmaktadır (Çil, 2018: 323). VAR modelinde yer alan tüm değişkenler, bağımlı değişken olarak ele alınmaktadır. Modelde yer alan her değişken, kendi gecikmeli değerleriyle diğer değişkenlerin gecikmeli değerlerinin doğrusal bir fonksiyonu olarak değerlendirilmektedir (Tsay, 2010: 399). VAR modelinde amaç, parametre tahmininde bulunmak değil, değişkenler arasındaki etkileşimi ortaya koymaktır (Enders, 2010: 270). VAR modeli, aşağıdaki gibi iki değişkenli bir model ile açıklanabilir (Sevütekin ve Çınar, 2017: 496).

$$Y_{1t} = \delta_{1t} + \sum_{i=1}^p \beta_{1i} Y_{1t-i} + \sum_{i=1}^p \beta_{1i} Y_{2t-i} + \varepsilon_{1t} \quad (1)$$

$$Y_{2t} = \delta_{2t} + \sum_{i=1}^p \beta_{2i} Y_{1t-i} + \sum_{i=1}^p \beta_{2i} Y_{2t-i} + \varepsilon_{2t} \quad (2)$$

Yukarıdaki eşitliklerde Y_{1t} ve Y_{2t} VAR modelinin bağımlı değişkenleridir. p gecikme uzunluğu olarak ifade edilmektedir. ε_{1t} ve ε_{2t} ise ortalamaları sıfır ve varyansları sabit normal dağılım süreci izleyen hata terimleri olarak tanımlanmaktadır. VAR modelin iki boyutu söz konusu olup birincisi gecikme uzunluğu, ikincisi değişken sayısı olarak ifade edilmektedir (Maddala ve Kim, 2004: 34). (1) ve (2) numaralı eşitliklerde gecikme uzunluğu p olduğu için model VAR (p) olarak tanımlanabilir. VAR modelinin gecikme uzunluğunun belirlenmesi için bu çalışmada

bilgi kriterlerinden yararlanılmıştır. En yaygın olarak kullanılan bilgi kriterleri; Akaike, Schwarz, Hannan-Quinn bilgi kriterleridir. Bilgi kriterleri yaklaşımına göre çeşitli gecikme uzunluklarına göre farklı modeller tahmin edilmekte ve en küçük bilgi kriterine sahip olan gecikme uzunluğundaki model seçilmektedir (Lütkepohl, 2005: 146). VAR modelin durağan olması da önem arz etmektedir. VAR modelinin durağanlık durumu, şokların kalıcı olup olmadığını belirlemektedir (Juselius, 2006: 48).

Bu çalışmada değişkenler arasındaki etkileşimin belirlenebilmesi için varyans ayrıştırma ve etki-tepki fonksiyonlarından yararlanılmıştır. Varyans ayrıştırma analizi ile bir zaman serisinin kendisinden kaynaklanan şoklar ile diğer diğer değişkenlerin şoklarından kaynaklanan değişimlerin birbirine oranı yüzdesel olarak ortaya konmaktadır (Sevütekin ve Çınar, 2017: 515). Etki-tepki fonksiyonları ise bir değişkene uygulanan şokun diğer değişkenler üzerindeki etkisini göstermektedir.

Bu çalışmada uygulanan SVAR modeli ise Sims (1986) ve Bernanke (1986) tarafından VAR modelinden türetilmiştir. İçsel değişken sayısı k , maksimum gecikme uzunluğu p olan bir SVAR modeli aşağıdaki gibi ifade edilmektedir.

$$Ay_t = A_0 + A_1y_{t-1} + \dots + A_p y_{t-p} + B\varepsilon_t \quad (3)$$

Yukarıdaki denklemde y_t içsel değişkenler vektörünü, A_i katsayılar matrisini, A değişkenler arasındaki eşanlı ilişkileri gösteren katsayılar matrisini, B hata terimleri ile katsayılar arasındaki ilişkiyi gösteren matrisi, ε_t ise yapısal şoklar vektörünü göstermektedir (Enders, 2010, Amisano ve Giannini, 1997, Lütkepohl, 2005). (3) numaralı modelde değişkenlerin cari değerleri diğer değişkenler üzerinde eşanlı etkiye sahiptir. Bu bağlamda doğrudan tahmin yapılamamakta, yapısal modelin standart modele dönüştürülmesi gerekmektedir. (3) numaralı eşitliğin her iki tarafı A^{-1} ile çarpıldığında aşağıdaki standart model elde edilmektedir.

$$A^{-1}Ay_t = A^{-1}A_0 + A^{-1}A_1y_{t-1} + \dots + A^{-1}A_p y_{t-p} + A^{-1}B\varepsilon_t \quad (4)$$

Yukarıdaki denklemde $u_t = A^{-1}B\varepsilon_t$ tanımlaması yapılırsa yapısal model şokları ile standart model hata terimleri bileşik hale gelmiş olmaktadır. Bu çerçevede değişkenlerde meydana gelen şokların etkilerini belirlemek amacıyla etki tepki fonksiyonları ve varyans ayrıştırması uygulanmak istendiğinde yapısal şokların ayrıştırılması önem arz etmektedir. SVAR modelinde yapısal şokların ayrıştırılması amacıyla A ve/veya B matrislerine $(k^2 - 2)/2$ sayıda kısıt

konulmaktadır. Enders (1995), uzun dönem kısıtlamalı üç değişkenli bir SVAR modelini aşağıdaki gibi ifade etmektedir.

$$\begin{bmatrix} y_{1t} \\ y_{2t} \\ y_{3t} \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} C_{11}(L) & C_{12}(L) & C_{13}(L) \\ C_{21}(L) & C_{22}(L) & C_{23}(L) \\ C_{31}(L) & C_{32}(L) & C_{33}(L) \end{bmatrix} \begin{bmatrix} \varepsilon_{1t} \\ \varepsilon_{2t} \\ \varepsilon_{3t} \end{bmatrix} \quad (5)$$

Yukarıdaki ifadede her $C_{ij}(L)$ katsayısı, uzun dönem etki çarpanları olarak tanımlanmaktadır. Hata terimleri yapısal şokları ifade etmektedir. Serilerin durağan oldukları varsayımı ile VAR modeli aşağıdaki gibi ifade edilebilir.

$$\begin{bmatrix} y_{1t} \\ y_{2t} \\ y_{3t} \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} A_{11}(L) & A_{12}(L) & A_{13}(L) \\ A_{21}(L) & A_{22}(L) & A_{23}(L) \\ A_{31}(L) & A_{32}(L) & A_{33}(L) \end{bmatrix} \begin{bmatrix} y_{1t-1} \\ y_{2t-1} \\ y_{3t-1} \end{bmatrix} + \begin{bmatrix} u_{1t} \\ u_{2t} \\ u_{3t} \end{bmatrix} \quad (6)$$

VAR modelindeki hata terimleri ile yapısal şoklar arasındaki ilişki ise aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır.

$$\begin{bmatrix} u_{1t} \\ u_{2t} \\ u_{3t} \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} c_{11}(0) & c_{12}(0) & c_{13}(0) \\ c_{21}(0) & c_{22}(0) & c_{23}(0) \\ c_{31}(0) & c_{32}(0) & c_{33}(0) \end{bmatrix} \begin{bmatrix} \varepsilon_{1t} \\ \varepsilon_{2t} \\ \varepsilon_{3t} \end{bmatrix} \quad (7)$$

(7) numaralı gösterimdeki her $c_{11}(0)$ katsayısı kısa dönem etki çarpanlarını göstermektedir. Ayrıca (6) numaralı denklem kısaca aşağıdaki gibi de gösterilebilir.

$$y_t = A(L)y_{t-1} + u_t \quad (8)$$

Bu bağlamda uzun dönem kısıtlamaları altında aşağıdaki eşitlikler elde edilebilir.

$$y_t = A(L)C(0)\varepsilon_t \quad (9)$$

$$C(L) = A(L)C(0) \quad (10)$$

Yukarıdaki denklemler çerçevesinde uzun dönem kısıtlar kullanılarak $A(L)$ tahmin edilip tam tanımlı SVAR modeli elde edilebilmekte, etki-tepki fonksiyonları ile öngörü hatasının varyans ayrıştırması yapılabilmektedir (Apaydın ve Şahin, 2017: 35).

Çalışmada kullanılan değişkenlerin durağanlık durumunun belirlenmesi için ise birim kök testlerinden faydalanılmıştır. Literatürdeki ilk birim kök testi Dickey ve Fuller (1979) tarafından geliştirilmiştir. Dickey-Fuller birim kök testinin temeli birinci dereceden otoregresif modele dayanmaktadır. Test çerçevesinde birinci farkı alınan seri bağımlı değişken, bir dönem gecikmeli seri ise bağımsız değişken olarak ele alınmaktadır. Bu bağlamda otoregresif

parametrenin sıfıra eşit olduğu temel hipotezi, parametrenin sıfırdan küçük olduğu alternatif hipotezine karşı sınanmaktadır. Hesaplanan test istatistiğinin Dickey ve Fuller (1979) tarafından üretilen kritik değerlerden büyük olması durumunda temel hipotez reddedilememekte ve serinin birim köklü olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Ancak zaman serileri her zaman birinci mertebeden otoregresif modele uyum göstermeyebilir. Bu durumda otokorelasyon sorunu ortaya çıkabilmektedir. Otokorelasyon sorununu aşmak için Dickey ve Fuller (1981), modelin sağ tarafına bağımlı değişkenin gecikmeli değerlerini eklemiştir. Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) testi olarak adlandırılan bu süreç aşağıdaki gibi üç farklı model spesifikasyonu ile ifade edilmektedir.

$$\Delta Y_t = \delta Y_{t-1} + \sum_{i=2}^p \delta_i \Delta Y_{t-i+1} + \varepsilon_t \quad (11)$$

$$\Delta Y_t = \mu + \delta Y_{t-1} + \sum_{i=2}^p \delta_i \Delta Y_{t-i+1} + \varepsilon_t \quad (12)$$

$$\Delta Y_t = \mu + \beta t + \delta Y_{t-1} + \sum_{i=2}^p \delta_i \Delta Y_{t-i+1} + \varepsilon_t \quad (13)$$

Yukarıdaki modellerden ilki sabitsiz, ikincisi sabitli, üçüncüsü trendli ve sabitli model olarak tanımlanmaktadır. Test sürecinin işleyişi Dickey-Fuller testiyle aynıdır. Çalışmada uygulanan diğer bir birim kök testi Phillips ve Perron (1989) tarafından geliştirilen Phillips-Perron (PP) birim kök testidir. PP testinin de temeli ADF testine dayanmakta, ancak sabit varyans ve otokorelasyonsuzluk varsayımları gevşetilmektedir.

ADF ve PP gibi geleneksel birim kök testleri, zaman serilerindeki yapısal kırılmaları dikkate almamaktadır. Bir başka ifadeyle zaman serilerinde ortaya çıkan şokların geçici olduğu varsayılmaktadır. Nelson ve Plosser (1982) ise şokların kalıcı olabileceğini ortaya koymuştur. Ayrıca Perron (1989), yapısal kırılmanın birim kök testinin içine alınmaması durumunda birim kök testinin kabulüne doğru sapmalı sonuçlar elde edilebileceğini ifade etmektedir. Yapısal kırılmayı dikkate alan ilk birim kök testi de Perron (1989) tarafından geliştirilmiştir. Perron birim kök testinde yapısal kırılma dışsal olarak belirlenmekte ve sadece bir yapısal kırılma dikkate alınabilmektedir. Bu bağlamda eleştirilere uğrayan Perron birim kök testinden sonra Zivot-Andrews (1992), Lumsdaine-Papell (1997), Lee-Strazicich (2003, 2004), Kapetanios (2005), Carrion-i Silvestre vd. (2009), Narayan-Popp (2010) gibi pek çok yapısal kırılmalı birim kök testi geliştirilmiştir. Bu çalışmada düzeyde ve eğimde iki yapısal kırılmayı dikkate alan Narayan-Popp birim kök testi uygulanmıştır. NP birim kök testinde düzeyde iki kırılmayı dikkate alan M1 modeli ile düzeyde ve trendde iki yapısal değişimi ele alan M2 modeli olmak

üzere iki model spesifikasyon uygulanmaktadır. Söz konusu model spesifikasyonları sırasıyla aşağıdaki gibi gösterilmektedir.

$$d_t^{M1} = \alpha + \beta t + \varphi^*(L)(\theta_1 DU'_{1,t} + \theta_2 DU'_{2,t}), \quad (14)$$

$$d_t^{M2} = \alpha + \beta t + \varphi^*(L)(\theta_1 DU'_{1,t} + \theta_2 DU'_{2,t} + \gamma_1 DT'_{1,t} + \gamma_2 DT'_{2,t}) \quad (15)$$

Modelde yer alan kukla değişkenler aşağıdaki biçimde tanımlanmaktadır.

$$DU'_{i,t} = \begin{cases} 1, & t > TB'_i \\ 0, & \text{aksi halde} \end{cases} \quad (16)$$

$$DU'_{i,t} = \begin{cases} 1, & (t > TB'_i)(t - TB'_i) \\ 0, & \text{aksi halde} \end{cases} \quad (17)$$

NP birim kök testine ilişkin temel hipotez, zaman serisinin iki yapısal kırılma ile birim köklü olduğu yönündedir. Alternatif hipotez ise iki yapısal kırılma altında trend durağan süreci ifade etmektedir. Hesaplanan test istatistiğinin kritik değerden büyük olması durumunda iki yapısal kırılmalı birim kök temel hipotezi reddedilememektedir.

4. BULGULAR

Öncelikle değişkenlerin durağanlık durumu araştırılmıştır. Bu bağlamda geleneksel birim kök testleri uygulanmış ve test sonuçları Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. ADF ve PP Birim Kök Testi Sonuçları

	Katılım	Kişi Başına GSYH	Enflasyon
ADF Sabitli	-1,617772	-1,204441	-1,024746
ADF Sabitli Trendli	-1,480929	-1,387033	0,700278
PP Sabitli	-1,692230	-1,193798	-1,024746
PP Sabitli Trendli	-1,692230	-1,472766	0,595414

Tablo 3'te birim kök testlerine ilişkin t istatistikleri verilmiştir. Hesaplanan istatistik değerleri gerek ADF gerekse PP testine göre tüm değişkenler için kritik değerlerden büyüktür. Her üç değişken için de birim kök temel hipotezi reddedilememiştir. Ancak yöntem bölümünde tartışıldığı gibi zaman serilerinde yapısal kırılmalar varsa ve söz konusu kırılmalar birim kök testinin içine alınmamışsa birim kök temel hipotezinin kabulüne doğru sapmalı sonuçlar elde edilebilmektedir. Bu çerçevede düzeyde ve eğimde iki yapısal kırılmayı dikkate alan Narayan-Popp birim kök testi uygulanmış ve test sonuçları Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Narayan-Popp Birim Kök Testi Sonuçları

	Katılım	Kişi Başına GSYH	Enflasyon
Gecikme Uzunluğu	4	0	0
Kırılma Tarihleri	2000-2008	2005-2011	2001-2004
Test İstatistiği	-5,793	-65,27	-12,03
Kritik Değer (%1)	-5,949	-5,949	-5,949
Kritik Değer (%5)	-5,181	-5,181	-5,181

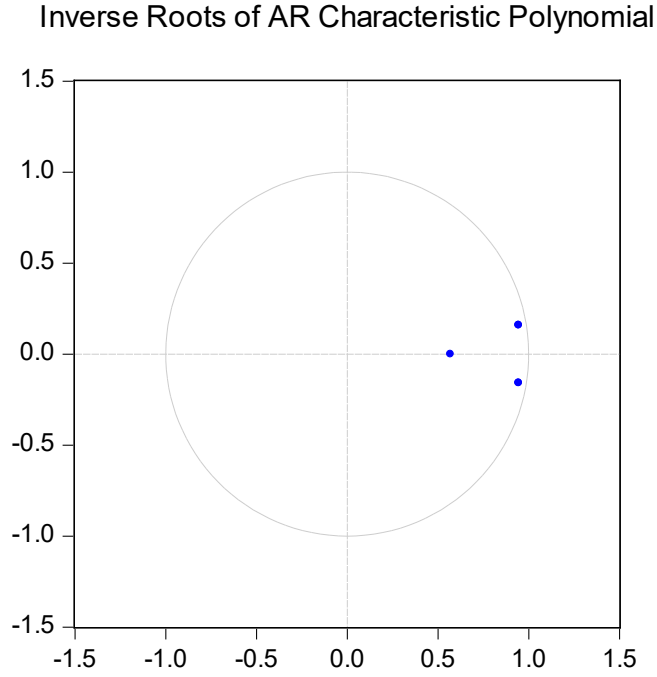
Tablo 4’te görüldüğü gibi tüm değişkenler için hesaplanan test istatistikleri kritik değerlerden küçüktür. Sadece işgücüne katılım değişkenine ilişkin test istatistiğinin %1 anlamlılık düzeyinde kritik değerden büyük olduğu görülmektedir. Test sonucuna göre işgücüne katılım değişkeni için %5 anlamlılık düzeyinde, diğer değişkenler için %1 anlamlılık düzeyinde düzeyde ve eğimde iki kırılmalı birim kök temel hipotezi reddedilmiştir. Bir başka ifadeyle tüm değişkenler, düzeyde ve eğimde iki yapısal kırılma altında trend durağan süreç izlemektedir. Geleneksel birim kök testleriyle birim köklü bulunan seriler, yapısal kırılmalar dikkate alındığında trend durağan bulunmuştur. Bu bağlamda değişkenler, VAR modeline düzey değerleriyle dâhil edilmiştir. Öncelikle VAR modelinin gecikme uzunluğunun belirlenmesi gerekmektedir. Gecikme uzunluğunun belirlenmesi için bilgi kriterlerinden faydalanılmış ve bilgi kriterlerinden elde edilen sonuçlar Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5. VAR Modeli Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi

Gecikme	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	80,58610	NA	1,14e-06	-5,172406	-5,032287	-5,127581
1	155,3472	129,5860*	1,43e-08*	-9,556483*	-8,996004*	-9,377181*
2	160,0026	7,138282	1,95e-08	-9,266843	-8,286005	-8,953065

Tablo 5’te görüldüğü gibi tüm bilgi kriterleri gecikme uzunluğunu 1 olarak önermektedir. Bu çerçevede VAR modeli 1 gecikme ile kurulmuştur. Kurulan model ile ilgili istikrar koşulunun sağlanması, otokorelasyon ve değişen varyans sorununun bulunmaması önem arz etmektedir. Öncelikle modelin istikrar koşulunu sağlayıp sağlamadığı araştırılmıştır. İstikrar koşulunun sağlanması için modele ilişkin karakteristik denklemin köklerinin birim çemberin içinde olması gerekmektedir. Karakteristik denklemin köklerinin birim çember içindeki konumu Şekil 2’de sunulmuştur.

Şekil 2. Karakteristik Denklemin Birim Köklerinin Birim Çember İçindeki Konumu

Şekil 2’de görüldüğü gibi birim kökler birim çemberin içinde yer almaktadır. Bu bağlamda istikrar koşulu sağlanmıştır. Bir başka ifadeyle kurulan VAR modeli durağan bir süreç izlemektedir. İkinci olarak modelde otokorelasyon sorunu bulunup bulunmadığını tespit etmek amacıyla LM testi uygulanmış ve test sonuçları Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6. LM Otokorelasyon Testi Sonuçları

Gecikme	Test İstatistiği	Olasılık
1	7,817715	0,5526
2	9,269295	0,4128

Tablo 6’da görüldüğü gibi olasılık değerleri 0,05’ten büyüktür. Modelde otokorelasyon sorunu bulunmadığını ileri süren temel hipotez reddedilememiştir. Hata terimleri arasında otokorelasyon sorununun bulunmaması varsayımı da sağlanmıştır. Modelin sabit varyans varsayımı ise White değişen varyans testiyle incelenmiş ve test sonuçları Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7. White Değişen Varyans Sonuçları

Test İstatistiği	Serbestlik Derecesi	Olasılık
39,67881	36	0,3094

Tablo 7’de görüldüğü gibi olasılık değeri 0,05’ten büyüktür. Sabit varyans temel hipotezi reddedilememiştir. Bu çerçevede modelde değişen varyans sorununun bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Varsayımların sağlanmasının ardından bu aşamada kişi başına GSYH’nin etkileri, uzun dönem kısıtlı SVAR modeli ile analiz edilmiştir. Bu bağlamda kişi başına gelir, hem işgücüne katılımı hem de enflasyonu etkilemektedir. Enflasyon ise sadece kendi şoklarından etkilenmektedir. Uzun dönem kısıtlı SVAR modeli aşağıdaki gibi gösterilebilir.

$$\begin{bmatrix} Enflasyon_t \\ Kişi Başına Gelir_t \\ Katılım_t \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} C_1 & 0 & 0 \\ C_2 & C_4 & 0 \\ C_3 & C_5 & C_6 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} \varepsilon_{1t} \\ \varepsilon_{2t} \\ \varepsilon_{3t} \end{bmatrix}$$

Yukarıdaki modele göre enflasyon uzun dönemde sadece kendi şoklarından etkilendiği varsayılmaktadır. İşgücüne katılım değişkeni ise hem kişi başına gelir hem de enflasyon şoklarından etkilenmektedir. Uzun dönem matrisinde yer alan katsayılar aşağıdaki gibi ifade edilebilir.

$C_1 =$ Kişi başına gelirin kişi başına gelir şoklarına tepkisi

$C_2 =$ Enflasyonun kişi başına milli gelir şoklarına tepkisi

$C_3 =$ İşgücüne katılımın kişi başına milli gelir şoklarına tepkisi

$C_4 =$ Enflasyonun enflasyon şoklarına tepkisi

$C_5 =$ İşgücüne katılımın enflasyon şoklarına tepkisi

$C_6 =$ İşgücüne katılımın işgücüne katılıma tepkisi

Kurulan SVAR modeli çerçevesinde hesaplanan kısa $[C(0)]$ ve uzun dönem $[C(L)]$ etki tepki fonksiyonları matris biçiminde aşağıdaki gibidir.

$$C(0) = \begin{bmatrix} 0,006335 & -0,008322 & -0,003439 \\ 0,025680 & 0,009466 & 0,056870 \\ -0,037172 & -0,158912 & 0,026635 \end{bmatrix}$$

$$C(L) = \begin{bmatrix} 0,041895 & 0 & 0 \\ -0,208311 & 0,565285 & 0 \\ 0,539291 & -1,069082 & 0,328894 \end{bmatrix}$$

Etki tepki fonksiyonlarına göre kısa ve uzun dönemde kişi başına milli gelirden yaşanan şokların kişi başına gelir üzerindeki etkisi pozitifdir. Kişi başına milli gelirden yaşanan şokların enflasyon

üzerindeki etkisi ise kısa dönemde pozitifken uzun dönemde negatife dönmektedir. Kişi başına gelirden yaşanan şokların işgücüne katılım üzerindeki etkisi ise kısa dönemde negatifken uzun dönemde pozitif bulunmuştur. Enflasyonda yaşanan şoklara enflasyonun tepkisi hem kısa dönemde hem de uzun dönemde pozitiftir. Enflasyondaki şokların işgücüne katılıma etkisi kısa ve uzun dönemde negatiftir. İşgücüne katılımda yaşanan şokların işgücüne katılım üzerindeki etkisi ise pozitif olarak bulunmuştur.

Değişkenler arasındaki etkileşimin varyans ayrıştırma yöntemiyle de izlenmesi mümkündür. Tablo 8’de tüm değişkenler için varyans ayrıştırma analiz sonuçları sunulmuştur.

Tablo 8. Varyans Ayrıştırması Sonuçları

İşgücüne Katılım			
Dönem	İşgücüne Katılım	Kişi Başına Gelir	Enflasyon
1	33,10727	57,13283	9,759904
2	32,95750	61,73121	5,311293
3	33,49399	62,70607	3,799943
4	34,71420	61,80359	3,482208
5	36,43388	59,94637	3,619755
6	38,43696	57,65792	3,905121
7	40,50283	55,29207	4,205093
8	42,41033	53,13183	4,457845
9	43,94783	51,41885	4,633321
10	44,93638	50,34444	4,719183
Kişi Başına Gelir			
	İşgücüne Katılım	Kişi Başına Gelir	Enflasyon
1	16,55611	2,249590	81,19430
2	17,30896	18,87196	63,81908
3	14,41088	39,63806	45,95106
4	10,73064	56,67549	32,59387
5	7,868360	68,28245	23,84919
6	6,153858	75,50142	18,34472
7	5,433029	79,68067	14,88630
8	5,462453	81,84066	12,69689
9	6,027633	82,66659	11,30577
10	6,961522	82,60965	10,42883
Enflasyon			
	İşgücüne Katılım	Kişi Başına Gelir	Enflasyon
1	5,053265	92,35237	2,594361
2	2,864510	94,91799	2,217503
3	1,899470	96,02185	2,078677
4	1,831274	96,08312	2,085609
5	2,393824	95,41857	2,187608
6	3,387933	94,26055	2,351512
7	4,667886	92,77869	2,553422
8	6,125246	91,09950	2,775251
9	7,675347	89,32187	3,002781
10	9,247519	87,52809	3,224390

Tablo 8’de görüldüğü gibi uzun dönemde işgücüne katılım oranı varyansında meydana gelen değişimin %50’lik kısmı kişi başına gelirden, %45’i kendi değerlerinden, %5’i ise enflasyondan kaynaklanmaktadır. Kişi başına gelir varyansında meydana gelen değişim ise büyük ölçüde kendi değerlerinden kaynaklanmaktadır. Enflasyon varyansındaki değişimin ise %88’i kişi başına gelirden kaynaklanırken söz konusu değişime enflasyonun etkisi sadece %3’tür.

5. SONUÇ

Üretim faktörlerinin etkin kullanımı, ekonomik büyümenin ve makroekonomik istikrarın temelini oluşturmaktadır. Bu bağlamda işgücüne katılım oranını etkileyen faktörlerin doğru yönetilmesi ve etkin politikaların uygulanması önem arz etmektedir. İşgücüne katılımı etkileyen faktörler; cinsiyet, medeni durum, yaşanan bölge gibi demografik faktörler olarak değerlendirilebilir. Ancak bu çalışmada işgücüne katılımı etkileyen iktisadi faktörlere odaklanılmıştır. Çalışma çerçevesinde Türkiye’de enflasyon ve kişi başına gelirin işgücüne katılım üzerindeki etkileri araştırılmıştır.

Çalışmadan elde edilen bulgulara göre enflasyon oranında yaşanan şokların işgücüne katılım oranı üzerindeki etkisi, hem kısa dönemde hem de uzun dönemde negatiftir. Bir başka ifadeyle fiyatlar genel düzeyindeki artışlar, işgücü piyasasını olumsuz etkilemektedir. Ücret artışlarının enflasyonun altında kalması nedeniyle reel ücretlerin gerilemekte olduğu ve işgücüne katılım isteğinin cazibesini yitirdiği söylenebilir. Kişi başına gelirden yaşanan şokların işgücüne katılım üzerindeki etkisi ise kısa dönemde negatifken, uzun dönemde pozitif bulunmuştur. Bu durum, ekonomide ortaya çıkan canlanmaya işgücü piyasasının kısa dönemde uyum sağlayamaması olarak yorumlanabilir. İşgücüne katılım oranlarının kendi şoklarına tepkisi ise hem uzun dönemde hem de kısa dönemde doğal olarak pozitif bulunmuştur. Varyans ayrıştırma analizinden elde edilen sonuçlara göre uzun dönemde işgücüne katılım oranındaki değişimin %50’si kişi başına gelirden, %45’i kendisinden, %5’i ise enflasyondan kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda istikrarlı büyümenin işgücüne katılım üzerinde pozitif etki yaptığı ifade edilebilir. Kişi başına gelirdeki uzun dönem değişimin ise %83’ü kendisinden, %10’u enflasyondan, %7’si işgücüne katılımdan kaynaklanmaktadır. Bir başka ifadeyle istikrarsız büyümenin kaynağının kendisi olduğu ifade edilebilir. Bu bağlamda kişi başına gelirden işgücüne katılım oranına güçlü bir nedensellik ilişkisi olduğu söylenebilir. Ancak işgücüne katılım oranından kişi başına gelire doğru olan nedensellik daha zayıf bulunmuştur. Enflasyonun uzun dönemde işgücüne katılımdaki değişime etkisi daha küçüktür. Ancak uzun dönemde enflasyondaki değişimin %88’inin kişi başına gelirden kaynaklandığı görülmektedir.

Tüm sonuçlar birlikte değerlendirildiğinde işgücüne katılım oranlarının artırılması için makroekonomik istikrarın sağlanması ve istikrarlı bir büyüme trendinin yakalanması gerekmektedir. Bu bağlamda uygulanmakta olan büyüme politikaları gözden geçirilmelidir. İhracata dayalı büyüme modeli çerçevesinde dış ticaret hadlerinin Türkiye'nin aleyhine olması, ithal girdi bağımlılığının yüksek düzeyde olması gibi olgular, istikrarlı büyümenin önündeki engeller olarak öne çıkmaktadır. Çalışma çerçevesinde enflasyonun işgücüne katılım üzerindeki etkisi negatif bulunduğundan enflasyonla mücadele politikalarının uygulanması önem arz etmektedir. Enflasyonla mücadele, günümüzde beklentiler üzerinden yapılmaktadır. Bu çerçevede risklerin düşürülmesi, kur riskinin azaltılması, volatilitenin düşürülmesi, ithal girdi fiyatlarının artışının önüne geçilmesi ve böylelikle enflasyonun düşürülmesi gerekmektedir. Bu önlemler makroekonomik istikrarı da sağlayacağı için düşük enflasyonla istikrarlı büyüme trendinin bir arada gerçekleşmesi sağlanabilir.

KAYNAKLAR

- Akcan, M. B. ve Azazi, H. (2022). İstihdam oluşturmeyen büyümenin sektörel analizi: Türkiye örneği. *Journal of Management and Economics Research*, 20(1), 227-246.
- Albayrak, M. (2022). *Sanayi ve hizmet sektörleri istihdamı ile ekonomik büyüme ilişkisi*. Selin Oyan Küpeli & Ahmet Fidan (Ed.), Sosyal Bilimlerde Disiplinler Arası Çalışmalar – I, (85- 105). Efe Akademi Yayınları, İstanbul.
- Amisano, G. ve C. Giannini (1997), *topics in structural VAR econometrics*, Second Edition, Springer-Verlag, Berlin, Germany.
- Apaydın, Ş. ve Şahin, H. (2017). Türkiye'de kısa vadeli sermaye akımlarının iktisadi dalgalanmalar üzerindeki etkileri: Bir uzun dönem kısıtlı SVAR modeli. *Politik Ekonomik Kuram*, 1(1), 22-72.
- Bakare, A. S. (2011), The determinants of urban unemployment crisis in nigeria: an econometric analysis, *Journal of Emerging Trends in Economics and Management Sciences (JETEMS)*, Cilt 2, Sayı 3, 184-192.
- Bernanke, B. (1986), An alternative explanations of money-income correlation, *NBER Working Papers*, No: 1842.
- Carrion-i Silvestre, J.L., Kim, D. ve Perron, P. (2009), GLS-based unit root tests with multiple structural breaks under both the null and the alternative hypothesis, *Econometric Theory*, 25/6, 1754-1792.
- Çil, N. (2018), *Finansal Ekonometri*. Der Yayınları, İstanbul.
- Dickey, D. A. ve Fuller, W. A. (1979), Distribution of the estimators for autoregressive time series with a unit root. *Journal of the American Statistical Association*, 74(366), 427-431.
- Dickey D.A. ve Fuller W.A.(1981), Likelihood ratio statistics for autoregressive time series with a unit root. *Econometrica*, 49(4), ss.1057 1072.
- Düzyol Tıh, A. (2019). *Kadın işgücüne katılımın ekonomik belirleyicileri*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Enders, W. (2010), *Applied econometric time series*, Third Edition, New York, Wiley.

- Fatima, A. ve Sultana, H. (2009). Tracing out the u-shape relationship between female labor force participation rate and economic development for Pakistan. *International Journal of Social Economics*, 36 (1/2), 181-198.
- Juselius, K. (2006), *The cointegrated VAR model: Methodology and Applications*, Oxford University Press.
- Kapetanios, G. (2005). Unit-root testing against the alternative hypothesis of up to m structural breaks. *Journal of Time Series Analysis*, 26(1), 123-133.
- Korkmaz, M., Alacahan, N.D., Cesim, D.T., Yücel, A.S. ve Aras, G. (2013). Türkiye’de kadın istihdamının Amerika Birleşik Devletleri’ndeki kadın istihdamı ile karşılaştırılması, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8 (9), 1845-1863.
- Lee, J. ve Strazicich, M.C. (2003), Minimum lagrange multiplier unit root test with two structural breaks. *The Review of Economics and Statistics* 85 (4), 1082-1089.
- Lee, J. ve Strazicich, M.C. (2004), Minimum lagrange multiplier unit root tests with one structural break, *Appalachian State University Working Papers*, 4/17, 1-15.
- Lumsdaine, R. L. ve Papell, D. H. (1997), Multiple trend breaks and the unit root hypothesis. *The Review of Economics and Statistics*. 79: 212-218.
- Lütkepohl, H. (2005), *New introduction to multiple time series analysis*, Springer-Verlag Berlin Heidelberg.
- Maddala, G.S. ve Kim, I.M. (2004), *Unit roots, cointegration and structural change*, Cambridge University Press, Sixth Printing.
- Narayan, P.K. ve Popp, S. (2010), A new unit root test with two structural breaks in level and slope at unknown time. *Journal of Applied Statistics*, 37(9), 1425-1438.
- Nelson, C. ve Plosser, C. (1982), Trends and random walks in macroeconomic time series: Some evidence and implications. *Journal of Monetary Economics*, (10), 139-169.
- Özkök, C.S. ve Polat, M. A. (2020). Ekonomik büyüme, enflasyon ve kentleşmenin kadınların işgücüne katılımına etkileri: Türkiye üzerine bir uygulama. *Global Journal of Economics and Business Studies*, 9(17), 63-76.

- Özer, M. ve Biçerli, K. (2004). Türkiye’de kadın işgücünün panel veri analizi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, (2003-2004), 55-86.
- Perron, P. (1989), The great crash, the oil price shock, and the unit root hypothesis. *Econometrica* 57:1361-1401.
- Phillips, P.C. ve Perron, P. (1988), Testing for a unit root in time series regression. *Biometrika*, 75(2), ss.335 346.
- Sevütekin, M. ve Çınar, M. (2017), *Ekonometrik zaman serileri analizi, evIEWS uygulamalı*, Bursa, Dora Yayıncılık.
- Sims, C.A. (1980), Macroeconomics and reality, *Econometrica*, 48(1), 1-48.
- Sims, C. (1986), Are forecasting models usable for policy analysis?, *Federal Reserve Bank of Minneapolis Quarterly Review*, Winter, pp. 3-16.
- Tam, H. (2011). U-shaped female labor participation with economic development: some panel data evidence. *Economics Letters*, 110 (2), 140-142.
- Tansel, A. (2001). Economic development and female labor force participation in Turkey: Time-series evidence and cross-province estimates, *ERF Working Paper* 0124.
- Tsay, R.S. (2010), *Analysis of financial time series*, Third Edition, John Wiley & Sons.
- Turhan, Ş. ve Erdal, B. (2022). Ekonomik büyüme ve tarımsal istihdam. *Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 66-74.
- TÜİK (2024), *Eğitim durumuna göre temel işgücü göstergeleri*, Erişim Tarihi: 05 Haziran 2024, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=istihdam-issizlik-ve-ucret-108&dil=1>
- TÜİK (2024), *İşgücüne dâhil olmama nedenleri*, Erişim Tarihi: 05 Haziran 2024, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=istihdam-issizlik-ve-ucret-108&dil=1>
- TÜİK (2024), *Temel işgücü göstergeleri*, Erişim Tarihi: 05 Haziran 2024, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=istihdam-issizlik-ve-ucret-108&dil=1>
- Türlüoğlu, E. (2018). Kadın istihdam ve büyüme ilişkisi: VAR modeli analizi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5(9), 59-68.

WB (2024), *GDP per capita*, Erişim Tarihi: 31 Mayıs 2024,
<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD>

WB (2024), *Inflation, consumer prices*, Erişim Tarihi: 31 Mayıs 2024,
<https://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG>

WB (2024), *Labor force participation rate*, Erişim Tarihi: 31 Mayıs 2024,
<https://data.worldbank.org/indicator/SL.TLF.ACTI.ZS>

Zeren, F. ve Kılınç Savrul, B. (2017). Kadınların işgücüne katılım oranı, ekonomik büyüme, işsizlik oranı ve kentleşme oranı arasındaki saklı koenteegrasyon ilişkisinin araştırılması. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 15(30), 87-103.

Zivot, E. ve Andrews, D. (1992), Further evidence on the great crash, the oil-price shock and the unit-root hypothesis. *Journal of Business Economic Statistics*. 10(3): 251- 270.

KONFORMİZM ve İŞTEN AYRILMA NİYETİ İLİŞKİSİ: İŞE ADANMIŞLIĞIN ARACI ROLÜ

Doç. Dr. Ayşe GÖKÇEN KAPUSUZ¹

Grace Marsime Emmanuelle MILANDOU²

ÖZET

Bu çalışmada amaç, uymacı davranış (konformizm) ile çalışanların işten ayrılma niyetleri arasındaki ilişkide işe adanmışlığın aracı rolü olup olmadığını tespit etmektir. Bu bağlamda, özel sektörde çalışmakta olan 88'i kadın, 153'ü erkek toplamda 241 bireyden elde edilen veriler istatistiksel programlar aracılığıyla güvenilirlik analizi, faktör analizi, regresyon, korelasyon ve aracılık etki analizlerine tabi tutulmuştur. Yapılan analizler göstermiştir ki, konformizm (uymacı davranışlar) işe adanmışlık ile negatif yönlü ve anlamlı bir ilişkiye sahipken; işten ayrılma niyeti ile pozitif yönlü bir ilişkiye sahiptir. Bu noktadan hareketle, iş yaşamında artan konformist (uymacı) davranışlar neticesinde bireylerin işe adanmışlık düzeyleri düşmekte ve bu düşüş de konformist davranışların işten ayrılma niyetini artırma derecesini daha da artırmaktadır. Konformizmin işten ayrılma niyeti üzerindeki dolaylı etkisinin anlamlı olduğu görülürken; işe adanmışlığın, konformizm ile işten ayrılma niyeti arasındaki ilişkiye aracılık ettiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Konformizm, uymacı davranış, işten ayrılma niyeti, işe adanmışlık

RELATIONSHIP BETWEEN CONFORMISM AND INTENTION TO QUIT: MEDIATOR ROLE OF WORK ENGAGEMENT

ABSTRACT

The aim of this study is to determine whether work engagement has a mediating role in relationship between conformism and employees' intention to quit. In this context, data obtained from a total of 241 individuals, 88 women and 153 men working in the private sector were

¹ Selçuk Üniversitesi, Beyşehir Ali Akkanat Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, Turizm İşletmeciliği ABD, E-mail: aysegokcenkapusuz@gmail.com, ORCID: [0000-0001-7336-4612](https://orcid.org/0000-0001-7336-4612)

² Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, E-mail: marsimemilandou@gmail.com

subjected to statistical analysis. The analyzes have shown that while conformism has a negative and significant relationship with work engagement, it has a positive relationship with intention to quit. From this point of view, when the decrease in the level of work engagement that occurs as a result of increasing conformist behaviors in business life is included in the model with a mediating effect, it further increases the degree to which conformist behaviors increase the intention to quit. While the indirect effect of conformism on intention to quit was found to be significant; it has been determined that work engagement mediates the relationship between conformism and intention to quit. The originality of this study, which emphasizes the relationship of the concept of conformism, which is very new in the literature, with work engagement and intention to quit; it supports the results of previous studies as well.

Keywords: Conformism, conformist behavior, intention to quit, work engagement

GİRİŞ

İş dünyası sürekli değişim ve mücadele halindedir ve bu mücadeleye her geçen gün yeni bir şirket katılmaktadır. Bu rekabetle yüzleşmek ve diğerlerinin arasından sıyrılmak için şirketlerin, şirket tarafından tanımlanan kurallara ve değerlere uymaya istekli, kendini işine adanmış ve işten ayrılma niyetinde olmayan insan kaynağına sahip olması gerekir.

Konformizm, bir grup veya kuruluş tarafından önceden tanımlanmış normları, değerleri, dogmaları veya düşünce sistemlerini benimseme eğilimini ifade eder. Başka bir ifadeyle konformizm, kişisel seçim veya görüşün aleyhine kuruluşun normlarına ve beklentilerine bağlı kalmak anlamına gelir (Gökçen Kapusuz, 2023). Pek çok kuruluş, işine bağlı çalışanlarla çalışılması gerektiğinin farkındalığıyla hareket etmektedir (Büyükbeşe vd., 2022) çünkü işine adanmış çalışanlar, görevlerini yerine getirirken fiziksel, duygusal ve bilişsel olarak kendilerini ortaya koymaktadırlar (Rich, Lepine, & Crawford, 2010). Bunun yanı sıra, kendilerini işlerine adanmış çalışanlar örgütün çıkarlarını ön planda tutar, işverenleriyle iyi ilişkiler kurar ve işlerine karşı olumlu bir tutum sergilerler (Saks, 2006), sadıktırlar ve kurumun marka imajını yükseltirler. Öte yandan, çalışanı gerek iş yaşamında gerekse de özel yaşamında duygusal olarak etkileyen ve sonrasında stres, bitkinlik, yorgunluk ve tükenmişliğe yol açan bir dizi tekrarlayan olay, çalışanın işten ayrılmasının nedeni olabilir (Yenihan, Öner, & Çiftçiyıldız, 2014). Ayrıca algılanan örgütsel destek yetersizliği de zaman içerisinde bireylerin işten ayrılma kararı vermelerinde etkili olmaktadır (Koçak & Yücel, 2018). Konformist davranışların, çalışanların işe adanmışlık düzeylerini düşürdüğü; aynı zamanda işten ayrılma niyetini de artırdığı önceki çalışmalarda bulgulanmıştır (Gökçen Kapusuz, 2023).

Buradan hareketle, alan yazında oldukça yeni bir kavram olan konformizm (uymacı davranış) üzerine yapılan araştırma sayısı oldukça kısıtlıdır. Ayrıca, işe adanmışlık ve işten ayrılma niyeti üzerine yapılan araştırmalara konformizm perspektifinden daha önce bakılmamış olması, bu çalışmanın literatüre sağlayacağı katkıyı ve sahip olduğu özgün değeri göstermektedir.

Bu çalışmanın amacı, konformizm ile işten ayrılma niyeti arasındaki ilişkide işe adanmışlığın oynadığı aracı rolü incelemektir. Konformizmin işe adanmışlığı azaltıp, işten ayrılma niyetini artıracak bulgusuna ek olarak; konformizm ile işten ayrılma niyeti arasındaki ilişkide işe adanmışlık düzeyinin aracı rol oynayacağı bu çalışmanın temel varsayımdır. Bu hususta kaleme alınan kavramsal çerçeve yanı sıra; değişkenler arası ilişkiler, ölçüm araçları, katılımcılara ilişkin veriler, analiz bulguları ve raporlara ilerleyen bölümlerde yer verilmiştir.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Uymacı davranış olarak adlandırılan "konformizm" terimi, bireyin toplum veya çalıştığı organizasyon tarafından dayatılan doktrinlere, geleneklere, normlara ve değerlere hiçbir direniş veya itiraz göstermeden uyması durumunu ifade eder (Gökçen Kapusuz, 2023). Konformist davranış, bir kişinin bulunduğu grup veya organizasyonun üyelerinin davranışlarını benimsemeyi içeren bir davranış biçimidir. Diğer bir deyişle, genellikle sosyal kabul endişesi, reddedilme korkusu veya sadece çatışmadan kaçınma nedeniyle çoğunluğun beklentilerine, görüşlerine veya davranışlarına uyma eğilimidir. Bu davranışı sergileyen bireylere "konformist" denir. "Uyumluluk" ve "konformizm" terimleri, biri diğerinin yerine kullanılabilen eş anlamlılar olarak kabul edilir (Tuncer, 2022).

Psikologlar, uyum kavramını ilk inceleyen ve bireylerin reddedilme korkusu ve diğerlerinden dışlanma endişesi nedeniyle kendilerine dayatılan kuralları kabul etmeye ve benimsemeye istekli oldukları sonucuna varan ilk kişiler olmuştur (Tang, Wu, & Sun, 2013). Ancak, birçok birey sahip oldukları standartları, pozisyonlarını ve statülerini kaybetme korkusuyla, içinde buldukları kuruluşun politika ve vizyonuna uyum gösterir, sorgusuz kabullenir. Bununla birlikte, iki tür uyum bulunmaktadır: Normatif uyum ve bilişsel uyum (Nia, Vakili, & Hassanpour, 2021). Normatif uyum, bireyin grup üyeleri tarafından baskıya maruz kaldığı ve dışlanma korkusuyla grup inançlarına uyum sağladığı bir durumu ifade eder. Bu durumda, birey grup içindeyken grubun değerlerine uyum sağlar ancak grup dışındayken bu değerlere karşı çıkabilir. Bilgi uyumu ya da bilişsel uyum, bireyin grup üyelerini bir model olarak gördüğü ve grup üyelerinin kendisinden daha fazla bilgiye sahip olduğuna inandığı durumu ifade eder. Bu nedenle birey, grup üyelerinin inançlarını kendi inançları olarak kabul eder ve benimser (Nia vd., 2021). Konformizm, organizasyon veya grup içinde sosyal uyumu ve istikrarı kolaylaştırabilir, ancak aynı zamanda bireysel görüşlerin dışlanmasına, yenilik veya değişime karşı dirence de yol açabilir. Çünkü vurgulanan konformist (uymacı) davranışlar, aslında iş yaşamı için tehdit oluşturan bir durumdur. Birçok yöneticinin belki de arzu ettiği, eleştiri ve görüş bildirimini olmaksızın kabullenme durumu çalışanın duygusal bağlamda tükenmişlik yaşadığının ve işinden tatmin olmadığının da göstergesi olabilmektedir (Gökçen Kapusuz, 2023).

İşten ayrılma niyeti, çalışanın şirketten veya kuruluştan ayrılmasından önceki eylem olarak tanımlanabilir. İşten ayrılma niyeti, çalışanın işinden ayrılmasıyla somut bir hal alır. İşten ayrılma niyeti, iş yerinde tatminsizlik, mobbing, kurumun kural ve standartlarına uyum

sağlayamama ve bunlara uymama gibi çeşitli faktörlerden kaynaklanabilir. İşten ayrılma niyeti, işten kesin olarak ayrılmadan önce gelir. İşten ayrılma niyeti, bir bireyin mevcut işini başka bir iş için terk etme arzusu veya istekliliği olarak tanımlanabilir. Bununla birlikte, ayrılma niyetinin kişinin ayrılma yönünde kesin bir karar aldığı anlamına gelmediği, daha ziyade bu olasılık üzerinde ciddi bir şekilde düşünüldüğünü gösterdiği unutulmamalıdır. İşten ayrılma niyeti, çalışan tarafından hissedilen ve onu kuruluştan kesin olarak ayrılmaya yönlendirebilecek bilinçli bir iradedir; kuruluştan ayrılma niyeti çoğunlukla belirli bir zaman aralığıyla ilişkili olarak ölçülür. İşten ayrılma, bir çalışanın belirli bir kuruluştaki faaliyetinin sona ermesidir; bu nedenle kuruluş tarafından değil, bireyin kendisi tarafından oluşturulan gönüllü bir eylemdir (Tett & Meyer, 1993; Yenihan, vd., 2014; Koçak & Yücel, 2018).

Bir çalışanın işinden ayrılma niyetinde bulunduğu psikolojik bir durum olarak da bilinen işten ayrılma niyeti, kurum yöneticileri tarafından zamanında tespit edilmelidir çünkü işten ayrılmanın kurumlar üzerinde olumsuz sonuçları vardır ve işten ayrılma ihtimali olan çalışanların sayısını mümkün olduğunca azaltmak için çalışanların işten ayrılma niyetlerini değerlendirmek amacıyla çalışmalar yapılmıştır (Yu, Giorgi, Lee, & Han, 2020). Ancak yapılan çalışmalar, cinsiyet, mesleki deneyim, yaş, kıdem, maaş gibi faktörlerin yanı sıra çalışanların sahip oldukları pozisyonun da işten ayrılma niyetlerini öngördüğünü göstermiştir (Kaur, Mohindru, & Pankaj, 2013).

Kahn (1990) işe adanmışlığı, bireyin kendisine emanet edilen işlevleri yerine getirmek için fiziksel, bilişsel ve duygusal olarak kendini adanması ya da vermesi olarak tanımlamaktadır. İşe adanmışlık, bireyin isteyken kendini içinde bulunduğu bir tatmin ve esenlik durumu olarak da tanımlanabilir. İşine adanmış çalışanlar motive olur, diğerleriyle oldukça iyi ilişkiler kurar ve şirket içindeki performanslarını geliştirmeye istekli olurlar (Kim, Kolb, & Kim, 2012). Literatürde genellikle işe adanmışlığın tükenmişliğin tam tersi olduğu varsayılmaktadır. İşe adanmak, çalışanın işin talepleriyle başa çıkmak için gereken enerjiye hala sahip olduğunu hissetmesi ve sadece yaptığı işle değil aynı zamanda kendisiyle aynı kurumda çalışan insanlarla da bir bağı olduğuna inanmasıyla kendini gösterir (Schaufeli & Bakker, 2004).

İşe adanma, çalışanların rasyonel bir iş yaptıklarını hissetmeleri, kurumda ortaya çıkabilecek her türlü durumla başa çıkabilecek yeteneğe sahip olduklarına inanmaları ve kurumun hedeflerine ulaşabileceklerine dair umut beslemeleri nedeniyle işlerine karşı olumlu bir tutum sergilemeleri ile kendini gösterir (Nelson & Simmons, 2003). İşe adanmışlık, işten ayrılma

niyetinin bir öncülü olarak görülebilir. Adanmışlık düzeyi yüksek olduğunda, çalışan işten ayrılma niyeti geliştirmekten çok görevlerini yerine getirmekle ilgilenir. Ayrıca, ödüllendirici ve faydalı bir iş yaptığına inanan bir birey, başka bir iş için mevcut işini bırakmayı düşünemez ve işe adanmışlık, işten ayrılma niyetiyle yakından bağlantılıdır (Gupta & Shaheen, 2017).

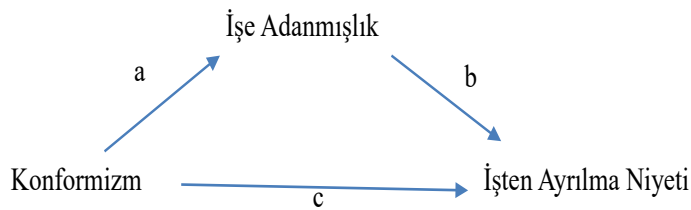
Örgütün kurallar ve normlar olarak da bilinen gerekliliklerine uymaya zorlandığı için değil, doğru ve uygun olduğunu düşündüğü için örgütün gerekliliklerine uyan birey, elinden gelenin en iyisini yaparak işine daha fazla bağlanır (Güngör İlerler & Altın Gülova, 2020) ve işe adanmışlık düzeyi yüksek olduğunda işten ayrılma niyeti de düşük olur. Gökçen Kapusuz (2023), çalışma hayatında konformizmi ölçmek amacıyla geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı geliştirmiş ve konformizmin işe adanma ile negatif ve anlamlı bir ilişkisi varken, işten ayrılma niyeti ile pozitif yönlü bir ilişkide olduğunu ortaya koymuştur. Organizasyonda bir birey, kendisine verilen görevlere fiziksel olarak değil, özellikle duygusal ve bilişsel olarak yatırım yaptığında, konformist davranış sergileme eğilimi azalmaktadır. İşe adanmışlık, uymacı davranış özelliğinin negatif etkilerini azaltarak işte memnuniyet duygusu yaratır. Artan konformist davranışlar neticesinde ortaya çıkan işten ayrılma niyetindeki artış, işe adanmışlığın azalmasıyla daha da artacaktır. Bu bilgiler ışığında kaleme alınan bu çalışma kapsamında aşağıdaki hipotezler geliştirilmiştir:

H1: İşe adanmışlık ve işten ayrılma niyeti arasında negatif yönlü bir ilişki vardır.

H2: Konformizm ve işe adanmışlık arasında negatif ve anlamlı bir ilişki vardır.

H3: Konformizm ve işten ayrılma niyeti arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır.

H4: Konformizmin işten ayrılma niyeti ile olan ilişkisinde işe adanmışlığın aracı rolü vardır.

Şekil 1. Araştırma Deseni

2. YÖNTEM

Alan yazında uymacı davranışlar olarak nitelendirilen konformizm ile işten ayrılma niyeti arasındaki ilişkide işe adanmışlığın aracı rolünü incelemek amacıyla kaleme alınan bu çalışmanın temel araştırma sorusu; örgütsel yaşamda olumsuz çağrışımlar ve etkiler yapan konformizm ve işten ayrılma niyeti arasındaki ilişkide bireyin işe adanmışlık düzeyinin aracılık rolü var mıdır? şeklinde dizayn edilmiştir.

Konformizm, işe adanmışlık ve işten ayrılma niyeti arasındaki ilişkilerin, Türk iş örgütlerinde çalışan bireyler örnekleminde incelendiği bu çalışmada amaç, konformizm ile işten ayrılma niyeti arasındaki ilişkide işe adanmışlığın aracı rolünü test etmektir. Bu doğrultuda değişkenler arasında birlikte değişimin var olup olmadığını belirlemeyi amaçlayan ilişkisel tarama modeli temelinde değişkenler arasındaki ilişkiler SPSS 21 paket programı desteğiyle test edilmiş ve yorumlanmıştır.

2.1.Örneklem

Araştırmanın örneklemini, Türkiye’de faaliyet gösteren farklı meslek gruplarındaki kamu ve özel sektör iş örgütlerinde çalışan bireylerden oluşmaktadır. Kolayda örnekleme yöntemi tercih edilerek anket tekniği aracılığıyla 250 çalışandan veri toplanmış olup; kayıp değer analizi neticesinde dokuz adet anket formu veri setinden çıkarılarak, katılımcı sayısı 241 kişi (n=241) olarak analiz aşamasına geçilmiştir. Katılımcıların demografik özellikleri incelendiğinde cevaplayıcıların %36,5 oranla kadın (n=88); %63,5 oranla da erkek (n=153) olduğu ve yaşlarının da ağırlıklı olarak 20-39 yaş arasında değiştiği görülmektedir. %73 oranla 176 kişinin üniversite (lisans) mezunu olduğu ve yine çoğunluğun 1 ila 5 yıl arasında değişen toplam çalışma süresine sahip olduğu da demografik bulgular arasındadır. Çoğunluğun erkek ve lisans düzeyinde eğitim tecrübesine sahip olduğu bu katılımcılar arasından 119 kişi ayrıca, şu anki iş yerinde 1 ila 5 yıllık çalışma tecrübesine sahiptir.

Tablo 1. Örneklem İlişkin Veriler

Örneklem Sayısı		241
	Kadın	88
	Erkek	153
Yaş	20-29	65
	30-39	95
	40-49	54
	50-59	27
Eğitim Durumu	Lise	34
	Lisans	176
	Yüksek Lisans	29
	Doktora	2
Toplam Çalışma Süresi	1 yıldan az	14
	1-5 yıl	120
	6-10 yıl	25

Kurumda Çalışma Süresi	11-15 yıl	44
	16-20 yıl	26
	21 yıl ve üzeri	12
	1 yıldan az	11
	1-5 yıl	119
	6-10 yıl	30
	11-15 yıl	44
	16-20 yıl	36
	21 yıl ve üzeri	1

2.2. Ölçüm Araçları

Belirtilen amaç doğrultusunda kaleme alınan bu çalışmada, bahsi geçen değişkenlere ilişkin geliştirilmiş, geçerlik ve güvenilirliği test edilerek alan yazına kazandırılmış üç farklı ölçek ve katılımcıların demografik verilerine ışık tutan 5 temel soru aynı anket formu üzerinde bir araya getirilmiştir ve anket formu toplam 22 ifadeden/sorudan oluşmaktadır.

Konformizm (uymacı davranış) Ölçeği: Gökçen Kapusuz (2023) tarafından geliştirilen 10 maddeli, tek boyutlu ve Cronbach alpha iç tutarlılık katsayısı 0,91 olarak bulgulanmış olan Konformizm Ölçeği kullanılmıştır. Aynı ölçeğin bu çalışmadaki güvenilirlik katsayısı yine 0,91 olarak bulunmuştur.

İşten Ayrılma Niyeti Ölçeği: Rosin ve Korabik (1995) tarafından geliştirilip (cronbach alpha 0,82), Türkçe'ye uyarlaması Tanrıöver (2005) tarafından yapılarak (cronbach alpha 0,711) alan yazına kazandırılmış 4 maddeli, tek boyutlu İşten Ayrılma Niyeti Ölçeği kullanılmış olup bu çalışmadaki güvenilirlik katsayısının ise 0,871 olduğu görülmüştür.

İşe Adanmışlık Ölçeği: Alan yazına Bilginoğlu ve Yozgat (2019) tarafından geliştirilerek kazandırılmış olan 3 maddeli ve yine tek boyutlu cronbach alpha değeri 0,78 olarak test edilmiş olan Ultra-Kısa İşe Angaje Olma Ölçeği bu çalışmada yararlanılan veri toplama araçlarından bir diğeridir. Ölçeğe ilişkin Cronbach alpha güvenilirlik katsayısı bu çalışmada 0,796 olarak bulgulanmıştır.

3. BULGULAR

Konformizm, işe adanmışlık ve işten ayrılma niyeti arasındaki ilişkilerin incelenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada kullanılan örneklem sayısının (n=241) yeterliliğini test etmek için Kaiser Meyer Olkin (KMO) örneklem yeterliliği testi yapılmış, Cronbach alpha iç tutarlılık katsayıları hesaplanmış ve ölçüm araçlarının yapı geçerliliğini test etmek amacıyla da açımlayıcı faktör analizi yapılmış olup; korelasyon ve regresyon analizleri ile değişkenler arasındaki ilişkiler incelenmiş, temel araştırma sorusuna yanıt aranmış ve bulgular raporlanmıştır.

3.1.Geçerlik ve Güvenirlik Analizleri

Araştırmada kullanılan tüm ölçeklere ilişkin toplam güvenirlilik katsayısı ,805 olarak bulgulanmış olup; her bir ölçeğe ilişkin değerler aşağıdaki tabloda görülmektedir. Her bir ölçek için ayrı ayrı test edilen Cronbach's Alpha değerlerinin $\alpha=0.70$ kritik değerinden büyük olması, kullanılan ölçeklerin içsel tutarlılıklarının yüksek olduğunu göstermektedir (Nunnaly, 1978; Cronbach, 1951). Ayrıca, örneklem olarak elde edilen verilerin (n=241) yeterliliğini belirlemek için yapılan Kaiser Meyer Olkin (KMO) örneklem yeterliliği test sonucunun 0,50'den büyük olup, 1'e yakın bir değer alıyor olmasının yanı sıra bulguların anlamlı Barlett testi, verilerin faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir (Field, 2009; Otrar & Argın, 2015; Tavşancıl, 2002). Böylece örneklem büyüklüğünün (n=241) de yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 2. KMO - Bartlett's ve Güvenirlik Test Sonuçları

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,859
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	2488,164
	df	136
	Sig.	,000
Cronbach's Alpha	Konformizm	,916
	İşten Ayrılma Niyeti	,871
	İşe Adanmışlık	,796
	Toplam	,805

Her biri tek boyutlu olarak test edilip alan yazına kazandırılmış bu ölçeklere ilişkin yapılan faktör analizi sonuçları da bu durumu doğrular nitelikte 3 bileşen orta çıkarmıştır ve araştırmada kullanılan ölçek, ölçülmeye çalışılan özelliğin (toplam varyansın) %65'ini açıklar niteliktedir. Öte yandan, ölçekte yer alan tüm maddeler için madde toplam korelasyonları ,310 ile ,662 arasında değişmektedir. ,30 ve üzerinde madde toplam korelasyon değerine sahip maddelerin, benzer davranışı örneklediği yani aynı davranışı ölçmeye yönelik oldukları bilinmektedir (Büyüköztürk, 2012).

Tablo 3. Faktör Analizi Sonuçları ve Madde Toplam Korelasyonları

	Bileşenler			Madde Toplam Korelasyonları
	1	2	3	
Konf 1	,796			,662
Konf 2	,660			,643
Konf 3	,800			,651
Konf 4	,753			,611
Konf 5	,759			,617
Konf 6	,784			,581
Konf 7	,727			,627

Konf 8	,723			,623
Konf 9	,645			,547
Konf 10	,750			,639
İşayrıl 1		,822		,377
İşayrıl 2		,872		,445
İşayrıl 3		,821		,485
İşayrıl 4		,753		,317
İşad 1			,691	,401
İşad 2			,822	,366
İşad 3			,843	,310

Extraction Method: Principal Component Analysis.
Rotation Method: Varimax

3.2.Korelasyon Analizi

Araştırma kapsamında incelenen değişkenler arasındaki korelasyon analizi sonuçları göstermiştir ki, konformizm (uymacı davranışlar) işe adanmışlık ile negatif yönlü ve anlamlı bir ilişkiye sahipken; işten ayrılma niyeti ile pozitif yönlü bir ilişkiye sahiptir. Bu durum daha önce alan yazına kazandırılan araştırma sonuçlarını da destekler niteliktedir. $p < 0,01$ anlamlılık düzeyinde yapılan analiz sonuçlarına göre, örgüt üyelerinin konformist davranış sergileme eğilimleri arttıkça işe adanma düzeyleri azalacak ve doğal olarak da işten ayrılma niyetleri artacaktır.

Tablo 4. Değişkenlere İlişkin Korelasyon Katsayıları

	CR	AVE	konformizm	iseAdanmislik	istenAyrilmaNiyeti
konformizm	,95	,63	1		
iseAdanmislik	,97	,65	-,356**	1	
istenAyrilmaNiyeti	,93	,66	,312**	-,460**	1

** $p < 0.01$ için n=241

3.3.Konformizm ile İşten Ayrılma Niyeti Arasındaki İlişkide İşe Adanmışlığın Aracı Rolü

Konformizm ile pozitif yönde bir korelasyona sahip olan işten ayrılma niyeti arasındaki ilişkide işe adanmışlığın aracı role sahip olup olmadığını test etmek amacıyla yapılan analizler sonucunda elde edilen uyum iyiliği değerlerine ilişkin bulgular aşağıda raporlanmıştır:

Table 5. Ölçeklerin ve araştırma modelinin uyum iyiliği istatistikleri

Uyum iyiliği değerleri		Referans değerler	Elde edilen sonuçlar
İyi uyum		Kabul edilebilir iyilik	
Df (sd)	-	-	239
CMIN (χ^2)	$0 \leq \chi^2 \leq 2sd$	$2sd \leq \chi^2 \leq 3sd$	480,46
CMIN/DF	$0 \leq \chi^2/sd \leq 2$	$2 \leq \chi^2/sd \leq 5$	2.010
P	$.05 \leq p \leq 1.00$	$.01 \leq p \leq .05$.00
NFI	$0,95 \leq NFI \leq 1$	$0,90 \leq NFI \leq 0,95$.920
CFI	$.95 \leq CFI \leq 1.00$	$.90 \leq CFI \leq .95$.906
GFI	$.95 \leq GFI \leq 1.00$	$.90 \leq CFI \leq .95$.938
RMSEA	$0 \leq RMSEA \leq .05$	$.05 < RMSEA \leq .08$.062
SRMR	$0 \leq RMR \leq .05$	$.05 < RMR \leq .08$.053
TLI	$.95 \leq TLI \leq 1.00$	$.90 \leq TLI \leq .95$.912

Analiz sonuçları incelendiğinde ölçüm modelinin p değeri anlamlıdır ($p < .00$). Yaklaşık hataların ortalama karekök RMSEA değeri 0,062 olarak hesaplanmıştır ve bu kabul edilebilir bir uyum kriteridir. Buna dayanarak modelin verilerle uyumlu olduğu belirlenmiştir. CMIN/DF, NFI, CFI, GFI, RMSEA, SRMR, TLI değerlerinin kabul edilebilir uyum sınırları içerisinde olduğu da ayrıca yukarıdaki tabloda görülmektedir.

Öte yandan, bahsi geçen bu üçlü ilişkinin analizi için Process Macro uygulaması kullanılmış olup, Hayes (2018) tarafından geliştirilen aracılık etkisi modellerinden yararlanılmıştır. Buna göre, konformist davranışlar ve davranış eğilimleri arttıkça, bireyin işe adanmışlık düzeyinde düşüşler yaşanacaktır. Bu durum da akabinde işten ayrılma niyetinde artış meydana getirecektir. Elde edilen sonuçlar arasında yer alan konformizm ile işten ayrılma niyeti arasındaki pozitif ilişki daha önce bulgulanmış olan çalışma sonuçlarıyla uyum göstermektedir (Gökçen Kapusuz, 2023). Bu noktadan hareketle, işe adanmışlık düzeyindeki düşüş de aracılık etkisiyle modele dahil edildiğinde, konformist davranışların işten ayrılma niyetini artırma derecesini daha da artırmaktadır. Elde edilen tüm bu sonuçlar aşağıda raporlanmaktadır:

Table 6. Değişkenler arası ilişkiler

Step a	Coefficients					LLCI	ULCI
	B	B	R ²	t	p		
Konformizm	-,382	-,356	,126	-5,891	,000	-,510	-,254
İşe adanmışlık							
Step b							
İşe adanmışlık	-,497	-,399	,236	-6,587	,000	-,646	-,348
İşten ayrılma niyeti							

Step c

Konformizm	,418	,312	,097	5,080	,000	,256	,580
İşten ayrılma niyeti							
n=241							

Tablo 7’de konformizmin, aracı değişken vasıtasıyla işten ayrılma niyeti üzerindeki dolaylı etkisi görülmektedir. Buna göre konformizmin işten ayrılma niyeti üzerindeki dolaylı etkisinin anlamlı olduğu görülürken; işe adanmışlığın, konformizm ile işten ayrılma niyeti arasındaki ilişkiye aracılık ettiği tespit edilmiştir. Dolaylı etki değeri (,190), iki çalışandan uymacı davranış (konformizm) düzeyi bir (1) birim yüksek olan bir çalışanın işten ayrılma niyetinin ,190 birim daha yüksek olacağı şeklinde yorumlanmaktadır.

Table 7. Konformizmin işten ayrılma niyeti üzerindeki toplam, doğrudan ve dolaylı etkileri

Etki	Bootstrap Katsayısı	S.H.	t	Alt Limit	Üst Limit
Toplam Etki	,4183	,08	5,080	,2561	,5804
Doğrudan Etki	,2278	,08	2,805	,0678	,3877
Toplam Dolaylı Etki	,1422	,04		,0721	,2358
Dolaylı Etki	,1905	,05		,0957	,3193

4. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

“Uymacı davranışlar” (Gökçen Kapusuz, 2023) olarak adlandırılıp alan yazına kazandırılmış olan konformizm kavramı ile işten ayrılma niyeti arasındaki ilişkide işe adanmışlığın aracı rolünün olup olmadığının araştırılması amacıyla yapılan bu çalışmada alan yazında henüz yeni ve üzerinde fazla araştırma yapılmamış olan konformizm ve işten ayrılma niyeti arasındaki ilişkide, çalışanların işe adanmışlık düzeyinin aracılık rolü var mıdır? şeklindeki araştırma sorusundan yola çıkılmıştır.

Bu çalışmada konformizm (uymacı davranışlar) ile işe adanmışlık arasında anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Bu sonuç, alan yazında daha önce Gökçen Kapusuz, (2023) tarafından aynı değişkenlerle yapılan analizler neticesinde elde edilen bulguları da destekler niteliktedir. Öte yandan, işten ayrılma niyeti ile konformizm arasındaki pozitif yönlü korelasyon da beklenen sonuçları yansıtır durumdadır. Çalışanların işe adanmışlık düzeyleri arttıkça işten ayrılma niyetlerinde azalma olacaktır ki bu durum çalışmanın varsayımları içerisinde yer almaktadır ve desteklenmektedir. Araştırma kapsamında öngörülen tüm

hipotezler desteklenmiş olup; konformizm ile işten ayrılma niyeti arasındaki ilişkide işe adanmışlığın aracı rolü olduğu sonucuna varılmıştır.

Konformizm kavramının alan yazına kazandırılan ve ölçeği yeni geliştirilen bir kavram olmasının yanı sıra, bahsi geçen diğer değişkenlerle olan üçlü ilişkisinin de daha önce analiz edilmemiş olması ve araştırmanın özellikle (özel sektör) Türk iş örgütlerinde yürütülmüş olması bu çalışmaya özgün bir değer kazandırmakta ve hem teorik hem de pratik açıdan alan yazına önemli katkılar sunmaktadır. Bu sayede, yönetici konumundaki bireyler, çalışanlarının sergiledikleri davranış biçimlerini daha iyi analiz etme ve konformist açıdan değerlendirme fırsatı bulacaklardır ve akabinde gelişebilecek muhtemel sorunlarla karşılaşmadan sorunu kaynağında çözebilme ve çözüm önerileri geliştirebilme imkânına sahip olacaklardır.

Her bilimsel çalışmada olduğu gibi, bu çalışmanın da birtakım kısıtları bulunmaktadır. Türk iş örgütlerinde çalışan 18 yaş üstü her bireyin araştırmaya destek verebileceği düşüncesiyle yöneltilen anket soruları yaş faktörleri itibariyle zaman zaman tedirginlik yaratmıştır. Çalışanların, iş kaybetme ya da iş ortamında ifşa olma yönündeki tedirginlikleri, sorulara cevap vermek istememelerine yol açmıştır. Gerekli açıklamalarla bu sorun giderilmiş olsa da birebir temas kurulamayan ve çevrimiçi yöntemle ulaşılan bazı anket verilerinde sıkıntı yaşanmış, bu veriler analizlere dâhil edilmemiş ve arzu edilen ve beklenen örneklem sayısına ulaşılamamıştır. Öte yandan, araştırmanın sadece Türkiye örnekleminde kısıtlı tutulmuş olması da karşılaştırmalı analiz yapma şansını sıfırlamıştır.

Gelecekte yapılacak yeni çalışmaların tüm bu kısıtlar göz önüne alınarak yapılması önerilmektedir. Farklı sektörler ve örneklem bağlamında araştırmanın çeşitlendirilmesi, farklı illerdeki çalışanlardan toplanan veriler yardımıyla karşılaştırmalı analizlerin yapılması önem arz etmektedir. Ayrıca oldukça yeni bir kavram ve ölçek olarak alan yazına kazandırılmış konformizm kavramının iş yerinde sıkılma, tükenmişlik, umursamazlık, dışlanma, ahlaki olgunluk gibi farklı değişkenlerle olan ilişkileri de incelenerek dikkat çekici çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Bilginoğlu E. & Yozgat, U. (2019), Ultra-kısa işe angaje olma ölçeği Türkçe formunun geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *BMIJ*, (2019), 7(5): 2863-2872 doi: <http://dx.doi.org/10.15295/bmij.v7i5.1354>
- Büyükbese, T., Dikbaş, T., & Çıkmaz, G. (2022). Çalışanların İşe Adanmışlıkları ile İşten Ayrılma Niyeti Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi: Kamu Kurumunda Bir Alan Çalışması. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(1), 22-54.
- Büyüköztürk, Ş. (2012). Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Cronbach, L. J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika*, 16, 297–334.
- Field, A. (2009). *Discovering statistic using SPSS for windows*. London: SAGE Publications.
- Gökçen Kapusuz, A. (2023). Konformizm (uymacı davranış): Bir ölçek geliştirme çalışması. *Hitit Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 57-73. doi: 10.17218/hititsbd.1215661
- Güngör İlerler, T., & Altın Gülova, A. (2020). Örgütsel Kurallar ve Normlara Uyma Davranışına Örgüt Kültürü Bağlamında Kavramsal bir Bakış. *İzmir Democracy University Social Sciences Journal*, 104-129.
- Gupta, M., & Shaheen, M. (2017). Impact of Work Engagement on Turnover Intention: Moderation by Psychological Capital in India. *Business: Theory and Practice*, 18, 136-143.
- Hayes, A.F. (2018). *Intoduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach (2nd edt.)*. New York: The Guilford Press.
- Kahn, W. A. (1990). Psychological Conditions of Personal Engagement and Disengagement at Work. *Academy of Management Journal*, 33(4), 692-724.
- Kaur, B., Mohindru, & Pankaj, D. (2013). Antecedents of Turnover Intentions: A Literature Review. *Global Journal of Management and Business Studies*, 3(10), 1219-1230.

- Kim, W., Kolb, J. A., & Kim, T. (2012). The Relationship Between Work Engagement and Performance: A Review of Empirical Literature and A Proposed Research Agenda. *Human Resource Development Review*, 12(3), 248-276.
- Koçak, D. & Güzel, İ. (2018). Algılanan örgütsel destek ile işten ayrılma niyeti arasındaki ilişkide duygusal bağlılığın aracı etkisinin incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 32(3), 683-704.
- Nelson, D. L., & Simmons, B. L. (2003). *Health Psychology and Work Stress: A More Positive Approach*. American Psychological Association, 97-119.
- Nia, S. J., Vakili, Y., Hassanpour, A., & Alabbas, S. A. (2021). A model of Antecedents and Consequences of Employee Social Conformity in Organisation. *Multicultural Education*, 7(10), 16-35.
- Nunnally, J.C. (1978). *Psychometric Theory*, New York: McGraw-Hill.
- Otrar, M. & Arın, F.S. (2015). Öğrencilerin sosyal medyaya ilişkin tutumlarını belirlemeye yönelik bir ölçek geliştirme çalışması. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 391-403. <http://www.jret.org/FileUpload/ks281142/File/01.otrar.pdf>
- Rich, B. L., Lepine, J. A., & Crawford, E. R. (2010). Job Engagement: Antecedents And Effects On Job Performance. *Academy of Management Journal*, 53(3), 617-635.
- Rosin, H. & Korabik, K. (1995). Organisational experiences and propensity to leave a multivariate investigation of men and women managers. *Journal of Vocational Behaviour*, 46(1), 1-16.
- Saks, A. M. (2006). Antecedents and consequences of employee engagement. *Journal of Managerial Psychology*, 21(7), 600-619.
- Schaufeli, W., & Bakker, A. (2004). Work Engagement Scale. *Occupation Health Psychology Unit (Utrecht University)*, 1(1), 4-41.
- Tang, J., Wu, S., & Sun, J. (2013). Confluence: Conformity Influence in Large Social Networks. *KDD'13: Proceedings of the 19th ACM SIGKDD International Conference on Knowledge Discovery and Data Mining* (s. 347-355). Chicago (USA): Association for Computing Machinery.

- Tanrıöver, U. (2005). The effects of learning organization climate and self directed learning on job satisfaction, affective commitment and intention to turnover. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul, Marmara Üniversitesi.
- Tavşancıl, E. (2002). Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi. Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Tett, R. P., & Meyer, J. P. (1993). Job Satisfaction, Organizational Commitment, Turnover intention, and Turnover: Path Analyses Based on Meta-Analytic Findings. *Personnel Psychology*, 46, 259-293.
- Tuncer, C. (2022). Konformizmin Toplumsal İzdüşünü: Vicki Baum'un "Berlin Oteli" Romanı. *Journal of Language and Literature Studies*, 814-824.
- Yenihan, B., Öner, M. & Çiftçiyıldız, K. (2014). İş Stresi ve İşten Ayrılma Niyeti Arasındaki İlişki: Otomotiv İşletmesinde Bir Araştırma. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 5(1), 38-49.
- Yu, J., Giorgi, G., Lee, A., & Han, H. (2020). Sustainable Relationship Development Between Hotel Company and its Employees: Linking Job Embeddedness, Job Satisfaction, Self Efficacy, Job performance, Work Engagement, and Turnover. *Sustainability*, 12(17), 1-15.